

James Joyce: Tetézet (vers) 3

Rob Doyle: Finnegan, a hírealista (próza) 4

Bóna László: Az idő hasadékai – a térben (esszé) 14

G. István László versei 18

Krulik Zoltán prózái 20

Kosztolánczy Tibor: Barnabás (próza) 25

Mohai V. Lajos: A major fogsága (próza) 29

K. Horváth Zsolt: A Rákóczi úti titokzatos idegen (Szöllősi György bűnpere és a *Jó estét, nyár, jó estét, szerelem* occidentalizmusa) 35

Murzsa Tímea: „Segítsünk nyitni a kapukat” (Titok és beavatás Nádás Péter *Egy családregény vége* című művében) 56

Tóth Kitti versei 68

Hacsek Zsófia: Narcissus megtalálása (vers) 72

Déri Anna: Más vidékre (dráma) 75

Debreczy Csenge Kata: Anna néni szerint (vers) 84

Ibi Kaslik: Árvák (próza) 85

Csanádi Szilvia versei 91

Nagy Sára versei 93

A borítón és a lapzárókon Nagy Sára munkái

E számunk szerzői:

Bóna László író, homeopata (Bp.), Csanádi Szilvia költő (Bp.), Debreczy Csenge Kata költő (Bp.), Déri Anna író (Bp.), Doyle, Rob író prózaíró (Rosslare), G. István László költő, fordító (Bp.), Gálfalvi Ágnes fordító, szerkesztő (Marosvásárhely), Hacsek Zsófia költő (Bp.), Joyce, James (1882–1941) író költő, író, K. Horváth Zsolt történész (Bp.), Kaslik, Ibi író (Toronto), Kosztolánczy Tibor író, irodalomtörténész (Bp.), Krulik Zoltán zenész, író (Bp.), Mohai V. Lajos író (Bp.), Murzsa Tímea irodalomtörténész (Bp.), Nagy Sára képzőművész, költő (Bp.), Szilágyi Mihály műfordító (Bp.), Tóth Kitti költő (Bp.)

TETÉZET

Megy a téli nap után,
Csordát hajt hideg agyagúton,
A szokott hangon nógatva
Cabra¹ felé tereli állatait.

Hangja meleg otthonnal biztat.
Bőgnek, patájuk tompán dübög.
Letört, virágos ággal tereli őket,
Fújtatásuk párafelhőket ereget.

Pásztor, nyájhoz kötött,
nyújtózz el a tűz mellett ma este!
Én fekete ér mellett vérzek
ágrólszakadtan.

Szilágyi Mihály fordítása

James Joyce 1904-ben, anyja halála után írta e versét. Eredetileg a Cabra címet viselte, mert a család akkoriban ott élt. A *Kamarazene* című 1907-es kötetébe szánta, de kivette belőle, mert úgy érezte, komorsága nem illik a ciklus többi darabjához. Csak 1927-ben publikálta a *Krajcáros költemények* 1912-1924 között Triesztben, Zürichben és Párizsban írott 12 verse tetejébe – ezért is a vers új címe. (*A fordító megjegyzése*)

¹ Cabra: Dublin északi külvárosa, melynek határában 1880 és 1930 között tágas legelőkön és óriási karámokban tartottak szarvasmarhákat, hogy aztán egy külön mellékvágányon a Hanlon's Corner piacára szállítsák azokat.

Mikor Írországra gondolok, mondotta John-Paul Finnegan¹, miközben a Holyheadből induló komp fedélzetén álltunk, a végtelen tudatlanságra gondolok. Nem a pusztá tudatlanságra, hanem a mocskokban fetrengő disznó, a csupasz,

4 Rob Doyle

FINNEGAN, A HÍGREALISTA

őrült vadember tobzódó tudatlanságára. Írország és Írország népe úgy fetreng a tudatlanságban, ahogy egy gyerek vagy egy bolond dagonyázza, keni a falra a saját mocskát;

kéjes vigyorral keni a falra és magára a saját mocskát; önkiadta büzlő mocskát. Az írek pontosan ilyenek. Ez jellemző rájuk. A legteljesebb mértékben. A világ más vidékein olyan tulajdonságokat találsz az emberekben, egyéneken és csoportokban egyaránt, melyeket ily szavakkal illetünk, mint szellem, életerő, elevenség, érdeklődés és szenvedély, de Írországban nem találsz meg ezeket a tulajdonságokat. Egyiket se. Ezt mondotta nekem John-Paul Finnegan, a *Sohse higgy egy keresztyénynek* írója, miközben a komp, az *Ulysses*², elindult a brit partoktól, Holyhead kikötőjéből Dublin felé.

Vegyük mindjárt e komp nevét, mondotta John Paul Finnegan. Voltaképp hagyjuk ennek a kompnak a nevét, tette hozzá, de már késő volt, mert már belekapaszzkodott ennek a kompnak a nevébe, ami *Ulysses* volt. Egész Írországban egyetlen kibaszott³ seggfej sem olvasta az *Ulysses*⁴, mondotta John Paul Finnegan. Persze mind közül a legnagyobb seggfejet, engem kivéve. Írországban mégis mindenki úgy tesz, mintha olvasta volna az *Ulysses*t, pedig nem. Az utolsó, aki Írországban olvasta az *Ulysses*t, James Joyce volt, de ő is csak félig-meddig, mondotta John-Paul Finnegan. Gondoljunk bele, Joyce után jött néhány irodalomtudós, aki szintén olvasta az *Ulysses*t, vagyis nem elolvasta, hanem megölte. Ezek megölték James Joyce *Ulysses*ét, ahogy majdnem minden könyvet, amit valaha érdemes volt elolvasni. Sőt, mielőtt megölték, megcsonkították, és a legválogatottabb lelki-szellemi kínzásoknak vetették alá az *Ulysses*t. Hogy mivel ölték meg? – tette fel a kérdést John-Paul Finnegan. Megmondom neked. Azzal, hogy taplószáraz irodalmi ereklyévé tették, egy rakás halálosan unalmas cikket írtak róla, azokkal ölték meg. Azzal ölték meg, hogy mindenkinek, aki elég szerencsétlen és elfajzott ahhoz, hogy elolvassa valamely gyűlöletes irományukat, a világ legunalmasabb és leggyengébb könyvének állították be az *Ulysses*t, amikor persze minden, csak nem a világ legunalmasabb és leggyengébb könyve, hanem mélységesen felforgató, trágár, tiszteletlen, perverz, de legfőképp ördögien rendhagyó. A formája és a tartalma is rendhagyó, szakít a jóízléssel, az irodalmi hagyománnyal, az erkölcsiség és a történetmondás unalmával, az érzélgősséggel, más szóval, mondotta

John-Paul Finnegan, az irodalom összes szarságával. Az irodalom jellegzetes és túlságosan elterjedt szarságaival.

Mint minden rendes szerző, mondotta John-Paul Finnegan, Joyce mellőzte és elkerülte a szart, az irodalom undorító szarát, mert nem zavartatta magát, és újfajta könyvet akart írni, ami az egyetlen, amit érdemes tenned, ha valamirevaló írónak tartod magad. Ellenben, ha elolvasod azokat az írományokat, bármelyiket azok közül, melyeket az említett lelkiismeretlen, kibaszott seggfejek az *Ulysses*ről papírra vetettek, hamarosan, ha nem éppen azonnal, arra a következtetésre jutsz, hogy ezt a könyvet, az *Ulysses*t, nem érdemes elolvasni, pontosan azért, mert ezek a beteg akadémikus baszakodók, ezek az életgyűlölő, gonosz, lelki-szellemi toprongy baszakodók úgy írnak róla, mintha az *Ulysses* minden könyvek legunalmasabbika volna, mondotta John-Paul Finnegan, miközben a komp, az *Ulysses* végleg elhagyta az öblöt, és megkezdte útját a nyílt vízen.

Felsőhajtottam. John-Paul Finneganak igaza van, gondoltam. De lehet, hogy mégsem. Lehet, hogy mélységesen téved, ahogy már oly sokszor, oly sok dologban tévedett mélységesen, valójában szinte mindenben. Hiszen én olvastam az *Ulysses*t, vagyis nincs igaza teljeseen. Valószínűbb, hogy teljes tévedésben van. Hiszen ír vagyok, és olvastam az *Ulysses*t. Hát velem mi van?! Ezt vágtam oda John-Paul Finneganak hirtelen felháborodásomban, hogy egy ilyen széles körű általánosítás alapján ilyen könnyedén leszólja az ír fajta egészét, engem is beleértve. Majd ismét neki szegeztem a kérdést: És velem mi van?! Erre John-Paul Finnegan rám nézett, és miközben a komphajó a hullámokat hasította, összekulcsolta a kezét. Hogy veled mi van? – szólt tűnődve. Én olvastam az *Ulysses*t, jelentettem ki. Ez igaz, mondta, erről megfeledeztem. Egy pillanatig elbizonytalanodni látszott. Szóval, itt vagy te, itt vagyok én, aztán itt van James Joyce, mondotta végül. Mindhárman olvastuk az *Ulysses*t. De Írországból rajtuk kívül senki nem olvasta az *Ulysses*t, tette hozzá. Ezt tudom. Egyszerűen tudom, mert tudom, mondotta, és visszatért a magabiztossága. Ezt nevezik a filozófusok *a priori* tudásnak, amit tényektől és tapasztalattól függetlenül, eleve ismerünk. Egyszerűen tudom, ahogy te is tudod, hogy Írországból mindenki, téged és engem kivéve, mindenki sötét, túlságosan buta és sötét ahhoz, hogy elolvassa az *Ulysses*t, és már a szótól is retteg, hogy *irodalom*. Innen tudom. Azt hiszed, rohadtul viccelek, mondotta ujjával a mellembé bökve. Rohadtul nem viccelek, mondotta. Még csak nem is túlzok, nemhogy viccelnék. Főleg nem viccelek. Az írek rettegnek az *irodalom* szótól. Garantálom neked, ha most az itteni párok, részeg építőmunkások, utazó családok és mások felé fordulva torkom szakadtából elbődnének, hogy *irodalom*, a legtöbbjük a komp

oldalához rohanna, hogy leugorjon és a vízbe fojtja magát. Inkább megfuldnának, minthogy azt kelljen hallaniuk: *irodalom*. A többiek pedig, mondotta John-Paul Finnegan, helyben összerogynának és belehalnának az *irodalom* szó keltette rettegésbe, abba a leküzdhetetlen ellenszenvbe, 6 émélygésbe és iszonyatba, amit ez a szó kelt a szívükben, az ő durva, renyhe, elcseszett szívükben. Egyesek szívrohamban, mások gutaütésben. A maradék, ismeretlen okból, egyszerűen kiszenvedne. Mert fogalmuk sincs az irodalomról, Joyce-ról, a legkevésbé sem törődnek vele ezek az írek, mondotta John-Paul Finnegan, és olyan kegyetlenül, sőt gyűlölettel meredt rám, amit nem érdemeltem meg, legalábbis úgy éreztem. Akár *Allah akbart* is kiálthattam volna *irodalom* helyett, tette hozzá John-Paul Finnegan. Akár törülközőt is tekerhettem volna a fejemre, és *Allah akbart* kiáltva feltephettem volna az ingemet megmutatni mellemen a robbanószerkezetet. Mintha *irodalmat* kiáltanék, ugyanaz lett volna a hatása ezekre az írekre, más szóval ezekre a fafejű, agyatlan és lelkiismeretlen idiótákra, ezekre az érzékelten, tompa véglényekre, ezekre a disznókra, birkákra és féregre, akik írnek nevezik magukat, amikor igazából disznónak, birkának és féregnek, ha nem bárgyú barmoknak kéne nevezni magukat, mondotta John-Paul Finnegan, akinek hab kezdett gyülekezni a szája sarkában, miközben a tekintete belefűrődött a szemembe. Láttam John-Paul Finnegan szeméből kiürülni a határtalan gyűlöletet, és hogy a helyén gyermeki félelem, esendőség, sőt büntudat maradt. Lelki szemeim előtt John-Paul Finnegan a tengerben kapálózott, nem az Ír-tengerben, melyet komphajónk, az Ulysses épp átszel, hanem egy képletes tengerben, *Fekete* vagy *Holt* tengerben, a magány, az öngyűlölet, a rettegés tengerében, ami nem önt el mindenkit, ám az összes *gondolkodó* embert bizonyosan, mint John-Paul Finnegan maga mondotta nekem egyik leggyengébb pillanatában, amikor még együtt laktunk Londonban egy zsúfolt és egészségtelen házban a Finsbury Park közelében.

Ezek a tulkok! Ezt kiáltotta. Ezek az eszetlen barmok! Hogy utálok őket, sutogta a fejét rázva olyan hevesen, túl hevesen, hogy attól féltem, kárt tesz magában. Hirtelen húzott egyet a laposüvegéből anélkül, hogy megkínált volna. Milyen mélyre süllyedhetsz? Milyen kurva mélyre? Ezt kérdezgette. Megmondom, milyen mélyre: egészen Írország szintjére. Ilyen rohadt mélyre süllyedhetsz. Mellőztem ostoba megjegyzését, és a mögöttünk hagyott londoni életünkre gondoltam, miközben ott álltunk e komp, az Ír-tengert átszelő Ulysses fedélzetén Britannia partjaitól távolodva. John-Paul Finnegan a Finsbury Park közeli házban írta meg az utolsó három kötetét tizenegykötetes *Sohse higgy egy keresztyénynek* című regényének, ahogy mélységes elvetemültségében mindig nevezte, pedig valójában nem kevesebb, mint tizenhárom kötetből állt, ha egyáltalán regény volt. Én akkor költöztem oda, amikor John-Paul Finnegan az általa *Kicsoda a te Apucid?*-nak nevezett

tizenkettedik kötet végénél tartott. Nyolcezer szót írok naponta, mondotta nekem azon az estén, amikor először mentünk ki inni a Hét Nővér úti Tizenkét Csap nevű kocsmába. Azt válaszoltam neki, hogy nyolcezer szó soknak tűnik. Többnek, mint amennyi egy nap alatt papírra vethető. Tuti, hogy piszkosul sok, túllontúl sok még egy bértollnoknak is, akit sürget a határidő, nemhogy egy szépírónak, amilyen én is vagyok, mondotta John-Paul Finnegan, és szokása szerint egy adag whiskey-t öntött a Guinnessébe, létrehozva az általa Guinnskey-nek nevezett keveréket. Ekkor történt, hogy John-Paul Finnegan kifejtette nekem, mit ért ő hígrealizmuson, a műfajon, amit szerinte ő fedezett fel, és egyedül kultivál. A hígrealizmus szószaporítás, mondotta. Amivel azt akarom mondani, hogy a művészet csupán óbégatás a halál ellen. Ebben egyetértünk, ugye, Rob? Bólintottam. Helyes, mondotta. Akkor egyetértünk abban, hogy a művészet semmi több, mint óbégatás a halál ellen. Akkor miért van mégis, hogy oly sok művész az ellenkezőjét próbálja tenni? Semmibe veszi, sőt tagadja a halált. Gondoltál már erre? A művészetek, különösen az irodalom, ezer ügyes módon képes negligálni és tagadni a halált. Ezek egyike maga az irodalmiság, ami nem más, mint szavakkal elkövetett csalárdság, mondotta John Paul Finnegan. Az irodalom művelőinek folytonos szépségre és tökélyre törekvése. Arra, hogy jól írjanak, vagyis *nagyszerű, elegáns mondatokat fogalmazzanak*. Ez teljes baromság, mondotta John Paul Finnegan. Ha lassan, megfontoltan írsz, a hiúságodnak hódolsz – a szépírás hiúságának. Semmiben nem különbözik attól, mint amikor kiöltözöl, szép öltönyt vagy kosztümöt, fényes cipőt öltesz egy *nagypolgári* vacsorához, és meg kell monddam neked, tette hozzá, nem vagyok és sose voltam az az ember, aki nagypolgári vagy más vacsorapartikra jár. És a halál rohadtul nem vacsoraparti. De a lényeg, mondotta John-Paul Finnegan, hogy a szépírás hiúság, nem más, mint hiúság, és amikor hiúságot mondok, akkor valójában *az önfényezésben megnyilvánuló halálfélelemre* gondolok, mint azt már kitálhadtad. Innen a hígrealizmus létjoga. A hígrealizmus gyors, sőt nemtörődöm, kizárólag nemtörődöm írást jelent, amely senkit nem akar lenyűgözni, sem a tartalmával, sem a stílusával. A hígrealizmus az nyolcezer szó leírása naponta, mondotta. Nyolcezer szó az túl sok bármely rendes és igényes írónak, de tökéletes a hígrealizmus művelőjének, aki ehhez az iskolához tartozik, melyet egyelőre csupán én képviselek, mondotta John-Paul Finnegan egy újabb Guinnskey-t keverve. Érdekel a hígrealizmus elmélete, és biztatam, hogy fejtsd ki bővebben, de szükségtelen volt, mert máris folytatta, mivel elragadta a beszélőkedve, olyan hévvel, amelynek már sokszor tanúja voltam barátságunk során, mely azon a Tizenkét Csap-beli estén kezdődött, és az Ulysses fedélzetén töltött délutánon folytatódott, amikor már teljes

gőzzel szeltük az Ír-tenger habjait, és a brit partok teljesen elhalványultak mögöttünk. Az irodalom hiúságát és végső soron önámítását mutatja az is, még ha modernista vagy kísérleti álcában avantgárdnak nevezik is, hogy a művelői kivétel nélkül heves, illetlenül heves vágyat éreznek a publikálásra, mondotta John-Paul Finnegan azon az estén a kocsmában, miközben ő Guinness-t ivott, én Guinness-t ittam. Mind hiú pojáca, csak egyet akar: publikálni. Rajongó vagy botránkozó olvasóközönségre vágyik, mely által valamiféle halhatatlansághoz jut, legalábbis szeretné azt hinni. Céline, Kafka, Pessoa, Joyce, Marinetti, Musil, Markson, Handke, Ham-sun, Stein, Sebald, Bernhard, Ballard, Beckett, Blanchot, Burroughs, Bolaño, Cioran, Duras, Gombrowicz, Pound, Eliot mind ilyen, és idesorolható a többi úgynevezett avantgárd seggfej is, McEwan, Self, Banville, Tóibín, Auster, Atwood, Ellis, Amis, Thirlwell, Hollinghurst, Smith, Doyle, Dyer, Franzen és bárki, aki ma az irodalom fősodrában tevékenykedik, mondotta John-Paul Finnegan. Számukra egy irodalmi mű értéke attól függ, hogy kiadták-e. Ha nem adták ki, akkor értéktelen. Itt felmerül egy fogalomelméleti kérdés, tette hozzá: létezik-e az a könyv, melyet a szerzőjén kívül senki nem olvasott? Vagy, ami lényegesebb: lehet-e rá azt mondani, hogy jó?

Az én válaszom, és a hírealizmus válasza: hagyni a fenébe az egészet. Mi értelme elküldeni az írásaimat a kiadóknak, mondotta John-Paul Finnegan, hogy aztán elfogadhassák vagy elutasíthassák? Mi haszna ennek? Most elmondom: Én nem fogadom el a kiadókat, egyiket se, még azokat se, melyeket csodálok, melyeket nagyra becsülök, a jókat és a legjobbakat se, mert én hírealista vagyok, és nem célom a megjelenés, Rob, egyáltalán nem célom, egyszerűen rohadatul nem érdekel a megjelenés, mondotta Guinness-s poharával az asztalra csapva. Én más okokból írok, tette hozzá, de mellőzte közölni, hogy mik azok. Mikor még együtt laktunk a Finsbury Park közeli házban, John-Paul Finnegan többször is megengedte, hogy elolvassam az ő gigantikus, úgymond hírealista műve, a *Sohse higgy egy keresztyénynek* egyik-másik részletét. Tény, hogy amit írt, pocskék volt és nyilvánvalóan sietve firkantott (vagyis kéziratos, mert John-Paul Finnegan utált gépet használni). A szöveg minden irodalmi vonzerőt nélkülözött, és láthatóan semmi erőfeszítést nem tett az olvasó megnyerése vagy szórakoztatása érdekében. Nem mintha a szöveg ellenséges lett volna az olvasóhoz, mint a legádázabb modernistáké, inkább közömbös volt iránta, talán nem is tudott a létéről. Alig volt benne néhány bekezdés, és nem tagolódott fejezetekre. Nem volt felismerhető történet, és nem voltak szereplők.

A kibaszott valamely változata legalább egyszer minden sorában előfordult, de gyakrabban kétszer, háromszor vagy többször is. A kurva legalább ilyen sűrűn feltűnt, akárcsak a seggfej, a rohadék, a patkány és a barom. Voltak részek, ahol oldalakon át a *basz-* igető különféle bővítményei sorakoztak,

melyeket az elfajzott, gennyláda, toprongy, húgyagyú szavakkal központosított. Máshol poros városokról, karambolozó villamosokról, óriási szeméthalmokról és hegyomlásokról írt felszínesen, vagy hetyke, gonosz célzásokat tett korabeli eseményekre. Belső monológoknak éreztem: nem éppen tudatfolyamnak, inkább tudati géppuskázásnak, önostorzásnak vagy végenincs fröcsögésnek; egyfajta eszelős szószaporításnak, mely tízenhárom kötetben állt a padlón John-Paul Finnegan – egy megszűnt sztriptízbár öltözőjéből kimentett – asztala mellett.

9

De az egészben nem ez a legrosszabb, szólalt meg John-Paul Finnegan hirtelen, ahogy távol Britanniától ott álltunk a hullámokon imbolygó Ulysses fedélzetén. Ez a hajó, ez az Ulysses messze nem a legrosszabb, ismételte meg. Az egészben a *Bloomsday*⁵ a legrosszabb. Láttál már *Bloomsday*-t? Arról beszélek, hogy nemzeti emléknapon ünneplünk egy olyan könyvet, amit Írországból rohadtul nem olvasott senki. Erre célok. Úgy egy évtized a Bloom-nap csupán kisebb nemzeti szegényfolt volt, egy hülye, agyrém vállalkozás, mellyel senki sem foglalkozott igazán, és amire nyugodtan fittyet hányhattál. Ám aztán a kormány, e csökött pöcsök őrsé, ez a zagyrösz, mint mondani szoktam, komoly piaci lehetőséget látott a Bloom-napban. Olyat, amelyet végtelen gyűlöletességükben jóval jövedelmezőbbnek találtak annál, semhogy kihagyják. Többet is ki lehet préselni Joyce-ból, döntötték el, mintha Joyce szivacs vagy heregolyó volna, és noha egyikük sem, ezt tudom, mondotta John-Paul Finnegan, egyikük sem olvasta az *Ulysses*-t, még a *Dublini embereket*⁶ sem, vagy Joyce bármely más könyvét. Valójában, ha e töppedt tökfeknek arra céloz, hogy elolvashatnák az *Ulysses*-t vagy a *Dublini embereket*, ez az emberfajta hangosan felnevet. Nem zavart vagy leplező nevetésről beszélek, hanem spontán, zsigeri hatótáról, mely jót mulat az *Ulysses* vagy a *Dublini emberek* elolvasásának örülten röhejes ötletén, mondotta John-Paul Finnegan, és meghúzta, majd átnyújtotta nekem a laposüvegét. Ittam egy kortyot. Ezek az agyamentek, ezek a lelkiismeretlen seggfejek úgy döntöttek, üzletet csinálnak ebből az úgynevezett Bloom-napból, folytatta John-Paul Finnegan, június 16-ából, a napból, melyen a képzeletbeli Leopold Bloom iddogálva, elmélkedve, csevegve képzeletben bejárja Dublin utcáit. Úgy ítélték meg, hogy ez vonzani fogja a turistákat. Jönnek majd a jenkik, a japánok, a franciák és a németek, a svédek és a szlávok, sok vulgár bolgár és profán román, és e turisták az ír nép és irodalmi hagyomány csodálatában vidáman költik majd a pénzt, holott az írek már nem is olvasnak, túl hülyék az olvasáshoz, pláne az *Ulysses*-hez, a regényhez, amit ez az egész Bloom-napi idiotizmus ünnepelni akar. Neked felesleges mondanom, hogy a két 20. századi ír szerző, akit még azok is a legnagyobbaknak tartanak, akik sose olvasták és sose fogják olvasni őket,

nevezetesen Beckett és Joyce csak utálatot és undort érzett Írország és az írek iránt. Ez a két író, mondotta John-Paul Finnegan, leveleiben, beszélgetéseiben és gyakran műveiben is rengeteg energiát fordított az írek és Írország szapulására. És mégis itt van ez az úgynevezett Bloom-nap, 10 amikor a sziget összes kövér, tötyögő idiótája az utcákra gyűlik ünnepelni Joyce könyvét, melyet soha esze ágában sem volt elolvasni. Pufók pirosposztag seggfejek. Nyavalyás, agyatlan, puhányok idióta ivadékaik után caplatva. Semmirekellők egytől egyig. Undorító önteltséggel ünneplik az *Ulysses*t, illegetik magukat, lököttek módján riszálva seggüket a turistáknak, akik az eszetlenség eme tobzódása láttán ámulva kapják elő fényképezőgépjüket, okostelefonjukat vagy videokamerájukat, hogy felvegyék az íreket, ezt az irodalmi nemzetet, amely totál hülyét csinál magából egy olyan regény alakjait imitálva, amit sose olvastak és sose akartak elolvasni, mivel gyűlölik a könyveket, a *Harry Potter* és a focistaéletrajzok kivételével gyűlölnék mindet könyvet, mindegy hol íródtak, mondotta John-Paul Finnegan. Bloom-nap, mondta a fejét rázva undorában. Kibaszott Bloom-nap. Bloom kibaszott napja. Hogy baszódna meg. Baszódjon meg. Komolyan mondom, bassza meg az egész világ. Idehallgass, mondta John-Paul Finnegan. Néhány éve ismét Dublinban jártam. Ne kérdezd, miért, ismét Dublinban jártam Bloom-nap idején. Bementem a városba, nem ünnepelni, más okból persze. És amit akkor az O'Connell útra érve megláttam, olyan volt, mint valami paródia vagy őrült látomás, de egyik se volt, Rob, biztosíthatlak. A főváros sugárútja közepén húzódó járdaszigeten nem mást láttam, mint többszáz vigyorgó idiotát a kacarászó felségével és a kövér, rikoltozó gyerekeivel, ahogy ott ülnek sorban egy mérhetetlen hosszú étkezőasztal két oldalán, mondotta John-Paul Finnegan. Komolyan beszélek. És ezt hallgasd meg! A fejük fölött hatalmas hirdetővászon feszült ezzel a felirattal: *A Denny Kolbászok? Köszöntik a Bloom-Napot!* Igen! Mintha maguk a kolbászok dagadoznának a büszkeségtől! Csak azért, mert az *Ulysses* bőséges malackodásaiban a bélsár és -gázok, az önkielégítés, a szentségtörés, a féktelen női és férfi kívágy intim ábrázolásai között rövid említés esik a *Denny* kibaszott kolbászairól. Szóval, százával ültek ezek a dagadt, örömködő barmok a fehér abrosszal borított hosszú asztal körül, ahol tányérszám szolgálták fel a kolbászt, mind tömte a pofáját kolbásszal, orgiasztikusan zabálta a kolbászt a nagy modernista, a nagy írgúnyoló James Joyce tiszteletére. Ímhol a te örökséged, James Joyce, zengett John-Paul Finnegan ordítása a hullámok felett! Ímhol a te örökséged, párszáz kolbászfaló vigadalma! Baszottul nyomot hagyta, James Joyce! Úgy bizony! A *modernizmus királya* vagy! Azzal John-Paul Finnegan előkapta flakóját, belekortyolt, majd átnyújtotta nekem. Nem élveztem maradéktalanul, mert láttam, hogy a hajtóművek zúgása és a hullámok döngése ellenére, a hajó több utasa hallotta John-Paul Finnegan kifakadását, és

bizalmatlanul tekint felénk. John-Paul Finnegan nem vett tudomást róluk, vagy csak közömbös volt. Kövér, tötyögő pöcsök, mondta már visszafogottabban. Hogy totyognak! Mint a dagadt, agybajos pingvinek. Dagadt, vigyori pingvinek a hibbantak vigyorával. Elfajzott, utálatos pingvinek. Elmondjam, mit tettem? – szegezte nekem a kérdést hirtelen. Elmondom, mit tettem. Elhatároztam, teszek egy próbát, hogy megértsem az idiotizmus e példátlan, tömeges megnyilvánulását, a magasrendű modernizmus és a disznóhúsfogyasztás összekapcsolását. Végigmentem a vigyori kolbászfaló dubliniak és a fényképezőgépkattogtató, lencsearcú japánok se-rege között. Aztán megálltam és megkérdeztem egy kolbászokkal megrakott tányér mögött ülő nőt, hogy olvasta-e az *Ulysses*t. Hosszan bámult rám, arcán a legnagyobb zavar és rémület látszott. A gyereke sírva fakadt. Végül a nő kiszakadt révületéből, és azt mondta nekem nagyon lassan: *Ulysses*. Csak ezt az egy szót, hogy *Ulysses*, semmi többet. Sose láttam még nőt ennyire félni. A kisfiú tenyerébe temetett arccal hüppögött, könny csordogált az ujjai közül. Az apa akkor felém fordult. A szemembe nézett, hosszan és megvetően. Aztán így szólt: *Azt hiszem, jobban teszi, ha most elmegy*. Mi a franc? – emelte fel a hangját John-Paul Finnegan felidézve az esetet. Mi a franc? Csak annyit kérdeztem tőle, hogy olvasta-e az *Ulysses*t. Erre elzavar. Ha nem távozom önként, meglincsel volna ez a kolbászbanda. Fekete nap Írországnak, fekete nap nekem, mondotta John-Paul Finnegan. Mégis itt vagyok, itt vagyunk egy tengeren egy nem kisebb kompon, mint a kibaszott Ulysses, nem elhagyva, hanem mindjárt elérve az elátkozott tájékat, a gőzölgő vermet, a krumpliföldet, Írország irodalmi és szellemi *csöndjét*. Hogy omlana már a tengerbe! – tette hozzá. Az egész bűzlő tömeg, az egész förtelmes sziget nyögve, megdőlvé omlana már a tengerbe! Oldódna szét benne, mint egy tengerbe zuhant sóbálvány! – mondotta John-Paul Finnegan, majd elhallgatott és a hullámokat nézte. Én Londonra, Dublinra, a két város között épp függőben lévő helyzetünkre gondoltam. Mi lehetünk az egyetlenek, akik nem elmenekülnek Írországból, hanem visszatérnek hozzá, jutott eszembe nem először. A sok londoni ír kocsmára gondoltam, melyekben John-Paul Finneganal iszogattam, és úgy éreztem, nem is kocsmák voltak azok, hanem ketrecek vagy kelepccék. Arról kezdtem fantáziálni, hogy felmászom a korlátra, a tengerbe vetem magam, és egy félbeszakadt sikoly után eltűnök a habokban.

Utazásunk a végéhez közeledett. John-Paul Finnegan úgy motyogott mellettem, mintha a hullámokkal vagy a fejében nyüzsgő lidércekkel pörölné. Éreztem, ahogy Dublinhoz közeledve elbizonytalanodik. Már közel jártunk a kikötőhöz. A láthatáron halványan megjelentek a Poolberg-tornyok. Arra az időre gondoltam, amit John-Paul Finnegan és én távol töltöttünk, meg a gyűlöletre,

amit ő magában hordozott, a származási helyünk iránti minden másnál tisztább gyűlöletre. Akkor John-Paul Finnegan a korlátot markolva felém fordult. Éreztem magamon a tekintetét. Szembefordultam vele. Mi a francot csináltak velem? – kérdezte nyugodtan. Hogy mire utalt, nem tudtam. Mi a francot csináltak velem, Rob? Szavainak vallomásjellege volt. A partvonal baljósan és erőteljesen bontakozott ki a láthatáron. John-Paul Finnegan megrázta a fejét. Mi a francot csináltak velem? Mi a franc folyt itt, Rob? Mi a franc folyt itt?

A part felé fordultam. Egy ideig mindketten hallgattunk. John-Paul Finnegan ismét meg akart szólalni, de tétovázott. Nem néztem rá. Végül ki mondta: Utálom, amit írtam. Minden szavát. Azt a kibaszott, idióta és beteges könyvet. Azt az úgynevezett regényt, amit mindennél jobban gyűlölök. Most nyugodtabbnak látszott, pedig a part egyre közelebb került, határozottabb lett, kitöltve az Ulysses előtti látóteret. A hírealizmus semmi, nem jelent semmit. Azért írtam, amit írtam, mert azt hittem, hogy helyrehoz, de nincs gyógyulás, csupán megtanulsz együtt élni a sebeiddel meg a sérelmeiddel, és megnyomorítva és besározva továbbtántorogsz a halálad felé. Egy napon erőd elhagy, összerogsz, és annyi volt. Nem gyógyultál meg. Bizonyos értelemben a sérüléseidbe halsz bele. Minden sérelem és megaláztatás örökké tart. Nincs gyógyulás. Az írás nem változtat semmin, egyfajta erőltetés. Ráerőlteted magad a papírra, aztán az olvasóra meg a világra. Jobb, ha nincsenek olvasók, jobb egyáltalán nem írni. Nincs értéke annak, amit írtam, és annak se, amit valaha tettem. Semminek nem volt értéke az életemben. Az írásnak nincs értéke. Semminek nincs értéke. Semminek. Mindketten hallgattunk, miközben a komp a kikötő torkolatához ért, a két piros-fehér csíkos jelzőoszlop őrszeként meredt. John-Paul Finnegan most valóban békésnek és higgadtnak látszott, nem dühöngött és nem félt. Nem fogok megbocsátani, mondta. Baszódjanak meg mind. Ez a döntésem. Nem bocsátok meg nekik. Nem bocsátom meg egyiküknek sem, amit tett. Amit velem tettek. Részemről nincs bocsánat, mondta. Nincs, bassza meg.

Fordította és jegyzetekkel ellátta Szilágyi Mihály

Rob Doyle (Dublin, 1982) ír prózaíró, öt regény, egy novelláskötet és egy „olvasónapló” szerzője. Esszéit, könyvkritikáit többek között a *New York Times*, az *Observer*, a *Dublin Review* közölte. Első regénye, a *Here Are The Young Man* [Íme a kamaszok] 2014-ben az év könyve lett Írországbán. 2020-ban film készült belőle.

¹ Kitalált személy utalással James Joyce *Finnegans Wake* című utolsó regényére. Nem teljes magyar fordítása: *Finnegan ébredése*, ford. BIRÓ Endre, Bp., Holnap, 1994.

² Ulysses [Odüsszeusz latin neve]: görög mitológiai alak, róla szól Homérosz *Odüsszeia* című elbeszélő költeménye (ford. DEVECSERI Gábor, Bp., Európa, 2024). Ld. még: *Ulysszes azaz Homérosz Odüsszeiája magyarul* (ford. MÉSZÖLY Gedeon, Bp., Terra, 1959), amely az eredeti hexameterek helyett rímes alexandrinokba, vagyis felező tizenkettesekbe(!) ülteti át az antik szöveget.

- ³ A ma durvának számító *baszik* eredetileg szépítő, enyhítő céllal került a magyarba az ötörök türk, oszmán *basz* [megnyom] szóból, egy ma már ismeretlen finnugor eredetű ige helyettesítésére.
- ⁴ James Joyce: *Ulysses* (Bp., Helikon, 2023, Szentkuthy Miklós 1974-es fordítását a Magyar James Joyce Műhely tagjai, Gula Marianna, Kappanyos András, Kiss Gábor Zoltán és Szolláth Dávid dolgozták át.)
- ⁵ Bloomsday: Bloom-nap – nemzetközivé vált ír irodalmi ünnep, amely James Joyce *Ulysses* című regényének egyik főszereplőjéről, Leopold Bloomról kapta nevét. Június 16-án, azon a napon tartják, melyen a mű cselekménye játszódik. Magyarországon 1994 óta rendeznek Bloom-napot: Szombathelyen, ugyanis onnan vándorolt ki L. B. édesapja, Virág Rudolf magyar zsidó. 1997 óta a Blum-ház (Fő tér 40–41.) a fő helyszíne a megemlékezésnek.
- ⁶ James Joyce: *Dublini emberek* – elbeszéléskötet, ford. Papp Zoltán, Szombathely, Orpheusz, 2000.
- ⁷ A Henry Denny által 1820-ban Waterfordban alapított cég Írország legismertebb kolbászgyártója és -forgalmazója, külföldre is szállít.

13

Új Forrás 2025/6 – Rob Doyle: Finnegan, a higréalista

Van két regényrészlet, mely a számomra szétválaszthatatlanul összekötődött. És ha az egyik eszembe jut, egyből felidézi a másikat is. Pedig különböző időkben íródtak, más-más korban, különböző írói világok részeként, különböző történetbe ágyazva

14 Bóna László

AZ IDŐ HASADÉKAI – A TÉR BEN

– mégis a gondolataimban összekapcsolódtak, és nem tudnak szétválni egymástól.

Az egyikben a főhős a föld belsejébe néz, a másikban az égre. Mindkettő gyerek, az egyik lány, a másik fiú. Az egyik mintha az ismeretlen múltjába nézne, arrafelé keresne bejáratot, azt szeretné felderíteni, anélkül, hogy tudná, hogy van ott keresnivalója. A másiknak pedig a jövőjét határozza meg, mintha azt sejtene meg, hogy mi lesz vele, hogy meghal majd egyszer. Az egyikük bejáratot keres a múltba, az eredetébe, a születés előttbe, a másik pedig mintha kijáratot találna a túlvilágba, anélkül, hogy keresné. Vagy talán nem is előre vagy hátra tekintenek, nem az időben korábbra vagy előbbre, hanem az idő mögé, oda, ahol nincs idő, vagy ahol az idő megszakad, és az ember egy mély kútba zuhan vagy elszáll a semmibe – mindegy merre, de az idő hasadékába kerül, és túljut mindenben, ami az időben létezik, és amelyről nem tudhatjuk, hogy létezés-e egyáltalán.

„A föld agyagos, sárga. Egymás mellett két arasznyi széles lyuk. Nem szabad a lyuk közelébe menni, mondja a tanító néni már előre. [...] A lyuk fekete, hideg árad belőle. Senki sem marad le, tereli a tanítónő az osztályt. Matyi, miután Ica néni előrement, mert az eleje túl gyorsan halad, visszamegy megnézni a lyukat. Ha a közelébe mész, becsúszhatsz, mondta még a legelső kiránduláson, első osztályban a tanítónő. Becsúszol, és sose tudunk kihúzni, eltűnsz a lyukban. Matyi elsőben lemarad, elengedi a padtársa kezét, megáll, nézi a lyukat, a lyuk nézi őt, és szívja magába.”

Matyi nem fiú, hanem kislány, Matild, Tompa Andrea *Sokszor nem halunk meg* című remekművének főszereplője, egy kislány, akinek az anyját deportálták, és ő nevelőszülőkkel maradt, mit sem sejt a származásáról, csak azt érzi, hogy a föld mélyéről húzza őt valami, le a gyökerekhez, az eredethez, a születés előtthöz.

A másodikos osztálykiránduláson is lemarad az osztálytól, hogy beleszálljon a lyukba, bele is lógatja a lábát, beledob egy követ, de az nem koppan, csak zuhan.

A harmadikos osztálykiránduláson már direkt lemarad az osztálytól, hogy egyedül maradjon a lyukkal. „...áll a lyuknál, egy méterre a szájától. Perzsel a nap, és érzi a hideget, ami a lyukból árad. A nyílás körül sárgás, agyagos föld, aztán hirtelen sűrű sötét. A lyuk szívja be, nem tudja levenni róla a

szemét, szédülni kezd. A lyuk beszippantja. Zúg a füle, elsötétül minden, a teste merev. Mikor mozdulni próbál, megtántorodik. Szaladni kezd, amilyen gyorsan csak tud, alig kap levegőt, kaszál a karjával, fut az osztály után.” (Tomba Andrea: *Sokszor nem halunk meg*. Jelenkor Kiadó. Bp. 2023.)

Vannak történetek az életben, melyek egy életen át elkísérik az embert. Még ha minden embernek más-más visszatérő, el nem felejthető történet is van az életében, ezek a történetek csupán azáltal, hogy életkísérőkké váltak, egymáshoz hasonlóak. 15

Törlessnek, Musil iskolás gyerek hőségének is van egy visszatérő története. Egy gyerekkori történet, amely Törless egész életében mindig felbukkan a legváratlanabb helyzetekben, szenvedélyes pillanatokban, izgalmakban vagy félelmekben, vagy néha csak úgy, minden indok nélkül. Musil *Törless iskolaévei* című regényében ír erről, egy hirtelen támadt csendről, amikor az ég is kilyukad. „És Törless észrevette – mintha először látná életében – milyen magas az ég! Ijesztő volt. Éppen fölötte, kimondhatatlanul mély lyuk világított kéken a felhők között. Úgy érezte, nem kelletne más, csak egy hosszú-hosszú létra, s ő bemászhatna azon a lyukon. De ahogy mindjobban igyekezett tekintetét belefúrni, egyre messzebbre húzódott vissza előle a kék ragyogású mélység.”

A hirtelen támadt csend, ez a visszatérő történés, olyan, mint egy visszatérő álom, csak ez a valóságban történik meg vissza-visszatérően. Van egy eredeti alaptörténet, egy tényleg megtörtént eredeti eset, ami visszatér. És a visszatérésben mindig jelen van az a régi, egyszer megtörtént eset, mindig ugyanúgy megtörténik, úgy válik mindig jelenvalóvá, hogy miközben újra megtörténik, az eredeti emléke is történik.

„...megjelent a gyerekkori emlék, amikor komoran és némán körülállták az erdő fái, mintha elvarázsolt emberek volnának. Már akkor éreznie kellett azt, ami később annyiszor visszatért.”

Nem csak minden ismétlődés idézi fel az eredeti élményt, hanem az eredeti élményben is benne volt már előre minden későbbi ismétlődés.

Szét tud hasadni az idő, és olyankor kilátszik mögüle az időtlenség. Nem bármikor. Hanem egymáshoz valamiképpen hasonló pillanatokban.

Ilyen pillanatokban „szinte kétfelé szakadt: egyik énje természetesnek, szinte hétköznapi érezte azt, ami történt, a másikat pedig megrohanta az a látomásoktól villózó némaság, ami közös volt mindezekben az élményekben, ami fokozatosan szivárgott észlelései közé, s most egyszeriben azt követelte, hogy valóságnak fogadja el – éppúgy, mint az imént a végtelen képzelet. [...] az emberek, a dolgok, minden történésnek értelme megkettőződött bene. Mintha a végtelen, amelyet tudós szelídítők befalaztak egy ártalmatlan magyarázószóba, s amely abból bármelyik pillanatban kitörhet.

[...] a magyarázatok mindig mintha csak a legkülső burkot fejtették volna le a dolgok hozzáférhetetlen magváról, s amelynek mélyén Törless, mint egy varázsló szemével, változatlanul látta egy másik burkon át a középpont ragyogását.”

16 De mi volt az az eredeti élmény, amely Törless egész életében a hatása alá vonta, és amely egész későbbi életében ismétlődött újra és újra? „Egészen kicsi voltam még, és ugyanebben az órában az erdőben játszottam egyedül. Nem vettem észre, hogy a cselédlány közben magamra hagyott, azt hittem, még ott van a közelben. Hanem hirtelen arra készítetett valami, hogy felpillantsak. Megéreztem, hogy egyedül vagyok. Mert hirtelen olyan nagy lett a csend. És amint széjjelnéztem, úgy láttam, mintha a fák körülállnának, és némán figyelnének. Sírtam: – a nagyok elhagytak és kiszolgáltattak az élettelen világnak. [...] Mi ez? Azóta is gyakran érzem. Ezt a hirtelen támadt csendet, amely mintha beszéd volna, s csak mi nem értjük.”

Matild-Matyit váratlanul elkapja ugyanaz a visszatérő gyerekkori érzés, megnyílik a föld, és húzza valami lefelé a mélységbe. Törless életébe mindig visszatér egy gyerekkori érzés: hirtelen nagy csend lesz, minden elhallgat, megnyílik az ég, és valami kiszíppantja őt fölfelé ebből a földi létből. Mindkét visszatérő élménynek van egy eredetije. Egy gyerekkori ősélmény, ami végigkíséri az embert egy életen át. Egy meghatározó alapélmény, amelyben minden benne van, benne van az ember élete előre is és talán visszafelé is, mert az a történet egy élet esszenciája, ki tudja honnan jön, és miért marad meg ennyire pontosan, és miért tér vissza úgy a való életben, mint ahogy egy álom tud csak ennyire pontosan mindig visszatérni. Mindannyian hordozunk egy lényünk esszenciáját tartalmazó történetet. Egyet vagy többet.

Neked mi az?

Musil hőse, Törless ezt az egész életet meghatározó visszatérő történetet „a végtelen beszűrődésének” nevezi, de maga Musil a „dolgok hozzáférhetetlen magvának” vagy a „középpont ragyogásának”, de később egyszerűen csak a halálnak. Annak a bizonyosságnak, hogy a halál nem az élet után van, hanem benne. A halál az élet minden pillanatában benne van, állandó háttérret adva a létezésnek. Lyuk lefelé vagy felfelé, amelyen át minden pillanatunk távozhat a semmibe, és megérezhetjük, hogy egyszerre vagyunk az életben is és a halálban is.

Ezt írja Musil a *Törless iskolaéveiben* a visszatérő élmények megfejtéséről: „A halál csak következménye annak, hogy élünk. Egyik gondolatról a másikra, egyik érzésről a másikra élünk. Mert gondolataink és érzéseink nem csendesen folydogálnak bennünk, hanem belénk hullanak, mint a kövek. Ha jól megfigyeled magad, észreveheted, hogy a lélek nem ismer sima átmeneteket, lassú színváltozásokat, hanem mint számjegyek valami fekete lyukból úgy ugranak elő belőle a gondolatok. Alighogy gondoltál vagy éreztél valamit,

máris egy másik gondolat vagy érzés áll az előbbi helyén, mintha a semmiből támadt volna. Ha jól odafigyelsz, még érezheted is két gondolatod között a pillanatot, amikor minden fekete. Ez a pillanat – ha megragadtuk – maga a halál.

Mert egész életünk másból sem áll, mint abból, hogy határvö- 17
veket állítunk, s határvöktől határvökiig tipegünk napjában ezerszer is a halál másodpercein át. Úgyszólván csak a nyugvópontokon élünk. Ezért is van bennünk az a nevetséges félelem a visszavonhatatlan haláltól, ahol véget érnek a jelzések, és elkezdődik a mérhetetlen szakadék, amelybe belezuhanunk. Az ilyen életnek valóban megsemmisülés a halál.

De csak az ilyen élet perspektívájából: csak annak, aki nem tanulta meg, hogy másképp érezzen: hogy átrepüljön a határvövek felett.

Én ezt ugráló rossznak nevezem, s leküzdése a titok nyitja. Fel kell keltenünk magunkban a békésen tovasikló élet érzését. Abban a pillanatban, hogy ezt elértük, egyforma távolságra vagyunk az élettől és a haláltól. Nem élünk többé – a földi lét értelmében –, de meg sem halunk, mert az élettől együtt a halált is kiküszöböltük. A halhatatlanság pillanata ez – az a pillanat, mikor a lélek szűk agyunkból kilép önnön életének csodálatos kertjeibe.” (Robert Musil: *Törless iskolaévei*. Ford.: Szabó Gizella. Európa Könyvkiadó. Bp. 1965.)

Amikor megszakad az idő szövete, a térben is látszik a szakadás. Két időpillanat között, amelyről azt hittük, hogy folyatólagosan követi egymást, feltárul valami mélyebb réteg az idő mélyéről, ami túl van az időn. Időtlen, mintha a semmi lenne, a dolgok aranyló közepe, egy magába szívó pont vagy egy kitágító végtelen, nem tudni csak annyit, hogy ha ezt meg tudjuk figyelni, akkor már nem a halált vagy az életet vagyunk képesek megragadni, nem két egymással ellentétest, hanem magát a létezését, a végesség mögött örökké fennállót, vagy tudja Isten kicsodát.

TAVASZ

A földön felérez a sár.
A rügyekből kikívánkoznak a színek.
De csak a zöldnek adatik meg,
hogy egy tudónyi teret bekerítsen.
Előbb egy légbuboréknyi örvényt -
benne a zöld forogva terjed,
legezőszerűen terít szét
újabb és újabb ívben sejtire sejtet.
A növény lélegzőfelülete nő,
mintha szavak feszítenék a száját,
nem lehet olyat mondani,
amit mondani nem vágnak.
Nem lehet olyat mondani,
amit mondani vágnak,
hallgat a zöld, mégis egyre növeli
szavak helyett vágya körül a vágyat.
Vágyának tárgya nincs, csak felülete.
Nem tudhatni, hogy amivel eltelik, üres-e,
vagy az űrt maga körül végleg betölti.
Kiürült szabadságban betölti a törvényt -
amit szabad, és amit nem, egyaránt eltörölték.
Ami neki jut, az csak a levelet teremtő örvény,
amiben évek avarmagánya is ott örvénylik,
önfeledten történik benne minden mégis.
Helyetted és helyettem ünnepel így
az első tavaszi fotoszintézis.

Szomjúság vitorlázik
az állat szemében.
Szél hajtja el a tálig.
Akit a szomja elereszt,
nyílt tengerré válik.
Vágytalanságát só tölti el,
oda-vissza hullámszik benne,
hogy létével annak tartozik,
ami akkor lenne,
ha vágyát lehorgonyozta
lélegzetének partjához.
Úgy terelgeti a szél,
úgy irányítja árbóc
és a rászerezelt vitorla,
hogy iránytalanságban lakik
bennel, ami akkor volna,
ha vágyát mint szigetet
egyszer megtalálta.
Lélegzetéért alkuszik
addig, míg ki-bejár benne
a szél, amihez tartozni
forgatja a semerre.

Forgatja a semerre,
készíti semmikorra -
ennek a hajónak
nincs se tatja, se orra.
Ha pedig lélegzete
már senkié se,
úgy járja át a szél,
hogy azt is elfelejtse,
hogy egyszer a szomjúág volt,
amihez tartozott.
Addig, ha tükörbe nézel,
csak az állat van ott.

Bokáig ért a hólé a magas szárú sötétkék hasítottbőr cipőmben, amikor VGP, aki elvárta magát így szólíttatni, lenyomott a kecskeméti vasútállomás monarchia-sárga padjára, kioldozta cipőmet, és a maga bélelt bőrcsizmáját

20 Krulik Zoltán

PERFORMANSZ

húzta rám. A Széder-este rítusának bevezető gesztusait juttatta eszembe, a lábmosást, lábtörlést, az Utolsó vacsorát. *Akkor, a fejemet, kezemet is mosd meg rabboni,* követelőzőtt Kéfás.

Tegnap inget váltottunk, most lábbelit, érted? Nem bírom, ahogy cidrizel, különben is, mától testvérek vagyunk – mondta ellentmondást nem tűrően. Edzettebb volt nálam, s én hagytam magam, annak okán, hogy a restiben elfogyasztott körömlakkszerű ital hamarabb leterített. Öten vágtunk neki a térdig érő hóban a Nagyalföld pusztáinak, életünk első performanszá-
nak tiszteletdíjával zsebünkben, keresgéltek az ismeretlen város kocsmáit. Sziszi, Pálos, Dybandi kullogtak mögöttünk. Kevés kocsma vala akkoron e vidéken.

Az előadás után a pártirodába rendelték. Mit sem sejtve ácsorogtunk a füstszagú levegőtlen helyiségben, elvarázsoltan, az előadás izgalmával telítve, vártuk a párttitkárt, aki a sofőrjével elhajtott, mint megtudtuk. – Érzétek be velem. Próbált kedélyeskedni Pipec, a helyettes. Megalhattok, de reggel, sipirc, gizda matyók, és éjjel se próbáljátok tovább mérgezni az ifjúságot. Nem tudátok hova jöttök? Marhák! – Hagyd ezt a plakátszöveget – próbálta Pálos nyugtatni – énekeltünk, szavaltunk, mi a baj? – Csesszéték meg, ez a KISZ-vezetők továbbképző tábora! – „Jól élek a szemetes kannákból”? „Kurválkodók az éjben”? „Hashoz a has és térdhez a térd”? Idióták! Nálunk „kézhez a kéz és vállhoz a váll”. Ha nem tudátok. És mi az, hogy „Talpra Petőfi, sírodat rázom, szólj még egyszer a szabadságról”? Tűnjetek el, s örüljétek, ha ennyivel megússzátok.

Sziszi és Dybandi vonatra szállt, hárman maradtunk. Amíg lógtak a vonatablakban, elkiabálták még: – Ki mondta? – Bohumil! – Hol mondta? – Az Aranytigrisben! – Mit mondott? A válasz a mozdony zajába veszett, és tele lett a szemünk korommal. Vonzott a közeli Félegyháza, a szerelemváros, a Mapacal vendéglő, a hosszúcombú, álmatag patikus lány, őhózzá menekültem a templom mögötti kis utcába rövid-eltávwal a laktanyából. Záróráig mulattunk, gönceink megszáradtak a vaskályha mellett. *Azt mond meg nekem, hol lesz majd lakóhelyünk* – dudorászta Pálos a pultos lánynak fél térden, majd a borospohárba harapott, és elfogyasztotta. Éjfélkor lehúzták a redőnyt, még kibújhattunk. A szecessziós városházától, végig az allén, a platánok alatt

a vasútállomás fűtött várótereméig hosszú az út. – Hogyan csináltad – fagattam –, hogy nem vágta szét a szilánk a nyelved? – Apróra kell rágni, porrá zúzni az őrlőfogakkal. Egy illuzionistától tanultam. – VGP vastag fekete keletes szemüvegét az ornyerge alá csúsztatta. Meg-megremegett kezében a papírlap a hidegben. – Nekem meg azt mondd meg, mit 21 mondott Bohumil az Aranytigrisben? Lehetően gőz felhőcskéi röp-ködtek ajkáról. Akadozva beszélt. „Reggel van, dél van, este van. Már nem hagyom el mocskos ólam.” Bohumil meg azt mondta „Közép-Európában jobb nem kijózanodni.” A váróteremben került elő a gitár. – A Lee van Cleef-et egy indiántól tanultam. – Tudod-e fiam, amit énekelisz? – ült közénk egy vasutasforma ember, arcán az Alföld vasútvonalainak térképével. Kommersz cseresznyepálinka szag áradt a szájából, ahogy kifújta a füstöt. A hosszúnyelű krampácsolóját a falnak támasztotta. – Még egy pályaelhagyó? – nyújtotta a kezét Pálos. Összenéztünk. *Hátat a falnak és megdögleni!*

Mi voltunk az igazi hobók, nem az a bohóc a belügyér papával – hőzöngött MGP –, taxival jár koncertezni a külvárosba, s egy megállóval a helyszín előtt száll ki, aztán fel a villamosra, hogy lássák a kölkök, tujával jár ő is. – Kegyes csalás, ne morogj. – Persze. Ő rugdalhatta a kukákat, mi meg repültünk, repülőztünk, ki az egyetemről, ki a munkahelyéről. Kirúgtak téged is, mert kattintgattál a szobornál. – A Sára Ferit. – Mindegy, valakit. Ha ezeket begyűjtötték, reggel tisztelgett az ór a fogda kapujában. *Nem akarok több Rajk pert!* Dühöngött Kádár, ha Rajkné a fiáért kilincselte a titkárságon, s talán a férjét is keresgélte azon a százegynéhány négyzetméteres Bernáth Aurél szekkón, ami előtt minden alkalommal, végig kellett masíroznia. Hogy honnan tudom? – nézett vöröslő szemekkel az igazgatótató rendőrré, aki szemlátomást az egészsből nem értett semmit – Anyám mesélte. Ott takarított.

MEZTELEN LÁNY

Enyhe szél fúj a Klotild paloták közén, s a Bölcsészkar boltívei alatt átfúva végigszaladt a Kígyó utca kirakatai közt, s a Párizsi udvar, s a Jégbüfé előtt ácsorgókat is megdidergette. Összehúztam a vászondzsekit magamon. Éván zöld szoknya, fehér kiskabát, nyakában piros sál, mellemen apró kokárda virított. A parkon átvágva Petőfi szobrához igyekeztünk. Mi volt az a mágneses erő, ami odavonzott minket? A Pesti Barnabás utca sarkánál egy fiú támolygott ki véres fejjel az Egyetemi Színpad kapuján. Kaszált kezeivel. – Fussatok! – Az Egyetemi Színpad a Bölcsészkar épületében volt, s az előtte elterülő tér

mindig diákokkal volt tele. A lapidárium lépcsőin lányok rúzsozták magukat, a felső ajkukat pirosra, az alsót zöldre. Ha valaki a közelükbe ért, kinyújtották nyelvüket, fehérlett a szőlőcukortól. Összenevettünk. Járkáljanak, súgta egy öregasszony, ha megállnak, kezdődik a dádá, ez egy veszélyes nap.

22 Petőfi háta mögött antenna magasodott a híradós kocsi tetején, s a sofőrülésen elterpeszkedő katona száját csücsörítve, füstkarikákat eregetett ki a letekert ablakon. Óvodások érkeztek, egymás kezét fogták, énekeltek, hurkapálcikás tarka zászlócskáikat a virágágyás tulipánjai közé szurkálták. Süss fel nap, fényes nap, kertek alatt a ludaim megfagynak. Az otthon felszívott passzív rezisztencia zöngéit kamaszos fantáziám ebbe a dalba is belehallotta. Ekkor kezdte el valaki a Kerek a szőlő levelét. Vad ritmusú dal. A következőt sem ismertem. Sej, szellők, fényes szellők, fűjjátok, fűjjátok, holnapra megforgatjuk az egész világot. Vitte a szél a hangot. Jöttek a Kosuth nóták. Nevettünk. Ahogy vastagodott a nép, eleinte a gárdisták lökdösődve, majd a Galamb utca felől futólépésben érkező munkásörök próbálták odébb taszigálni minket... Mind-nyá-junk-nak el kell menni... A szobor, melyre valamiféle biztatást várva, fel-felpillantottam, tenyerében egy izgága galambbal, a Citadella lőrési felé mutatott. Villant egy vaku, s meglepő izgatottság futott végig az egyenruhát viselők ábrázatán. Kicsapódtak a csonkatornyú Nagyboldogasszony Ortodox Székesegyház előtt várakozó személyautók ajtajai. Akik körbe fogták a fényképezőt, elvették a gépét, kitépték belőle a filmet, s a virágágyásba hajították – civil ruhát viseltek. Este, amikor páran visszamerészkedtünk, még ott csillogott a lencséje a holdfényben. A fotóst egy rácsos ablakú kocsi vitte el. Döngött a bádogajtó a sofőr rúgásától. – Szabadítsuk ki Táncsicsot! – kiáltotta valaki, s mire körbe pillantottunk, oly természetességgel mozdult a pár ezerre duzzadt tömeg a rabomobil nyomán, mintha körmenetre indulnánk. A Vigadónál, gépeiket túrátató rendőrmotorosok álltak, s a Roosevelttér sarkáig, a menetoszlop mentén le-fölszáguldozva hangbombákkal sokkoltak minket. A Gresham palota előtt tűnt fel, a Lánchidat útjavításnak álcázva elbarikádozták. Az Akadémia és a betonvasaival riogató Spenót ház sarkánál kiabálta be valaki, irány a Kossuth tér! Az Arany János utcából a Tükörybe kanyarodott a tömeg. Nyíltak a Tervhivatal ablakai – Piszkos csürhe! A saroknál, a Széchenyi utca szélétében pajzsokkal felszerelt sisakos rendőrordonba ütköztünk, s ahogy visszafelé menekültünk volna, a túlvégen is bezárult a hurok. Forogtunk körbe, megbabonázva, mint a szagnyomot vesztő hangyák. Ekkor egy fiút kaptak a szélről, ütni kezdték, három gumibotos, s mikor földre rogyott, sem állt meg az ütleg. Lépcsőházak kapuit próbáltuk benyomni. A lányok sírtak, összekapaszkodtunk. A rendőrsorfallal ekkor egy sípszóra kettévált. A Duna felé tereltek. Vesszőfutással, ütlegelő gumibotok között rohantunk a rakpart felé, mint Jancsó filmjében a meztelen lány.

A DIZŐZ

A dizőz egy külön történet. Pennsylvaniában él. Olajkútjai vannak Texasban, hajója a Perzsa-öbölben. Ezt csak úgy odaveti az udvari boldondja a sleppből, pontosabban az udvartartásából, mihez tartás végett. Szerelmem nagynénje. Friss özvegy. Pesten dorbézol. Utolsó vagyok a sorban, észrevesz, egy mosoly erejéig. A fénykorában Berlinben, Párizsban táncolt s Kairóban figyelt fel rá a mágnás. Erről már ő fecseg. – *Egyiptominak adom ki magam Amerikában, fiacskám, de rendes pesti zsidó lány vagyok. Ott születtem, ahol 44-ben belelőtték a nővéreimet a Dunába.* – Végig jártuk vele a pesti éjszakát, Köllő Pantomim, jazz, mulatók. Moulin Rouge, Gellért. A Maxim Varieté a Gorkij mozival szemben. – *Nem csípi a szemüket?* – Nézett ránk kérdőn, ujjával felfelé mutogatva. – *Tudjátok ki az a Maxim Gorkij? Az éjjeli menedékhely bevételeiből tartotta ki Lenint, amíg az svájci szalonokban „bujkált”, majd lepecsételve küldték haza a németek az Aranyvonatban, hogy szétverje a cári birodalmat. Maxim Gorkijért „Zsugás Vili” sem rajongott. De nincs autóbaleset, jégcsákány, száműzetés, retusálás a közös fényképekről. Mérget kap. Sztálin viszi a koporsót, elől, Molotovval. Tudtok ti erről egyáltalán? Őrültek ezek a bolsevikok. Csak a saját diktatúrájukban érzik jól magukat. Ki ez a Kádár?* – Alig tudták a hozzá legközelebbállók lecsitítani. Kiabált, pedig nem ivott. – *Semmi jót ne higgy el róluk.* – Nyughass, Hannah, elvisznek minket, téged meg kiutasítanak az országból. – *Engem? Ne viccelj. Milliókat hagyok itt, dollárban. Menjünk táncolni!*

Nem csak dollárt hagyott itt. Ezért szájal olyan bátran. Pár évtized kellett, hogy megértsem, a legfeltűnőbbek voltak a legmegbízhatóbbak. A hangoskodók és a fülbe sugdosók, kocs mákban susogók. A szerelmem egy villát kapott tőle, tornyos kétszintes palotácskát a Kelen-völgyben, s piros sportkocsit. Biztos voltak más kegyeltjei is, akikről nem tudhatunk. A brilleket a legtermészetesebb módon húzta le az ujjáról, és dobta az újabb kedvenc lába elé. *Hajolj le érte, angyalom.* Gyuri, az énekes ott térdelt előtte minden évben a Béke Szálló bárjának parkettáján. A jutalmazási rendszer gesztusaiban is hasonló módon folyt a hétköznapjainkban. A Maxim rosszhírű hely volt. Egyszer láttam belülről. Leendő-nemlett anyósom volt a kapcsolat, Hannah legközelebbi élő rokona, mikor meglátott ingujjban, leteremtett. *Vegyél zakót!* Egy utcával odébb laktam. Nem hordtunk zakót. Vizsgákon, temetésen. Lógott egy bőrkabát az előszoba fogasán halványsárga kecskebőrből. Elhúzta a száját, de belém karolt, úgy vonultunk le a kanyargós lépcsőn, a slepp után. Hannah bundában, télen, nyáron. Ha régi kollégája játszott, felhívták

a színpadra. A jólét sem koptatta el a rutint. Mégsem a hangjáért vette el az olajmágnás. Feltűnően szép nő volt hatvanévesen is, amikor megmutatta nekünk a bunda alatti bájait a Royal Szálloda első emeleti lakosztálya ajtaját kitérve, hódolói gyűrűjében. – *Na, hogy tetszem, kiscsibém?* Az egész

24 alvilág ott nyüzsgött körötte, s nem csak a magyar titkosszolgálat. Akcentus nélkül beszélt a háború előtti idők nyelvén. Karády-filmekből felidézhető, elnyújtott szóvégekkel, zárt é hangokkal, archaikus bájít kölcsönözve a Mata Haryt idéző jelenségnek. Ha olyasmiről esett szó, ami a háború előtt még nem létezett, akkor keverte az amerikai angolt a beszédjébe. Nagylelkű ajánlatai voltak. A lányos képű fiúkat szerette. Kosztümöket, színpadi kellékeket, zongorát ígért a fellépőknek. Feltűnő volt, hogy bókokba csomagolva mindenki elutasította. Révai kísért, Lukács végső illegalitásban, Aczél van soron.

A Magyar utcai házban, ahova szerdánként járt, három nő élt: a nagymama, az orvosnő lánya és az unoka, akit Füzikének becéztek. Azonkívül három kutya. Az orvosnő, aki bőrgyógyász-kozmetológus volt, a lakásban rendelt, a páciensek a hallban üldögéltek, vártak a kezelésre. Az ő feladata magántanárság lett volna, vagy inkább együtt tanulás Füzikével, mígnem kiderült, hogy tanulásról szó sem lesz, munkája a házi feladatok elkészítésére szorítkozott. Az írásműveit nagyvonalúan honorálták.

Kosztolánczy Tibor 25

BARNABÁS

– A *Szentimentális* „rakenroll”

című sorozatból –

A nagymama fehér köpenyben segített a rendelésnél, de mindig kijött, és uzsonnát adott neki. Egyszer az orvosnő is leült mellé, tréfásan oldalba bökte, és odasúgta: „Ne féljen, nemi betegekkel nem foglalkozunk.” Időnként megjelent egy magas férfi, az orvosnő testvére, a három nő ilyenkor felvillanyozódott, és fejhangon boldogan kiabáltak. A hallban várakozók összemosolyogtak.

A három kutya közül ő Barnabást szerette. Barni öreg, teljesen vak hannai pincs volt. A párja időnként megbökdöste az orrával, de nem nagyon törődött vele. Amikor új páciens érkezett, Barni vakkantott egyet, ilyenkor fel kellett tenni egy támlátlan székre. „Csinálja csak nyugodtan – mondta a nagymama –, Barni nem fog leesni” – és nem is esett le. Izgatottan szimatolt a világba, aztán megint vakkantott, és akkor ő levette a székről. Barni az egyik mellső mancsát rátette a csuklójára, és hályogtól elszürkült szemével felé fordult. Aztán elindult, és nekiment valamelyik bútornak. Ilyenkor meg kellett fordítani, Barni visszament a székhez, és leheveredett. Ő legszívesebben bevitte volna Barnit a szobába, ahol jobbra egyedül dolgozott (*Bánk bán*-elemzés: $\frac{3}{4}$). De a szobában Füzike kutyája lakott, egy beagle, amely az első alkalommal azonnal belekapott a lábába. Meglepődött, mert azt hitte, hogy a beagle játszani akar – megtévesztette a világoskék, ártatlan szemével –, de nem, és nyilvánvaló volt, hogy újra támadni fog. Szólni akart volna, de erre nem volt idő, gyorsan körülnézett, és belerúgott a beagle-be. És mivel a beagle minden jövedelekor próbálkozott, ő is mindig megrúgta.

Füzikének fantasztikusan gyors számítógépe volt, a legújabb szövegszerkesztővel, amely szinte kitalálta a gondolatait. Öröm volt rajta dolgozni. Egyszer a *Faust* előhangjáról kellett elemzést írnia. A *Faust*ról elég rossz emlékei voltak, a másodéves egyetemi szigorlat előtt a vonaton próbálta elolvasni. Tatabányáig bírta, aztán úgy döntött, hogy erre az összevisszaságra ő

nem vevő. Budapestig az ablakon nézelődött kifelé... és hogy ezt gondolta volna Goethe – Goethe! – a világról? De ezúttal csak az *Előhang* volt a feladat. Sorról sorra ment, mit mond Mefisztó, meg a többi, és újból rá kellett jönnie, hogy ez bizony maga a káosz. Felállt az íróasztaltól, hogy átgondolja a dolgokat – mert valamit azért produkálnia kellett –, és a beagle hirtelen megharapta. Ő visszarúgta, elég sikerületlenül, annyira meglepődött a kutya aljasságán. Másfél óra alatt összehozott valamit a *Faustról*, kivitte az uzsonnás tálcát, felvette a pénzt. „Pillanat” – mondta a nagymamának, visszament a szobába, és gyorsan megrúgta a beagle-t, most már szakszerűen.

Füzike lovagolni járt, sőt versenyzett is. A szobájában a falon bekeregetett lovas festmények lógtak, pontosabban pasztellel színezett lópofák. Zöld, kék, narancssárga. „Ugye, milyen szép? – mutatott egyszer Füzike az egyik lópofára – Imádom, ő a kedvencem.” A bejárat melletti kabáttartó fogas, meg a benyíló tele volt lovas felszereléssel. Lovaglópálca, csizma, zabla, szíjak, minden. Mint egy szado-mazo raktár. Füzike otthon is lovaglónadrágban járt; ha az óra után társaságba ment, mondjuk a barátnőjéhez, akkor acélbetétes bakancsot vett fel.

*

A család nyárra leköltözött a tanyára (ahogy ők hívták), bár inkább lovasfarm lehetett. Ősszel Füzike szobájában egy vadonatúj számítógépet és egy új kutyát talált, egy shar peit. Mint kiderült, a beagle a tanyán versenyezni kezdett a lovakkal, mígnem egy ló eltaposta. Amikor elmesélték a történetet, ő hangosan sajnálkozott, de valójában azt gondolta: megérdemelte. És hogy Füzikéék nem is tudták, hogy a beagle-nek milyen nagy a mozgásigénye, nem bírja a bezártságot, azért volt olyan követelőző. „Szegény, velem nagyon kedves volt” – válaszolta.

Ha a kezét véletlenül lelógatta a szék mellé, a shar pei harapdálni kezdte, de érződött, hogy nem rosszindulatból teszi. A beagle végső soron kiismerhető ellenfél volt, és nem félt tőle, de a shar peitől tartott, amikor a fél keze eltűnt a szájában. Egyszer megtapogatta a kutya nyakát és az állkapcsát, és arra gondolt, nemcsak a kezét, de a torkát is könnyedén átharaphatná. (*Himnusz – Szózat összehasonlítás: 4.*)

Füzike kedvenc zenekara a Queen volt. Gimnazista korában neki is. Az édesanyja hozta a *The Works* lemezt Jugoszláviából 1984-ben. Megtalálta rajta a Queen rajongóklub címét, írt nekik, hogy jelentkezne a klubba. Teljesen hihetetlen módon egy decemberi reggelen kapott Angliából egy borítékot, benne levél és egy csekk, utóbbi, hogy fizesse be. A csekket elküldte a New York-i unokatestvéreinek, de semmilyen válasz nem érkezett. Aztán 1986

nyarán kapott egy *A Kind of Magic* kazettát New Yorkból, de írás ekkor sem volt mellette. 1989-ben derült ki, hogy az unokanővére befizette a csekket, írtak is neki, hogy jönnek az ereklyék, de a magyarországi levélcenzorok úgy ítélték meg, hogy ő még nem érett meg erre. A cenzorok gyerekeinél ez nyilván nem volt akadály. A hiányzó lemezeket 1987-ben vette meg 27 Athénban, ezeket vitte el Füzikének, akitől kazettákat kapott cserébe, ő pedig odaadta olvasni Debbie Harry emlékiratait is – dedikált példány volt, egyenesen az ő számára. (Na jó, egy időközben New Yorkba költözött barátja elment a könyvbemutatóra, egy papírra felírta a nevét, Debbie Harry meg lemásolta. De így is szép!)

Megvolt az érettségi, meglepően jól sikerült. Pár nappal később, délelőtt a konyhában ültek, hallgatta Füzike beszámolóját, amit a nagymama és az orvosnő fejhargon, jókedvűen kommentált. És hogy ez az ő sikere is. Hárított. Az ablakokat kitárták a belső udvar felé, lent a gyerekek vidáman kiabáltak. Ő már hetekkel korábban visszaadta a kazettákat, és a lemezeket is kérte. Most kényszeredetten újra megemlítette a lemezeket. Kis csend lett, mire Füzike azt mondta, *hát az nincs*, mire az orvosnő azt mondta, *vagyis megvannak*, csak bedobozolták őket, és kivitték őket a tanyára, a következő héten jöjjen el értük.

*

A következő pénteken sok minden történt. Pár héttel korábban vett egy sportcipőt a Nyugati pályaudvar mögött egy outlet boltban. Néhány alkalom után felfeslett oldalt a varrása, visszament a boltba, kérte a pénzt. Némi vita után kifizették, de megfenyegették, hogy többet nem akarják ott látni. Komolyan tartott tőle, hogy utánamennék, úgyhogy az utcán gyorsan felugrott egy induló trolira. Aztán a Bank Centerben volt magánórája. A cég irodái egy teljes emeletet foglaltak el, a szűk folyosókon eredeti Paál László-képek lógtak, és egy igazi Mednyánszky. És még mások is, de azokra nem emlékszik. A folyosón nagyon vigyázott, nehogy véletlenül hozzáérjen a festményekhez. Körülötte nagy élet zajlott, teljes diszszonancia. A munkatársak az esti Lajkó Félix-koncertre készültek. Az órát nem kellett megtartania, mert a tanítványa, Imola sem ért rá. Imola jogásznő volt, és közölte, hogy az angolt ősszel majd nagyon komolyan veszik, mert amerikai jogot fog tanulni, ki akar menni New Yorkba, hogy ott kezdjen új karriert. Ő mindezt hitetlenkedve hallgatta, és azt mondta, hogy azért az nem lehet olyan egyszerű, egy teljesen más jogrendszer csak úgy megtanulni. Mire Imola azt felelte, mindent lehet, csak akarni kell. A pénzt természetesen megkapta. Innen ment át a lemezekért.

Új Forrás 2025/6 – Kosztolányi Tibor: Barnabás – A Szentimentális „rakennoll” című sorozatból –

A Magyar utcai házban csend volt. Felment a harmadik emeletre, becsöngetett, aztán még egyszer. Barni vakkantott. Már majdnem elment, amikor zörgött a kulcs, és egy borostás, nagyon öreg bácsi kinyitotta az ajtót.

28 Ő azt kérdezte, hogy Füzi ke nincs-e itthon, mert volna itt néhány lemez – de majd inkább máskor. Barni elindult felé. Ő lehajolt, Barni az ütéserére tette a mancsát. Megsimogatta a kutyát, megfordította, és azt mondta: „Most menj, Barni.” A bácsi azt mondta, Barni nagyon öreg, és nem fog már sokáig élni. Ő nem merte megkérdezni a bácsitól, hogy egyedül vannak-e; félt, hogy a bácsi félreérti.

*

A lemezek akkor kellettek volna, ma már az egész nem érdekes. Füzi ke biztosan továbbadta a barátnőinek, és ő sem kapta vissza őket. Vagy mindet összeraposták a lovak, a Debbie Harry-t pedig megették.

Imola nem ment ki New Yorkba. Találkozott egy nálánál húsz évvel idősebb grafikkussal, akiről meg volt győződve, hogy Albrecht Dürer reinkarnációja, és összeházasodtak. A férfi keresztnévére nem emlékszik, mert Imola mindig a családi nevén emlegette. Az eljegyzési gyűrűket a férfi készítette. Egy vastagabb fémgyűrűt felhevített, és a fémet körben kettévágta úgy, hogy két, egymásba csúsztatható gyűrű jött létre. Ezzel eldől t minden. Miért, miért nem, ő t kérték fel esküvői tanúnak. Talán nem volt egyetlen barátjuk sem. Amikor a főiskolán elárulta, hogy a következő heti verstanóra miért marad el, az egész csoport rettentő izgalomba jött, és részletesen el kellett mondania mindent. Az esküvőt a 11. kerületi önkormányzatnál tartották, az anyakönyvvezetővel együtt összesen öten voltak. Ma már fogalma sincs, ki lehetett a másik tanú. Néha szembejönnek az utcán emberek, köszönnek... talán tanítványok, talán nem.

Imoláék nak hamarosan gyermekük született, és ő meglátogatta őket. A férj akkoriban csöves erősítőket gyártott hi-fi örültek számára. Imola akkor már asztrológiával foglalkozott, megcsinálta az ő horoszkópját is. „Nahát, akárhogy is nézem – mondta hitetlenkedve –, csak nem a szépséggel való foglalatosságból fogsz megélni? Mi lesz, kozmetikus?”

A kisbaba felébredt, és sírni kezdett. Ő elbúcsúzott. Imoláék hamarosan elköltöztek az Őrségbe.

A gyerek azóta már megnőtt, iskolába jár, sőt leérettségizett, egyébként Barnabásnak hívják. De ez így nehezen hihető.

A.

A távolsági busz megállójából a domb meredek lejtőjén meghúzódó, omlatag majorsági épületekre látni, ahol, valamikor nagyon régen, szorgos kezek illesztették a vályogtéglákat egymáshoz; állt a ház, falai közé húzódva kiteleltek. Olyasféle népek lakhatták, akiket a nehézség nem tántorított el a céljuktól, sem a szegénység. Uradalmi summás munkát végeztek, télvíz idején vesződséges ölfavágással keresték a kenyérüket a

Mohai V. Lajos 29

A MAJOR FOGSÁGA

A Kegyelmi viszonyok

(halálnovellák) *írójának*

közeli városban. A majorság a város délkeleti csücske mellett terült el. Később, az országban lezajlott változás után, gépállomást telepítettek ide, a helyieknek nem jutott munka, még az állattartást is áthelyezték máshová, pedig a két tevékenység megférte volna egymás mellett. A major elnéptelenedett. Aztán a gépállomást is bezárták az ismétlődő balesetek után, de az is meglehet, hogy gazdasági visszaélés miatt. Azok is ismétlődtek, hírüket elvitte a szél a városközpontig, és jött nyomukban a hatósági vizsgálat (rendőrség, határőrség), a sorozatos házkutatás, rajtaütés. Beszélték a csempészt is, közel volt a déli határ, és minden bokor mögé mégsem lehetett katonát állítani. Nagy volt a kísértés, aminek nem mindenki tudott ellenállni. Disszidálni készülőök is használták a major épületeit, az se tett jót a helynek, de érthető volt, hogy ráesett az ország belsejéből érkezők választása. A major néhány megmaradt épülete a domb alján húzódott meg, tavasztól őszig a nyárfasortól takarásban. Ígéretes rejték hely egyetlen éjszakára. Ha tovább maradt volna bárki, az csak föltűnne előbb-utóbb; minek kockáztatni. Amúgy is idegőrlő a rövid várakozás is.

Egymásra hányt gumiabroncsok és fekete olajfoltok őrzik a gépek nyomát, a disszidensekét elmosta rég az idő. Már szabad világ van. És mostanra tűnik végleg kihaltnak a környezet, a városi gyerekek se jönnek már háborúsdít játszani, pedig korábban jöttek. A roskatag tetők alatt, az épületek mentén dudva és elszáradt gaz, a sárfalak málladoznak, az ablakrésekbe tömött rongyokat penész emészti. Állott ürülék szag terjeng. Téglatörmelék, gazdasági szemét, kóbor állatok, kutyák piszka mindenütt. Hártás tócsák és alattomos jégszilánkok készítetik erőfeszítésre az ember lábát. Az ólak és az istállók kapuin korhad a deszka, átlátni rajta, az évszakoktól függően eső öntözi, nap szikkasztja, fagy dermedti, már semmire se jó. Rozsdás szögek a gyomos, kifehéredett földben szerteszt. Törött fűrészbak, kibelezett

tűzhely, vastuskók, fémdarabok, összegubancolódott huzalok, egy gép, sok gép tartozékai. Egy orrával felbukott kombájn félig a talajba süppedve.

Hosszanti irányban kilátni a város temetőjéig elnyúló mezőkre. A hó kemény redőkben odatapadt a szántókra. Ólmosan dereng az ég, súlya

30 alatt a határ.

Kitaposott bakancsok, behorpadt itatóvödör kampóra akasztva az eresz alatt; az enyészet emlékforgácsai. Jó helyen jár? – kérdezi magától. Mióta körbepillantott, ez a félelem és aggodalom kísérti.

Egy lelket se látni.

A jövetele semmit nem jelent ennek az elhagyott helynek, pedig régóta kereste vele a találkozást.

B.

Nézte a busz megállójából az egykori majorsági épületeket. A busz fél órát késett, a farmotoros Ikarusz prüszkölve ért föl a domb tetejére. Nehezére esett az út, akárcsak neki. A táj nyúlós párában úszott, a ragacsos levegő az arcába csapott. Rossz napot választott, borsózni kezdett a bőre. Átjárta a hideg, de azért lassan nekikészülődött a domb lejtőjének és óvatosan lépkedve elindult a csúszós földön. Előtte duplára kötötte a bakancsa fűzőjét, hogy ne érje váratlanul a legcsekélyebb nehézség sem. Megpróbált minden olyan körülményt számba venni, amely akadályt jelent az ismeretlen terepen. A szántóföldek barázdáiban megmaradt a hó, fölötte varjak kőröztek, kis fekete pontok a temető falainál. A tél még tartotta magát, noha ereje fáradóban volt. A vidék élettelennek tűnt, a busz tompa motorzaját elnyelte a megmagasított vasúti töltés. A töltés végében sorompó áll, ott kanyarodik ki a busz a somogyi földek felé. A roskatag tetők alatt, a kidőlt falak mentén mindent fölvert a dudva; ahogy közeledett a nyirkos, zárkaszerűen szűk helyiségekhez, érezte, hogy annak, aki idetéved, az idő nemcsak lelassul, mozdulatlanná válik, mint az elhagyott falusi tanyákon általában, hanem meg is szűnik. Ebben, az itt folyó időben minden óra egyformán kilátástalan és végtelen; egy pillanatra sem szabad kiengedni, senki nem tehetné meg, hogy bal lábbal keljen föl, ha jobb lábas; a világnak ebben a kietlen szegletében az élet elől meghátrál az idő, az életet elrekeszti, eltorlaszolja a külvilágtól a major *fogsága*.

Aki egyszer itt ragadt, belepusztult.

Aki innen elment, biztosan nem tért vissza már.

Ő sem akart a major megmentője lenni.

Nyugtalanság vett erőt rajta, olyasféle, mint aki közvetlen kapcsolatba került valamivel, amit nem ért, és erre az értetlensége hirtelen nem talál se mentséget, se magyarázatot. Ez a szituáció, melybe beleborzongott, annyira lekötötte a figyelmét, hogy észre se vette, hogy valahonnan egy alacsony,

köpcös férfi szegődött mellé. Talán először csak egy árnyat vett észre mozogni, és csak utána a hozzá tartozó testet. Kicsit megriasztotta a férfi fölbukkanása, mert nem számított rá. A férfi fején karimás kalap volt, ruhája szedett-vedett gönc, rongyos és foltos pufajka. Időnként furcsán előrenyújtotta a nyakát. Lába kurtán szaporázta a járást, gumicsizmája 31 a kiszikkadt földet taposta.

A férfi rezzentelenül vette tudomásul, hogy az útjába akadt valaki. Sem rosszindulat, sem bizalmatlanság nem érződött rajta. A nyelve hegyével időről-időre megnedvesítette az ajkát; kipállott szája szögletéből fűszál kandikált ki, amelyet a koszos ujjaival fogdosott. Olykor oldalvást pillantott, de a legcsekélyebb jelét sem adta annak, hogy figyelemre méltatna bárkit és bármit ezen a földön. Ha beszélt is, vagy a csöndben kiejtett egyszerű-egyszerű egy szót, magához beszélt. De inkább motyogott, vagy mintha úgy hallatszott volna, hogy valamit motyog az orra alá. Érezte, hogy másnak rajta kívül nincs helye a majorban. Ebben biztosnak látszott, legalábbis a magabiztossága ezt fejezte ki. Mindenki, akit arra vet a sors, aki a külvilágból arra téved, érdektelen a számára, és az sem foglalkoztatja, hogy bárki érthet-e valamit abból, amit motyog.

C.

Amikor végre leereszkedett a síkos gyalogúton, még tartott a tél, reggelente tartósan mínuszokat mértek, és ki kellett centizni a járást, kóbor kutyák falkája ugrott eléje eleséget remélve. Legalábbis fenyegető szándékot nem vélt fölfedezni a szemükben, dideregtek és éhesek voltak, zavarodottak, ki tudja mióta nem láttak embert. Most meg ő ott állt előttük. A síkos szelekkel érkezett hófúvás rövid idő elteltével eltorlaszolta az utat, a hó fogságába kerültek a fák és a gazdasági épületek, a pajták, a roskadozó falak és a beszakadt tetők; egy pusztuló rezervátum részei, nem ártanak senkinek. A szél sípjai átfújták a hideget a mezőkről a töppedt házacskákig, a fátylas ablakszemekig. A kutyák is eltűntek, megriadtak a szelek mérgétől, visszahúzódtak a vackaikba. Nem mozdult, mintha egy présbe szorult volna, csontjaiban érezte a hideget, a szél egyenes lökéseit, az arcába fújt hódara nyers szúrását.

Jóformán elnyelte a szakadó hóesés, amire nem számított induláskor. Ennyire tömör havazásban még nem volt része, ha tudta volna, nem merészkedik ide. Amit addig látott, amúgy sem felelt meg a várakozásának; talán azért, mert olyan régóta kutatott utána, és az ismétlődő képzelődéseknek a valóság nem tudhat eleget tenni. Ez a félelem és aggodalom, mióta az eszét tudja, kísérti. Jó helyen jár? – kérdezi magától, amikor megérkezik valahová. Ha nem is megy semmire vele, baj nem lesz belőle; többet egy árva szót sem szól, így szokta meg.

D.

A szűkös, szénporos átjárókból kitörő korom napnyugtára szétmosódott a városszélen kívül. A határtalan mezők a girbegurba földút szélén botladoztak, csikorgó szélben, szennyes köpenyvel, kémelve a varjakat, egyéb ma-
32 darakat. Ázott, szürke visszfény tapadt az ekevastól fényes szántóra.

Egy reggelen megváltozott minden. A varjak, a bukó madarak szép röpte mozdulatlaná vált. A vidéken halotti csönd honolt a sok megpróbáltatástól. Bizonyosan attól. Szállásra itt már nem gondolhatott senki, még ha lépésnyi ereje sem maradt irtatlan útját folytatni. Amúgy sem volna biztonságos. Kevéssel előbb, virradatkor egy ismeretlen járt itt; a helybeliek közeledni sem közeledtek hozzá. Se a varjak, se más szemlélők. Hamarosan nyomát is vesztették csizmájuknak. A pajták körül a földeken épp megsűrűsödött a levegő. Mindennek torkán ott a szorítás a csillagok pályájáig. Távolban a határ elszéledt foltjain szél-fergeteg kaparász. A fölszeletelt porcelán-ég feszül, síkos, majdnem elpattan. Alóla hideg csordul le a vizes, sötét földekre, ahol madár se jár, ahol a beesett arcú szántások húzódtak meg hallgatagon a mélyutak mentén, a szénásszekerek mély vágataiban. A domb fölhúzódik egészen a mezsgyét jelző, fehérre pingált betonoszlopig, és hegyesen befűrődik a levegőbe.

Szürkületkor üveggolyónyi csillag fut végig a láthatáron. Cikornyás árnyéka vesződik vele. Reggel az ősz szemérmes napfolt-öltözete a kikeményített tarlókon. Messze, enyvszagú kartondobozok halmaza fölött zsákszínű égcsík boltozódik. Golyónyivá tömörült varjak lebegnek a mintás töltéseken a pajták és csűrök körül, ahol parányi árnyékuk összepréselődött a deszkafalak illesztéseinél. Az elegyengetett, tönkkel ledöngölt Földön szerteszórva foltos, egérrágtá takarók, kirojtosodott szövet- és posztódarabok; olyan megkínzottak és gyűröttek, mintha a marhák szájából húzták volna ki őket. Az elhánt, magára hagyott szerszámok között durván megágyazva vedlett szalmazsák. Egy test körvonalának nyomai őrződnek rajta. Időszakos fekhelye ez valakinek. Azonban sehol egy morzsányi elemőzsia; sem a szalmazsákhoz állított hokedlin az élelmiszertartókká átalakított hengeres konzervdobozokban, sem az üres falhoz támaszkodó sánta stelázsín. Senki nem tud az idegenről használható felvilágosítással szolgálni. Nappal kerüli a vidéket, mondták vállvonogatva. Valahogy kiröppen innen, észre se venni, aztán láthatatlanul visszatér, és nyomot hagy, hogy rájuk akadjanak az itt élők. Ez a legnyugtalanítóbb következménye minden kíváncsiskodásnak. Másnap a deszkaszínű felhők alatt mintha kartonból kivágott bokrok rózsekötege hullámozott volna szanaszét. Korai hó szaga gyűlt a lámpák tejfehér sugarában. A fakerítések mögül a mezők széltől kiszárított abroszaira lehetett látni; távoli varjak kívánták az eleséget a borostás földeken. Sürgölődésük odaadja röptüket a nyugtalan messzeségnek ezen az órán, melyen majd kialszik a fény, és a

csillagok hóna alatt végleg elcsendesedik a vidék. Szemtanúja lesz ennek a darabka átváltozásnak, mely készen vár minden nap. Ha semmi titkot sem rejteget, akkor vajon miért csalogatja oda a tekintetet a fojtó messzeség? Nagyon változékony, de mostanában nagyon ismerősen rossz az időjárás. Vajon lehet-e ilyenkor jó az ember hangulata? A szép táj is si- 33
várnak látszik, pedig milyen csillogó, amikor süt rá a Nap. A kikövezett kocsiút felől, ahol a kaptató kiszélesedik, föltámad a szél, keményen ostromozza az akácok lombjait; az utolsó fénysugár makacsul visszahúzódott az irdatlan tömegű felhők mögé. A messzeség hullámvonalakban mind szürkébbé és szürkébbé válik. A szél száraz faleveleket, letört gallyakat kap föl, és a villámfényes égig dobálja őket. Az ablakok szélére összehajtogatott zsalukat rosszul rögzítették, a pántok meglazultak, és elengedték a falat, olykor megrángatja őket egy ismeretlen kéz, a támasztóvasak meg idegesen csikordulnak egyet. Töprengőn nézett az erkélykorlát mellől vissza a tájra, nincs benne félelem, sem gyanakvás. Kicsiny dolgok ezek. A vihar egyre erőszakosabban támad, belekap mindenbe, ami az útjába akad. Távolabb, az elemek lármájának jobban kitett széléken, az ágyásokat jelölő karók a veteményesek között szinte belesimulnak a förgetegbe. Duzzadtak a pajták bejáratát fedő ponyvák, hiába védik az udvar mélyét deszkakerítések, a vászon recseg a súlyos teher alatt. Homok- és kavicsfelhő söpör végig a kiszáradt, meszes földön. Az erős szellőkésektől elszabadul néhány itatóvödör, és odacsapódik az istálló cementes falához. „Irtózom a hirtelen sötétülő téli estétől”, suttogta alig kivehetően a konyhaasztal végéből. A repedezett ablakkeret sarkaiban légy piszok feketélt. Hirtelen odakapott, elvastagodott körme hegyével kapargatni kezdte. Szél fúj, a síkos üvegen homokszem korcogott. A szürkület egészen bevonta a kinti, ínséges levegőt, és a csillagok fénye már csak parányi derengésnek látszott a függöny mögött. A mennyezeten óvatos árnyékfoltok rajzolódta ki. Hátát nekitámasztotta a csupasz falnak. Kinézett a fagyos ablakon. Valahol az elszórt házak körül kutyák ugattak mérgesen, és kibíálták óljaikból azokat az ócska ruhadarabokat, amelyeket gazdáik vetettek oda az ordító hideg ellen. A nyirkos köd rátelepedett a kertek végében a földekre, a málladozó épületekre, a látóhatár szélén, ott ahol gondolta, az ólak és istállók ammóniaszagot kentek szét a poros földek alján. A Hold fénye rásütött a fehér murvára, megjelölve az utat. Rádőlt a korlát vasára és az olvasmányán kezdett merengeni. Parancsot adott, hogy hozzák az istállóból a lovat, fölnyergelve, megítatva, abrakkal ellátva az irdatlan hosszú útra. Rögvest indulni akart, kisurranni a hatalmas jegenyék alatt, hogy mi se téríthesse el tervétől, de a lovászfű ellenségesen megállt előtte, mintha nem értené szavát, csak pislogott bambán feléje. Aztán mintha még mulatott is volna rajta, sőt

mintha már azon járt volna a mihaszna esze, hogyan újságolja el a hozzá hasonló suhancoknak az uraság dühöngő szeszélyét. Szemrehányásokat tett magának. Mi játszik közre ebben a helyzetben? Ki tudná megfejteni. Füllesztő

34 alkonyati óra telepedett a környékre, a mozdulatlan levegő bárkit elijesztett attól, hogy a szabadban töltsse az idejét. Mélységes csend szállt a vidékre. Az uraság, szorongató egyedüllétében, maga tárta ki az istálló ajtaját, és az egyik félreeső zugban sietős mozdulatokkal nyergelte meg a legjobb lovát. Fölpattant rá, és egyetlen lendítéssel megrántotta a kantárt. Szemével méregetni kezdte a távolságot, noha már ezerszer látta, de most olyan kihalt volt az út előtte, mint korábban még soha. Egy nagy szisszenéssel nekirugaszkodott a távnak, belekapott az imbolgó fénybe, de hiába, már semmi sem állíthatta meg. Az esteledő égbolt apró, éles és hegyes villámlással figyelmeztet a viharra. A diófák lombkoronájába szorult tömör levegő a környezetből kiütköző első jel a közeledtére. Szabad szemmel szinte alig láthatóan fölkorbácsolódik az Ég alja, vörösen és sárgán megtöredezik. Kis reccsenések hallatszanak kőhajításnyi távolságból, mintha a szomszédos udvarok mélyén deszkaajtókat nyitogatna valaki. Kimért, szögletes hangok. Kilépett lassan az eresz alól. Bőrét maró fájdalommal kezdi szűrni a lezúduló, hirtelen eső, mégsem érzi ellenségesnek a külvilágot. Elhatározásán nem változtatott. Kifogásokat sem emelt. Azzal amúgy sem jutna semmire: a vihar természeti adottsága a környezetnek, ahol élt. Amikor a zápor lefut a környékről, az elcsituló és fokozatosan megnyugvó tájon szétterül valami erőlködés nélküli mélabú. „Emberek! Ez volt itt Magyarország”.

A RÁKÓCZI ÚTI TITOKZATOS IDEGEN

Szöllősi György bűnpere és

a Jó estét, nyár, jó estét,

szerelem occidentalizmusa

„Volt a hetvenes években a szomorú, bajszos, talpig VOR-ba öltözött magyarok között egy ilyen konszenzus. E konszenzus szerint az olasz voltaképpen digó, és a digót pedig, úgy ánblokk, gyűlölni kell. Mer’ jön

a digó, jön állandóan alfarómeóval, hozza a tonna nejlonharisnyát, és megkúrja nekünk, vorosoknak a menyasszonyát, meg, a pörge magyar menyecskét. [...] Ezért kellett minden frusztrált torinói zöldségnek Budapestre jönni *fare l’amore*. Szerelmet csinálni”.¹

Emberölés, feminicídium, mítoszképzés

1962. július 15-én, vasárnap adta hírül a *Népszabadság*, a Magyar Szocialista Munkáspárt központi lapja, hogy két nappal korábban női holttestre bukkantak az úttörővasút csillebérci állomásától nem messze. Az állomásfőnök nyomban értesítette a rendőrséget, melynek helyszínelői a tetem mellett talált iratokból megállapították, hogy Sántha Ildikó 25 éves könyvelő az áldozat. A rendőrség letartóztatta a bűncselekmény helyszíne körül tébláboló, zavart magatartású Szöllősi György 22 éves segédmunkást (VIII., Rákóczi út 53.), az Acéláru- és Csógyár (XIII., Váci út 83–85.) dolgozóját, aki az őrszobán a bizonyítékok bemutatása nyomán megtört, és beismerő vallomást tett. „Elmondta – írja a párt lapja –, hogy ez év májusában Siófokon ismerkedett meg a leánnyal, aki előtt külföldi utazónak adta ki magát. Többször találkoztak Budapesten is. Pénteken kirándultak, a Vörös Csillag és a Normafa vendéglőben együtt szórakoztak, majd Szöllősi hazafelé becsalta az erdőbe a lányt és ott megölte”.² Ez a Sántha Ildikó, illetve családjá számára tragikus, a bűnügyi történetek iránt érdeklődő hírolvasó számára viszont banális eset némi túlzással évtizedekig izgalomban tartotta a magyar közvéleményt. Vajon miért? Talán azért, mert az elkövető, Szöllősi külföldi diplomatának

adta ki magát, s – mint utóbb kiderült – tört magyarsággal beszélt az áldozathoz? Ha igen, vajon miért izgatta az 1960–1970-es években a diplomata vagy a külföldi utazó alakja ennyire a hazai közönséget?

36 Ha csak egy szempillantást vettünk napjaink populáris kulturális kínálatára, rögtön nyilvánvalóvá válik, hogy a társadalom tagjait módfelett izgatja a rossz problémája. Az éj leple alatt pénztintézetből vagyonokat ellopó professzionális kasszafurások, az erőszakosan fellépő, kivitelezésükben mégis ravasz bankrablások vagy az előzmények nélküli, brutális, érthetetlen emberölések olyan bűncselekmény-típust képviselnek, melyek akár évtizedekkel később is megmozgatják a közönség fantáziáját. A nagy példányszámban megjelenő krimik vagy a kereskedelmi televízióban véget nem érő detektív-sorozatok azonban bármennyire feszegetik is a klasszikus 19. századi bűnügyi regény határait, alapelveként nem mondhatnak le „a” megoldásról.³ Nevezetesen arról, hogy a végén el kell fogni a tettest, azaz helyre kell állítani a közösség korábban felsértett morális rendjét. Ennyiben a krimi banális műfaja kifejez valamit a bűnösséghez és a rosszhoz való mindennapi ragaszkodásunkból: felismerjük határainkat és végességünk tapasztalatát.⁴ Mindezzel együtt az önmagunkra irányuló kérdések mélyén dolgozik a rejtély: hogyan lehetséges a rossz, s miért izgat bennünket eme kérdés kínzó titokzatossága? „A titok – írja Georg Simmel – [...] a valóság negatív vagy pozitív eszközök révén történő elrejtése, az emberiség egyik legnagyobb vívmánya [...]. A titok úgyszólván egy második világot hoz létre a látható mellett, s a lehető legerőteljesebben befolyásolja az utóbbit [...], ugyanis, még ha a másik fél nem is veszi észre a titok megjelenését, mégis módosul az elrejtő viselkedése, tehát az egész viszony is”.⁵

Vajon megérthető-e a titok megkettőzött világával, valamint a bűn iránti sóvárgással a fenti brutális nőgyilkosság nyomán kialakult érdeklődés? Jóllehet a magyar büntetőjog napjainkban sem ismeri el a nőgyilkosság fogalmát, az Európai Unió tagállamaiban folytatódólagosan elkövetett erőszak végzetes lezárásaként értelmezhető, amennyiben az áldozatot sújtó fatális cselekedet kiváltó oka az, hogy az illető biológiai és társadalmi neme: nő. A bűntény elkövetésekor s utána még évtizedekig azonban nemhogy nem ismerték el, de fel sem merült, hogy a fenti értelemben vett nőgyilkosságot az emberölés minősített eseteként kellene kezelni.⁶ Mindezzel együtt is meglepő, hogy a bűncselekmény kapcsán képződő kulturális értelemgondozás folyamán épp az *elkövetés módját* kellett elhallgatni ahhoz, hogy a titokzatos idegen köré font történet egyfajta példázattá válhasson Fejes Endre *Jó estét, nyár, jó estét, szerelem* című kisregényében, majd annak televíziós és zenés színházi átírataiban.⁷ A következőkben röviden bemutatom Sántha Ildikó megölésének körülményeit a nyomozati, ügyészségi és bírósági dokumentumok alapján, majd – előzményeivel együtt – megvizsgálom Fejes írói stratégiáját,

rámutatva arra, hogy az 1962-es brutális emberölésből hogyan lett a magyarországi kulturális emlékezetben egy titokzatos és szimpatikus szélhámos ügye.

Noha a közvéleményt élénken foglalkoztatta az ügy, a Népszabadság mindössze egyszer, az elsőfokú ítélet kihirdetése kapcsán tért vissza rá. Ekkor már nem pusztá híradásról volt szó, Szabó László – nem sokkal később a lap belpolitikai rovatvezetője, a Magyar Televízió *Kék Fény* című bűnügyi riportázsának műsorvezetője – ugyanis kész értelmezéssel állt a lap olvasói elé.⁸ A Magyar Újságírók Országos Szövetsége ellenőrző bizottságának tagja, Pintér Istvánnal közösen számtalan bűnügyi kalandregény, valamint riportkönyv szerzője ugyanis kijelölte a Szöllősi-ügy leglényegesebb fogalmait, értelmezési keretét.⁹ Eszerint az emberölésért és emberölési kísérletért bíróság előtt álló „jelentéktelen külsejű” fiatalember olyan kalandor, aki „saját műveletlenségét” azzal próbálta ellensúlyozni, hogy magyar nők előtt külföldi diplomatának adta ki magát, betanult, tört magyar mondandójába pedig néhány idegen szót csempészett.

„A tárgyaláson kiderült, hogy ezzel a nagyon átlátszó trükkel sok fiatal lányt tudott megszedíteni. Hamisítványnak is gyenge igazolványt készített, amelybe Viktor Jarosinszky nevet írt be, s ha a lányok kételkedtek, megmutatta nekik. Sikerült szert tennie az egyik diplomáciai képviselő gépkocsivezetőjének barátságára is, aki időnként 100–200 forintért követségi gépkocsin szállította Szöllősit a randevúra. A fiatalember több lánynak házasságot ígért, valamint gazdag életet, külföldi utazásokat. Minden lány ismerősének azt mondta, hogy apja Washingtonban, nagybátyja pedig Zürichben nagykövet, s re is fényes pálya vár.”¹⁰

Szabó László értelmezésében Szöllősi György tehát egy jelentéktelen, ámde nagy fantáziával megáldott imposztor, aki a kiszemelt nők elcsábítása végett vetette be a diplomata-sztorit. Az újságíró szerint a négynapos tárgyaláson a vádlott mindvégig „unott közömbösséggel” reagált a kérdésekre, igyekezett a „világfi” benyomását tenni a nagyszámú érdeklődőre, s csak az ítélethirdetéskor lépett ki cinikus kívülállásából. Ahogy fentebbi is utaltunk rá, egy-egy brutális emberölés híre többnyire felkorbácsolja az újságolvasó közönség figyelmét, hiszen az elkövetett bűncselekmény felett érzett iszonyat mélyen megbolygatja a korábban rögzült társadalmi normákat. Szöllősi György jogesete azonban különösen nagy port kavart. Még a jogerős ítélet kihirdetés előtt publikálta e tárgyban tanulmányát Smetana József rendőr alezredes a Rendőrségi Szemle hasábjain. A tanulmány újdonsága az, hogy

a szerző nemcsak a nyomozás technikai részleteit ismerteti az olvasóval, de olyan komplex értelmezéssel áll elő, mely megelőlegezte a jogestet átdolgozó Fejes Endre olvasatát is. Smetana vetette fel ugyanis azt, hogy a magát

38 külföldi diplomatának vagy utazónak kiadó ócska szélhámos trükkje valójában a magyar állampolgárok egy részének *kritikátlan külföldimádatát* használta ki.¹¹ Az akkoriban újságírói iskolai tanulmányait végző Nadas Pétert is kiküldték a tárgyalásra, három évtizeddel később így rögzítette burjánzó emlékeit:

„Véres eset volt, mélyen fölkavarta a közvéleményt. A karzaton valóssággal fűrtökben csüngtek az emberek. Látni akarták, hogy milyen is a kelepcebe esett vadállat. Morogtak, zúgtak, közbekiabáltak, a bíróság elnöke alig tudta csitítani az őrjöngésüket. A vádlottról könnyű volt bebizonyítani, hogy diplomatának adta ki magát, világszép lányokat csábított el, megerőszakolta és megölte őket. [...] Mindez alaposan megindokolta a közönség fölháborodottságát, hiszen úgynevezett normális ember ilyesmit nem csinál. Talán Fejes Endre is ott lehetett a tárgyalóteremben, mert alig valamivel később írt egy elbeszélést erről az esetről, filmet is csináltak belőle, s a főszerepet egy szemrevaló, s igen okos fiatal színész játszotta el. Ám ez a vérszopó vadállat, akire a közönség a legszívesebben rávetette volna magát, hogy apró darabokra szaggassa szét a körmével és a fogával, valójában se szemrevaló nem volt, se okos, még csak ravasz sem. Inkább egy testileg és szellemileg elfuserált gyermek benyomását keltette, túl alacsony maradt, csúnyán kövérkés, öklömnyi pattanások tenyésztek az arcán, és dadogott.”¹²

Jóllehet Nadas egy sor apró részletet akaratlanul is eltúloz, leírása mégsem mond ellent az ügyet kísérő nagy érdeklődés keltette irracionális, úgyszólván hisztérikus atmoszférának. Az igazán meggondolkodtató szempontunkból azonban mégiscsak az, hogy az újságíró Szabó László által konstruált figura, a Münchhausen báró mesemondási képességeivel bíró, nagyvilági szélhámos Nadas olvasatában valójában egy előnytelen külsejű, szinte szálanomra méltó szerencsétlen alak. Ez az ellentmondás azért is különösen izgalmas, mert Szöllösi ma is része kulturális emlékezetünknek, ennek elsődleges oka pedig az, hogy a korszak egyik legnépszerűbb írója, Fejes Endre kisregényben örökítette meg a „sötétkék ruhás fiú” alakját. Ám itt sem csak arról van szó, hogy sok egyéb szépirodalmi mű mellett megjelentették az író munkáját. Némi szokatlan módon ugyanis a Tükör, a korszak egyik legismertebb bulvárlapja tizenkét héten át folytatásokban közölte a szöveget. Sőt, 1971 szeptemberében a lap 2. oldalán elhelyezett hirdetésben be is harangozta

mindezt. Eme marketingakció keretében Fejes úgy fogalmaz, hogy egy „éjszakába nyúló beszélgetés során a kiváló színész, L. Z. azt mondta nekem, fölhagyhatnék már az objektivitásommal. [...] E fantázia szülte emberek története során igyekeztem megfogadni a tanácsot, így hát most fölkérem az illetékes rendőrhatalóságot, a bíróságot, mindenkit, aki könyvem 39 olvassa, tekintse szubjektív írásnak. Alakjai nem újságcikkekből, nem is nyomozati adatokból kilépett emberek”.¹³

Az utóbb lengyelre, csehre és németre is lefordított *Jó estét, nyár, jó estét, szerelem* című kisprózát Szőnyi G. Sándor is az – egyébként bűnügyi bulvártörténeteket is rendszeresen közlő – Tükör hasábjain olvasta.¹⁴

Mivel Fejest egyébként is rendkívül közeli szerzőnek érezte magához, így 1972-ben el is készítette a Magyar Televízióban a kisregényből készült kétrészes játékfilmet; Szőnyi adaptációja komoly kritikai és közönségsikert aratott.¹⁵ Mivel az MTV akkori műsorpolitikájában egy-egy műsort csak nyomós okkal ismételték meg, ezért önmagában is érdekes az, hogy már 1973. augusztus 31-én és szeptember 1-jén, illetve 1974. december 18–19-én megismételték a filmet. Ezután szellősebb az újrajátszás rendje, a rendszerváltásig csak 1981. augusztus 13-án és 1982. szeptember 11-én adták (1990 után az ismételőrepertoárra épülő televíziók állandóan napirenden tartották). 1977-ben pedig Presser Gábor zenéjével és Sztevanovity Dusán dalszövegeivel Marton László viszi színre a Vígszínházban Fejes darabját zenés dráma, azaz musical formájában. Ez az előadás is komoly kritikai és közönségsikert tudhat a magáénak. Az Országos Színház-történeti Múzeum és Intézet Színházi Adattára szerint a bemutatótól máig a darabot 16-szor állították színpadra, legutóbb 2022-ben Nyíregyházán láthatta a közönség.¹⁶ Nem tárgyalhatjuk itt részletesen, de önmagában is beszédes az a tény, hogy a hatalmas érdeklődés és parázs viták okán a Tömegkommunikációs Kutatóközpont még 1972-ben összefoglaló tanulmányt készített a *Jó estét, nyár, jó estét, szerelem* értékszerkezetéről.¹⁷

Szőnyi G. Sándor szerint az egyik legfontosabb feladatuk az volt, hogy ne a valóságos bűntettet jelenítsék meg a filmen:

„szörnyű lett volna, ha a gyilkosságot naturalisan ábrázoljuk, ha a »sötét ruhás fiú« a szemünk láttára metszi el áldozata nyakát. Törtünk a fejünket, mutassuk-e be ezt a képet, sokkoljuk-e vele a nézőt, vagy mellőzzük-e ezt a fogást. Én is azt hiszem, helyes volt a választásunk. Ami a sokkolást illeti, nemegyszer hatásosabban ráz meg minket az a látvány, amelyet a filmkocka csak sejtet, de föl sem villantat, szívünkben-agyunkban-képzletünkben mégis a valóságosnál valóságosabban tárul elénk.”¹⁸

Ne felejtsük el, hogy a korszak globális televíziós kultúrájában már komoly viták övezték a médiaerőszak ábrázolásának témáját, s ahogyan Raymond Williams 1974-ben rámutatott, a többség azt a nézetet vallotta, hogy „a tömegmédiával közvetített erőszak látványa nem meghatározó módon ugyan, de hozzájárulhat a későbbi agresszív viselkedéshez”.¹⁹

Abban, hogy Szőnyi igyekezett elkerülni az erőszak nyers ábrázolását tehát nem egy különös, az államszocializmusra jellemző eljárás mutatkozott meg, hanem a televízió kultúrákövetítő szerepének akkor uralkodó felfogása.²⁰ Ne felejtsük el, hogy a nyers erőszakot esztétizáló westernjeivel, de különösen a *Vad banda* (*The Wild Bunch*, 1969) című filmjével Sam Peckinpah naturalizmusa még a mozikban is komoly társadalmi vitát váltott ki.²¹ Bár-hogyan is legyen, ettől függetlenül számolnunk kell azzal, hogy Fejes prózáját követve Szőnyi beállítása textuális és vizuális *understatement* volt, amennyiben jelentősen megszelídítette, domesztikálta a bűncselekmény kegyetlenségét: „A fiú arcán megjelenik az a kegyetlen, ellenszenves vonás. Megfogja a borotvát. A lány szemén rémület”.²² Sem Fejes, sem Szőnyi nem tesz említést Szöllősinék ama tervéről, hogy a halál beállta után Sántha Ildikó holttestét szexuális értelemben meg akarta erőszakolni, illetve ezt követően levágta a sértett fejét, s a tetemtől mintegy hat méterre eldobta. A bűntény és az irodalmi, illetve tévéfeldolgozás közötti markáns különbségek már a korszakban is megütöztetést keltettek. Barabás Tamás újságíró, kritikus annak a meggyőződésének adott hangot, hogy a műben valójában mindenki áldozat: nemcsak Karácsony-Nagy Zsuzsanna, hanem a sötétkék ruhás fiú is, amennyiben hiába formálódik, ha nehézkesen is, a „másik társadalom, a tiszta élet normáit és az emberséges szándékok igazi lehetőségeit kínálva, ám [ők] nemcsak csatlakozni képtelenek hozzá, megérteni sem tudják”.²³ Két héttel később a Tükör helyt adott Irinyi Kálmánné olvasói levelének, melyben Barabás beállítását tette szóvá. Noha az olvasó elragadtatással beszélt a Szőnyi rendezte feldolgozásról, a színészi játékról, nem hagyhatta szó nélkül a Sántha Ildikó szerepét megjelenítő Karácsony-Nagy Zsuzsanna filmbeli karakterét. „Ami nem tetszik – mutat rá pontosan Irinyiné –: miért nevezi az áldozatot »hideg-aljassá züllött nőnek»? Tudja ugyebár, hogy az áldozat nem kitalált lény. Az áldozat egy élő, szolid, szelíd, kedves, zárkózott teremtmény volt. Nagyjából ismertem a kislányt, nekem rossz ezt olvasni vele kapcsolatban. A másik: nem értem, hogy akár az író, akár a kritikusok miért állítják be szánandónak a gyilkost?”²⁴ Barabás Tamás válaszában okosan választotta szét az élet és a művészet szerepét, a valós és a regénybeli alakok funkcióit, ugyanakkor az is egyértelmű, ha Fejes Endre vagy Szőnyi G. Sándor meg óhajtották volna jelelni Szöllősi György kegyetlenségét, akkor egészen más mű keletkezett volna, s nem tudnánk az elkövetőt olyan szánandó, szerencsétlen alaknak tekinteni, akit úgyszólván társadalmi körülményei tettek szélhámosná.

A Sántha Ildikó sértett holttestén elvégzett csonkolás miatt Szöllősi ügye már első pillantásra is durvább volt a szokottnál, ezért a nyomozati szakaszban elmeszakértők vizsgálták a vádlottat. A „szokatlan nagy borzalmat kiváltó” cselekmény miatt értelemszerűen felmerült az elkövető terheltsége, elsősorban „hasadásos elmezavarra” gyanakodtak. Ennek vizsgálata céljából Szöllősit hosszabb ideig megfigyelés alatt tartották, munkatársait alaposan kikérdezték, az emberölés bűncselekményét le is játszották vele, sőt még a tárgyalás alatt is folyamatosan megfigyelték magatartását. Ezekből egybehangzóan azt a következtetést vonták le az igazságügyi szakértők, hogy a vádlott elmezavarban vagy öntudatzavarban nem szenved. Tettének brutalitását csakúgy, mint nagyzási mániáját és notórius hazudozását fejlődési rendellenességből származó eltérő karakterjegynek, de nem mentális betegségnek tudták be. „Különösen kegyetlennek akkor minősül [az emberölés] – jegyzi meg a Fővárosi Bíróság –, ha az élet kioltása rendkívül embertelenséggel, az ölési cselekménnyel együtt járó testi és lelki gyötrelmet meghaladó módon történik, vagy az ölési cselekményt közvetlenül megelőzően, azzal össze nem függő testi vagy lelki megkínzást okoz a tettes”.²⁵ A Fővárosi Bíróság jogértelmezésétől eltérően a Legfelsőbb Bíróság úgy döntött, hogy Sántha Ildikó esetében nem történt az emberöléssel együtt járó kegyetlenséget meghaladó mód, amennyiben a metszés után a sértett nyomban elveszítette eszméletét.

A metszés – jegyzi meg a Legfelsőbb Bíróság – átvágta a baloldalon a fejverőeret (*arteria carotis communis*), a baloldali nyaki nagy visszér (vena jugularis), melyen keresztül a sértett rövid idő – 1–2 perc – alatt elvérzett. A belehelt vértől megfulladt, illetve légembólia lépett fel nála. Ez a körülmény nem ad alapot a különösen kegyetlen módon való elkövetés megállapítására, mert nem okozhatott az ölési cselekménnyel egyébként együtt járó testi és lelki szenvedést meghaladó gyötrelmet. A sértett megölése utáni magatartás, a feldarabolás megkezdése a halál beállta után történt, ez nem tartozik az elkövetési módhoz, hanem a megbánás hiányára, a következményektől való félelemre utal, a cselekmény eltitkolását célozza, és ezért súlyosbító, de nem minősítő körülmény.²⁶

A Legfelsőbb Bíróság tehát nem megengedőbben, csak jogilag szigorúbban, a törvény betűje szerint ítélte meg eme jogesetet, ugyanakkor kiemelte Szöllősi György aljas indokát. A nyomozati anyagokból ugyanis egyértelművé vált, hogy a vádlott úgyszólván hiúságból, a visszautasítás által okozott dühből fakadóan ölte meg Sántha Ildikót.

A tényállás szerint többször szóba került a vádlott és Sántha Ildikó sértett között a nemi kapcsolat, melyet a sértett mindig elutasított. A Konkoly-Thege úton, a tett helye felé haladva is szóba került ez. Az erdőben leülve a vádlott megcsókolta a sértett arcát, mellét simogatta. A sértett nyakának elvágása után pedig rögtön közöszlenni akart a sértettel. Mózes Tibor tanúnak a cselekmény elkövetése után azt mondta a vádlott, hogy azért ölte meg a sértettet, mert nem akart vele közöszlenni.²⁷

Bárhogyan is van, Smetana József, Szabó László és Fejes Endre épp a nőgyilkosság raptív és autotelikus szálát minimalizálták azért, hogy az érdeklődő nagyközönség figyelmét egy másik, látens szál kibontására összpontosítsák, nevezetesen a történet mélystruktúrájában megbúvó, a korabeli magyar társadalmat valóban átható occidentalizmusra.²⁸

Digózás, occidentalizmus, sóvárgó hedonizmus

1969-ben, a fiatal filmművészeket tömörítő Balázs Béla Stúdió *Szociológiai filmcsoport!* címmel kiáltványt tett közzé a *Filmkultúra* folyóirat hasábjain.²⁹ Az igényes, több tudományos és művészeti alkotóterület felé nyitott írásmű egyik leghangsúlyosabb eleme a szociológia beemelése volt a dokumentumfilm módszerbe, célja pedig a jelen társadalmának elemző megértése volt. Noha Szomjas György nem szerepelt az aláírók között, nem sokkal később Gazdag Gyulával, Grunwalsky Ferencsel és Mihályfy Lászlóval – a BBS vezetői tagjaként – adtak interjút az *Élet és Irodalom*nak filmkészítői ars poeticájukról. A beszélgetésben Szomjas *Nászutak* című filmje volt az egyik recens példája ennek a valóságot megismerni és megmutatni vágyó alkotói eljárásnak, mely egyértelműen dokumentarista céllal készült, noha erősen cselekményesítő dramaturgiát használ.³⁰

Füleki József szerint a *Nászutak*

„látszólag extrém eseteket (belvárosi, olasz turistákra »bukó« és olasz házasságra vágyó fiatalok életszemléletét, magatartását) dolgoz fel. Valójában, a kitűnően fényképezett és rendezett alkotás mai életünk társadalmi méreteiben is jelentkező regresszív vonásait célozza meg. [...] Hány ember érzi jól magát a közöny posványában? Hány emberben dolgoznak torz értékrendek, hamis világszemléletek, nyugatimádat, külsődlegesség és »igazi« provincializmus? [...] Ebbe a szférába világít be élesen, kíméletlenül a *Nászutak*. Felelősséggel kutat, s még ilyen szélsőséges esetben sem szolgáltat ki senkit sem, mert értük, a megszólaltatott fiatalokért is tenni akar.”³¹

A Szomjas által megjelenített társadalmi jelenség az 1960–1970-es években Budapest belvárosában, valamint kiemelt turisztikai övezetekben viszonylag ismert volt (először talán Herskó János *Szevasz, Vera* című 1967-es játékfilmjében tűnik fel, a Balaton környékén). Ezt a fiatal magyar nők és olasz férfiak között szövődő, a szó legszélesebb értelmében használt sze- 43
xuális és érzelmi kapcsolatot neveztek a korszakban „digózásnak” (a digó a korabeli szlengben az olaszokat jelölte). Tudtommal nem készült a korszakban alaposabb felmérés eme jelenségről, de a rendelkezésünkre álló források szerint az alkalmi prostitúciótól egészen az – Olaszországba való ki-
költözést is magában foglaló – házasságig terjedt a kapcsolatok re-
pertoárja.³²

A korszakban nagy figyelmet kiváltó, előbb a Magyar Rádióban elhangzó, utóbb írásban is közölt riportjában azonban Rapcsányi László egyértelműen a prostitúcióval azonosítja a digózás jelenségét, noha riportalanyai között olyan magyar nő is szerepel, aki hamarosan házasság céljából költözik Olaszországba.³³ Az első megszólaló azért preferálja az olasz férfiakat, mert a magyarokkal szemben ők nem verik a nőket, sokkal finomabban bánnak velük. Az olasz férfiak iránt érdeklődő 16 és 23 év közötti fiatal nők többsége azonban módfelett tudatosan keresi partnereit. Az egyik riportalany szerint a fiatalabbak ajándékért vagy ruháért, az idősebbek ezen felül pénzt is kérnek sze-
xuális szolgáltatásért cserébe. Ha

„egy olasz, aki csak vendégségbe jön, fellobogtat egy 500 lírás harisnyát és azt mondja, hogy *viene come far l'amore*, és akkor a kislány elmegy, mert van egy olasz harisnyája. Tényleg igaza van, mert az olaszok hoznak valami cuccot, bugyit vagy harisnyanadrágot, és odaadják a magyar lánynak, az már teljesen meg van örülve, hogy van egy olasz pulóvere, és akkor bevillog vele a városba, és kérdezik tőle, hogy hol vetted: olasz nadrág, olasz harisnya, olasz pulóver, szóval nagyon igaza van. Budapesten a magyar lányok nagyon olcsók.”³⁴

A digózás problémája annyiban fontos számunkra, hogy a Szöllösi György által elkövetett bűncselekmény első értelmezői (Smetana József, Szabó László), ahogy fentebb láthattuk, az eset társadalmi kontextusaként egyértelműen a fiatalok *torz értékrendszerét* nevezték meg. A „nyugati életmód”, a fogyasztási cikkek és a szabad életvitel utáni sóvárgás mind azt az *occidentalizmust* testesíti meg, mely az előzetes részinformációk alapján felépíti a Nyugat képét – ebben az imaginációban azonban a Nyugat mindig a Kelet, s benne Magyarország előtt jár.³⁵ Olyan hierarchikus viszonyt konstruál, mely

sohasem egyenlíthető ki, ezért a Nyugat iránti sóvárgás mindig újratermeli a keletiek rossz közérzetét. Ezért beszél Melegh Attila „Kelet-Nyugat lejtőről”, Alekszandar Kjoszev pedig „öngyarmatosításról”.³⁶ Ez az imagináció

44 tehát abból táplálkozik, hogy a töredékes ismereteket a kulturális képzetet segítségével egészzé gyúrja, gazdagon feldíszíti, s végső soron a rész-egész elvén olyan metonímiát épít fel, mely legfeljebb közönfőviszonyban van a szociológiai értelemben vett valósággal. Érdeemes hangsúlyozni, hogy ez a jelenség nemcsak az államszocializmus időszakára érvényes, hanem gyakorlatilag a 18. század óta, a Nyugat-központú kulturális modernitás sajátossága. Kognitív sémáink ugyanakkor azt mondatják velünk, hogy az államszocializmus időszakában nyílt szét végletesen ez az olló, ebben az időben volt a legjobban látható a két globális politikai-gazdasági rendszer közötti különbség.³⁷ Ám ebben ma már nem kizárólag a keleti tömb gazdaságainak teljesítménytelenségét, valamint politikai berendezkedésének merevségét és zártságát látjuk, hanem azt a tudatos globális politikai szempontot, mely szerint a két rendszer közötti küzdelmet döntően nem a technológián alapuló háborús erőszak, hanem a háttérben lezajló legitimációs küzdelmek döntik el.³⁸ Márpedig utóbbi alapját nem politikai eszmék, hanem a mindennapi élet gyakorlata, a szabadon formálható életstílus, a megnövekedett szabadidőből fakadó fogyasztási színvonal növelése jelentette. Ez azonban mindkét tömbön belül ellentmondásokhoz vezetett. A nyugati világ kapcsán Daniel Bell azt emelte ki, hogy a kapitalizmus 20. századi változása feloldhatatlan ellentmondást termelt a kemény munkára és a termelékenységre épülő gazdasági, valamint a fogyasztói társadalom hedonizmusában testet öltő egyéni vágyak kulturális szférája között.³⁹

A fogyasztáskutatás jelenlegi állása szerint, az a tény, hogy az 1950–1960-as években egy Kelet-Európából érkezett utazó elcsodálkozik a nyugati nagyvárosok választékán, árubőségén és fényáradatán, nem pusztán a véletlen műve volt. Nemcsak arról volt szó, hogy a világrendszer-elmélet szerinti centrum-országok évszázados felhalmozásuk miatt eleve gazdagabbak voltak, hanem arról is, hogy a hidegháború éveiben maga az életszínvonal és annak reprezentációja két nagy rendszer és politikai tömb közötti szimbolikus versengéssé vált.⁴⁰ A rendszer nagyközönség előtti legitimációja szempontjából a mindennapi élet *szimbolikus javainak* egyértelmű primátusuk volt. Nem véletlen, hogy a fogyasztáskutatás nagy jelentőséget tulajdonít az 1959-es, Richard Nixon alelnök és Nyikita Hruscsov szovjet pártfőtitkár közötti ún. konyhavitának. Ennek a mindennapi élet fogyasztási javait demonstráló, mindkét részről elképesztő politikai-ideológiai súllyal bíró show-nak nem kisebb tétje volt, minthogy a televízió nézők milliói előtt demonstrálja azt, hogy a kapitalista vagy a szovjetrendszer magasabb rendű.

Az antropológus Daniel Miller éppen ezért úgy véli, hogy a fogyasztás *politikai legitimitásának* kérdését a társadalomtudományok sokáig nem megfelelően mérték fel. „A válasz, azt hiszem, a hagyományosan »jobbaldalnak« és »baloldalnak« nevezett két nagy ideológia hegemonikus ellenőrzésében rejlik, ami először a kölcsönös szembenállást jelent, 45 ám ami másodszer a politikai cselekvésként felfogott fogyasztás fogalmában összekapcsolódik. A hidegháborús szembenállás nyomán ezek az ideológiák a szocialista és a piacgazdaság között képződtek meg, ám jóval többet jelentenek két politikai pártnál. Olyan paradigmatiszta dimenzióként tűntek fel, melyek a politikai preferenciáktól az általános tájékozódásig és viselkedésig csokorba szedik a modern népeesség »véleményét«”.⁴¹ A nyugati gondoskodó államok redisztribúciós rendszerei így nem pusztán anyagi javakat osztottak újra a társadalom tagjainak, nem pusztán gondoskodtak a társadalom improduktív tagjairól, megteremtve ezzel a politikai akaratképzés széleskörű legitimitációját, de az alapszükségleteken túli fogyasztás tömeges kiterjesztésével hozzájárultak a hidegháborús szimbolikus küzdelmeihez is.⁴²

Fiatalkorú magyar nők „digózását” napjainkban tehát olyan szimbolikus cselekvésként is értelmezhetjük, mely az olasz játékfilmek, populáris zenei alkotások, színes magazinokban megjelenő fényképek, divat- és sztárfotók alapján kialakított imagináció révén *kulturális hozzájárulást* biztosított, ideig-óráig, eme vágyott javakhoz. Utóbbiak megkaparin-tása nem pusztán az állami ideológia egyik sarkkövét, a szocialista erkölcsöt,⁴³ de valójában a szó hétköznapi értelemben vett morált is sértette, még akkor is, ha a globális 1960-as évek a nyugati világban a szexualitás emancipációját (a nemi gyakorlatok felszabadítását) és kommodifikációját (a nemiség áruvá válását) úgyszólván egyszerre jelentette.⁴⁴ Ezért nem véletlen az, hogy olyan különböző beszédhelyzetben lévő alkotók, mint az ifjúsági ellenkultúrához kötődő Szomjas György és a Magyar Rádió belső munkatársaként Rapcsányi László is tolluk hegyére tűzték ezt az ugyancsak visszas jelenséget.

A sötétkék ruhás fiú mint titokzatos idegen

Fentebb láthattuk tehát, hogy az illetékesek Szöllősi György jogesetében az első pillanattól többet láttak egyszerű emberölésnél. Jóllehet a rendőrséget, az ügyészséget és a bíróságot köti a törvény betűje, az első értelmezőknek is szemet szűrt a történet mélystruktúrájában megbúvó többletjelentés. Fejes Endre tehát nem tett mást, minthogy olyan fikatív történetté formálta a nyomozati és bírósági dokumentumok tanulságait, melynek középpontjában nem

a védtelen nő ellen elkövetett brutális emberölés, hanem a volt vőlegénye után Olaszországba vágó nő intrikái és cselszövései állnak. Bár a történetben tagadhatatlanul vannak analógiák, Karácsony Nagy Zsuzsanna mégsem Sántha Ildikó regénybeli változata, hanem maradéktalanul fiktív lény.

46 Olyan regényalak, aki sokkal jobban hasonlít a korábban vázolt „digózó” lányokra, mint a bűncselekmény áldozatára, s ez még akkor is igaz, ha a *Jó estét, nyár, jó estét, szerelem főhőse* – a kibomló erkölcsi és emberi tragédia miatt – Fejes szövegében göröggé vált.⁴⁵ (Az antik görög tragédia jellegét erősítik fel a regényben a kórus szerepét játszó gyümölcsáros lányok.) Jóllehet Szöllösi György botcsinálta szélhámos volt, aki úton-útfélen lebukott, a regény sötétkék ruhás fiúja látszólag valamivel ügyesebben keveri a lapokat és a mondatokat.

Az 1970-es évek szociálpszichológiájának egyik kulcsfogalma a modern társadalmak összetettségéből szükségszerűen fakadó teleologikus nemtudásból, a titokból fakadó bizonytalanság, illetve ennek ellenfogalma, a bizalom. „Hazugság, szélhámosság, konfliktustípusok – írja Hankiss Ágnes – [...], első pillanatra e fejezetcímek inkább a bizalom hiányára, fonákjelenéseire utalnak [...]. E tanulmányok igazi tárgya azonban nem önmagában a hazugság vagy az igazmondás, a bizalom vagy a bizalmatlanság [...], hanem a háttérükben munkáló mindennapi racionalitás”.⁴⁶ A tudásszociológia abból indul ki, hogy a mindennapi élet gyakorlatában egy-egy kijelentés nem abszolút mértékben igaz vagy hamis, hanem egyfajta szituatív vagy kontextuális igazságfeltételhez képest az. Utóbbi azt jelenti, hogy amit az egyén körüli közösség vagy társas kapcsolatok hálója igaznak vagy hamisnak tart, azt nagy valószínűséggel az egyén is igaznak vagy hamisnak fogad el. Az igazság ebben az értelemben nem ismeretelméleti kategória, hanem társas konvenció: extrém esetektől eltekintve tehát igaz az, amit az adott közösség igazságnak ismer el.

Egy gondolat erejéig visszatérve a *Nászutakhoz*: a digózást az a hiedelem élte, hogy ha egy fiatal magyar nő megismerkedik egy olasz férfival, akkor bebocsáttatást nyer a fogyasztás szimbolikus világába, kielégítheti hedonista vágyait, melynek a rész–egész elvén alapuló metonimikus „bizonyítéka” maga a megszerzett holmi (harisnya, bugyi, ruha) volt. Ez a belső „racionalizálás” a projektív valóságépítés egyik legfontosabb eleme.⁴⁷ Ha valaki hitt abban, hogy a „menőség” fokmérője az Olaszországból behozott – feltehetően közepes vagy kifejezetten rossz minőségű – árucikk látványos birtoklása, vagyis osztotta ezt a társas konvencióként élő igazságot, az akkor is megtett mindent érte, ha a lelke mélyén érezte (mint ahogy a film nem egy szereplője így nyilatkozik), hogy az olasz férfi által sugallt gazdagság valójában csak látszat, azaz hazugság. Az ismeretelméleti értelemben vett igazságnál azonban erősebb volt a digózó társaság értékhierarchiájában elfoglalt

kedvező pozíció, melyet az úgyszólván bármilyen áron megszerzett holmi szavatolt. Ez kívülről – ahogyan Szomjas vagy Rapcsányi láttatta – egyszerre tűnt szánalmasnak és erkölcstelennek, de a digózó közeg belső értékstruktúrájában mégis tartalommal bírt (ezért nem véletlen, hogy a digó egy évtizeddel később a „szakadt” szinonimájává vált).

47

Általánosságban tehát levonhatjuk azt a következtetést, hogy az ismert világ határain túlról érkező idegen eleve magában hordoz valami titokzatosságot.⁴⁸ Ha helyzetét kihasználva, meseszövéssel olyan titokzatos világ *lehetőségét* építi fel, amely képes a Simmel által leírt megkettőzött világ elhíttetésére, akkor az idegent körülvevő titok dacára mégis képes bizalmat ébreszteni egy ismeretlen emberben is – ez a szélhámos bámulatos kommunikatív képessége.

„A manipulatív kommunikációnak egyik jellegzetes – fejtegeti Terestyéni Tamás –, bár jogi szempontból deviáns esete a szélhámosság. A szélhámos arra törekszik, hogy környezetével olyasmit hitessen el magáról, ami valamiképpen előnyére szolgál. Tudja, hogy környezete pusztán egy egyszerű állítás alapján nem fogadná el azt, amit magáról el akar hitetni, ezért olyan kommunikációs és cselekvési stratégiához folyamodik, amelyet követve megfelelő viselkedést produkálhat ahhoz, hogy környezetében szükségképpen megjelenjen a kiváltani szándékolt hiedelem.”⁴⁹

A *Jó estét, nyár, jó estét, szerelem* című regényben a diplomatatörténet hitelesítési eljárása a drága éttermek látogatása, a taxin közlekedés, a látványos pénzsórás, a magas borralaló gesztusa – vagyis az erőt sugárzó és emiatt ámulatot keltő, *ajándék* formáját öltő pazarlás. Az ajándékozás társadalmi kötelékéről érkező Marcel Mauss úgy fogalmaz, hogy

„erkölcünknek, de életünknek magának egy jelentős része is mindmáig az ajándék, a kötelezettség és a szabadság keverékének [...] légkörében zajlik. [...] A dolgoknak kereskedelmi értékükön felül még mindig van érzelmi értékük, olyannyira, hogy léteznek kizárólag ilyenfajta értékek is. Vannak még régi erkölcsű emberek és osztályok, és legalábbis az esztendő bizonyos szakaszaiban vagy bizonyos alkalmakkor csaknem mindannyian alkalmazkodunk ezekhez az erkölcsökhöz. A viszonzatlan ajándék ma is alacsonyabb rendűvé teszi azt, aki elfogadta, főleg ha eközben esze ágában sem volt viszonzni. [...] Ilyenkor „nagyúri módon” kell viselkedni. Sőt, azt is mondhatjuk, hogy

a nép egy része ma is így viselkedik, és számolatlanul költ, ha vendégeiről, ünnepeiről, újév-köszöntőiről van szó.”⁵⁰

48 Fejes Endre elbeszélői stratégiája az ajándékozás antropológiai értelmében „áthangolja” a hagyományos szerepeket. A sötétkék ruhás fiú és Karácsony Nagy Zsuzsanna története így nem fekete-fehér, az író ugyanis eloldja azt a tettes–áldozat dichotómiát teremtő jogi értelmezéstől, s az erkölcsi élet szélesebb értelmét mozgósítja. A regénybeli fiatal nő ugyanis – mint Fejes írói stratégiájának egyes pontjai alapján hamarosan rámutatunk – egyetlen másodpercig sem akarja a fiú ajándékait viszonzni, így a fikció világában erkölcsileg alacsonyabb rendű marad. Ugyanakkor a sötétkék ruhás fiú vesztét hozó, tehetős családból származó Karácsony Nagy Zsuzsanna esetében ez a potlecs (*potlach*) formáját öltő pazarló ajándékozás nem volt elég, hiszen ez az életvitel a nő számára úgyszólván „a” normalitás volt – ezért emelte kénytelen-kelletlen a tétet a szélhámosként fellépő férfi az útlevel ígéretével. Viktor Edman görög követségi tisztviselő *personáját* magára öltve ugyanis azt helyezte kilátásba, hogy diplomáciai kapcsolatai, illetve tervezett eljegyzésük révén segít a nőnek Olaszországba jutni. Ám a sötétkék ruhás fiúnak, akinek a regény világában polgári neve sincs, ezt persze nem állt módjában teljesíteni. A regény feszültségét az adja, hogy az olvasó tudja: a viszonzatlan ajándék miatt a megkettőzött világ hamarosan véget ér.

A *Jó estét, nyár, jó estét, szerelemben* a szélhámosság képessége látszólag a sötétkék ruhás fiúé, aki Viktor Edman görög követségi tisztviselőnek adja ki magát, jóllehet szürke hétköznapjait betanított lakatosként tengeti. A kisregény első fele azt a folyamatot mutatja be, melynek során a postán őgyelgő sötétkék ruhás fiút *megtalálja ez a szerep*. Szemben tehát Szöllösi Györggyel, aki több-kevesebb tudatossággal építette fel az idegen szerepét, a regény főszereplője valójában egy a világban elveszett „kisfiút” alakít. „A sötétkék ruhás fiú valószerűtlenül kicsi, szájalmas és árva e fémes csillogású, komor teremben. Arca riadt, merő csodálkozás, mint aki váratlanul egy ostoba tréfa áldozata lett, valahol a város közepén, hamvasztott halottak temetőjébe került”.⁵¹ A postai alkalmazottként dolgozó későbbi első áldozat, Juhász Katalin az, aki a fejesi prózában megszólítja az elveszett fiatalembert, s végül ő sugallja kérdésével, hogy utóbbi külföldi, sőt görög. Megismerkedésük történetének legfőbb dramaturgiai célja a kisregényben az, hogy előbb „operált hangszálai” miatt egyáltalán nem beszélő, majd csak egy-egy szót kibökő fiatalember helyett mindent (a görög követségi tisztviselő szerepétől a Margitszigeti Nagyszállóig) Juhász Katalin mondjon ki először. A rokon-szenvesnek ábrázolt sötétkék ruhás fiúval úgyszólván *megettörténnek* a dolgok, mintha benne meg sem fordult volna s szélhámoskodás lehetősége: alkalom szüli az imposztort.

Juhász Katalin szemében a sötétkék ruhás fiú érdekességét egyrészt követhetetlen, riadt viselkedése, másrészt ebből fakadó idegensége adja. Ez azonban jól leírja azt a fajta kommunikációképtelenséget, amely Alfred Schütz értelmezésében az in-group csoport hagyományait nem ismerő, abból születési helyzeténél fogva kimaradó *idegent* jellemzi. 49

„Az idegen számára megközelített csoport kulturális mintája nem öltözik kipróbált receptek tekintélyébe, már csak azért sem, mert az idegenre nem hat az az eleven történeti hagyomány, amely a kulturális mintát kimunkálta. Szó se róla, az idegen szemszögéből is van története a megközelített csoport kultúrájának [...]. De sohasem vált életrajzának szerves részévé [...]. Az idegen ezért a szó valódi értelmében jövevényként közeledik az új csoporthoz.”⁵²

Éppen ezért célszerű visszatérnünk egy gondolat erejéig a regény kiindulópontját adó bűntényhez, mivel Fejes Endre prózájában a főhős származása ugyan szerepel, még sincs eléggé emfatikus szerepe. Noha sem a nyomozati, sem az ügyészégi, sem a bírósági szakasz nem tulajdonított különösebb jelentőséget Szöllősi György származásának, valamennyi adatfelvételben ott szerepel, hogy 1940. július 11-én, Nyírgyulajon született hatgyermekes paraszti családban. Az általános iskola elvégzése után, legfiatalabb gyermekként Szöllősi a Borsodnádasi Lemezművekben kezdett dolgozni segéd munkásként, itt 1957 decemberében megszünteti munkaviszonyát, s 1958 tavaszán Budapestre költözik, s a VIII., Rákóczi út 53. alatt ágybérletben lakik. A Kőbányai Sörgyárban ledolgozott egy hónap után még ugyanezen év novemberétől az angyalföldi Acélöntő és Csőgyárban segéd-, majd betanított munkásként tevékenykedik.⁵³

Ez a rövid jellemzés csak annyiban érdekes, amennyiben az idegenség nemcsak külföldre vonatkozhat, hanem egy éppen csak alapfokú ismeretekkel rendelkező, falusi parasztfiúból betanított munkássá avanzsált fiatal férfira is, aki a nyomozás idején negyedik éve lakik a fővárosban. Szegényes szókincse, kopott megjelenése, úgy vélem, eleve rendkívüli módon megnehezítette kommunikációját a nagyvárosi emberekkel, amit a beszámolók szerint nagyzólással, pökhendiséggel ellentételezett. Megtélészem szerint a magát az anyanyelvén is nehezen kifejező férfinak a diplomata státusz nemcsak a könnyebb ismerkedés záloga volt, de – mint a bírósági aktában fellelhető leveleiből is kiténik – egzsersmind az idegen hangzású, helytelen ragozású „ál-magyar” nyelv révén kommunikációképtelenségének elfedésére is szolgált. Vallomásaiban ugyanis Szöllősi György úgyszólván minden tettét

azzal magyarázta, hogy előnytelen, szegényes külseje miatt a budapesti nők nem akarnak megismerkedni vele.⁵⁴ Az idegenség tehát nemcsak a magyar–külföldi, de a falusi–nagyvárosi, paraszti háttérű munkás–középosztálybeli szembenállást is magában foglalja, ennyiben messzemenően jogos az 50 eset mélyén osztálykonfliktust látni.⁵⁵ Fejes értelmezésében tehát Juhász Katalin az, aki ártatlan kérdéseivel akaratlanul is kitalálja és megformálja a görög követségi titkár, Viktor Edman tétova, visszafogott, de izgalmas figuráját, a sötétkék ruhás fiú szinte „csak” felismeri, majd kihasználja a szerepben rejlő lehetőségeket.

A *Jó estét, nyár, jó estét, szerelemben feltűnő nőalakok*, Juhász Katalin, Húvös Ilona és Varga Veronika valójában ezt a helyzetet variálják. A posztai alkalmazott esetében elsősorban a szülők szorgalmazzák Viktor Edman és a lány közötti kapcsolatot. Juhász Katalin édesanyja, az „Édes” szinte utasítja a lányt, hogy „tiszteletet ébresztő” fehér ruhát vegyen fel, ügyeljen a fejtarásra és a megfelelően finom gesztusokra. „Mondd meg annak a kedves görög fiúnak, szüleid tisztességes emberek, apád beszél németül, *hozományod a szépséged, tiszta szíved*, azt is mondd meg, hogy van érettségi bizonyítványod, elég jól főzöl, az egyik szobát megkapjátok, hozzá két váltás ágyneműt, így hát nyugodtan megtarthatjátok az esküvőt”.⁵⁶ A Juhász családot expressis verbis kispénzű, deklasszáldott famíliaként megjelenítő Fejes a lakás leírásakor aprólékos figyelmet szentel a precíz, szinte kínos rendet magáénak tudó kispolgári miliő leírására. A két háború közötti ócska bútorok, az ódivatú csillár, a fakeszes tükör vagy a műmárvány óra nem pusztán jelentés nélküli díszletek, épp ellenkezőleg, ezek fejezik ki a kispolgári osztályhabitust. „A társadalmi cserékben – írja – Pierre Bourdieu –, ahol mások valódi garanciákat tudnak nyújtani, pénz, kultúra vagy kapcsolatok formájában, ők [azaz a kispolgárok] csak erkölcsi garanciákat tudnak nyújtani”.⁵⁷ „Édes” ama meszterkedése, hogy erkölcsös lányát egy görög diplomatához adja azonban nemcsak Viktor Edman távolságtartásán törik meg, hanem Juhász Katalin monológján is, melyben azt a „kispolgári szégyent” is kitergeti, hogy nem szűzen menne férjhez, sőt abortusza is volt.⁵⁸

A második megkörményezett fiatal nőről, Húvös Ilonáról jóval kevesebbet árul el Fejes. Az értelmiségiként dolgozó apáról, Húvös Mártonról, testes feleségéről és Ilona testvéreiről csak annyit jegyez meg, hogy Margitszigeti Nagyszállóba, az utóbb füstbe ment eljegyzésre érkező család kinézete (bérelt szmoking és nagyestélyi ruha) mosolyogni való. Bármilyen szűkszavú is az elbeszélő, ez a rövid, bár hangsúlyos leírás újfent a társadalmi ranglét-rán való felfelé törekvést igyekszik megjeleníteni. „A feltörekvő kispolgárságra ugyanis az jellemző – írja újfent a francia szociológus –, hogy olyan objektív esélyek szerint határozza meg magát, amelyek nem léteznének a számára, ha nem az volna minden *vágya*, hogy létezzenek, és ha ennél fogva

nem egészítené ki egyfajta erkölcsi erőforrással gazdasági és kulturális tőkét”.⁵⁹ Juhászékhoz hasonlóan a görög diplomata alakja a Hűvös családnak is a vagyon, a presztízs, az utazás szabadsága, röviden a felfelé törekvés, a vagyon gyarapítása és a befolyásos társadalmi kapcsolatok növelésének *elképzelt* esélye volt, melyet – ahogyan Bourdieu is írja – leginkább 51 a bennük buzgó vágy formált illékony valósággá. Varga Veronika azonban más eset. Eleve nem vonzzák a luxuséttermek, s a nagyúri pompát mímelő budapesti előkelő vendéglők, így Viktor Edmant zajos kávéházba, olcsó bárba viszi. Az előbbiekhöz képest idősebb, harminc körüli nővel szemben a sötét-kék ruhás fiú el is veszi helyzet adta előnyét, amennyiben Veronikát nem vonzza a pompa, a fényűzés. A füstös bárba betévedő idősebb virágárus asszony ráadásul átlát a „görög diplomata” personáján, amikor így szól: „Te szegény vagy, kisfiam, neked ingyen adom [a virágot]. Arcodon szenvedés, szádon koplalás, szemeden félelem, homlokodon a halál”.⁶⁰

A tehetőes veszprémi mérnökcsalád egyik lánygyermeké, Karácsony Nagy Zsuzsanna, aki szabadidejében lovagol, úszni és hangversenyre jár, továbbá sokat költ könyvekre, más osztályhelyeztetet, s ebből fakadóan más életstílust, attitűdöt képvisel. A Budapesten tisztviselőként dolgozó fiatal nő retorikájában módfelett egyszerűnek, úgyszólván puritánnak mutatja magát, ám az emberekkel való viszonya finoman szólva is ellentmondásos. A regény elbeszélője valójában az emberi kapcsolataiban rejlő hamissággal, őszintétlenséggel teszi hangsúlyossá Zsuzsanna fentebb érintett, ajándékozás kapcsán megfogalmazott erkölcsi alávalóságát. A regény dialógusaiban ugyanis nem azt mondja el, amit az elbeszélő már korábban tudott az olvasóval: Siófokon például nem azt meséli édesapjának, ami történt, nevezetesen hogy Viktor Edman lépett oda hozzá, s ajánlotta fel, hogy körbevezeti, hanem hogy ő szánta meg az „ügyetlen férfit”. Ezt ugyan afféle kegyes hazugságként is felfoghatnánk, ám Karácsony Nagy Zsuzsanna valójában mindenkinek mást mond, így mesészövegét kiismerve az olvasó fokozatosan tamáskodni kezd. Siófokról Budapestre érő fiatal nőt az állomáson a sötétkék ruhás fiú várja (valójában felbérelt ismerőse által vezetett) márkás nyugati autóval, melyet – afféle hitelesítési eljárás gyanánt – természetesen követségi járműként tüntetnek fel. Lakhelyére érve Edman fel szeretné kísérni Zsuzsannát lakására, ám utóbbi azzal utasítja ezt vissza, hogy nem fogad a szobájában férfit, „még olyan kedves ismerőst sem, mint ön”.⁶¹

A házínéni jóvoltából azonban az albérleti szobában nyomban kiderül, hogy a regényben egy „szőke fiatalember”, illetve a Szőnyi G. Sándor rendezte tévéfilmben egy „fekete fiatalember” kereste őt, s az is, hogy a fiatal nő nem megy hozzá feleségül. A miéltre pedig azt a választ adja: „félek a férfiaktól.

Senkivel nem merek kapcsolatot kezdeni. Nem tudok bízni bennük. Kétszeri találkozás után a testiséget hozzák elő”.⁶² Nem sokkal később a kozmetikusnőnek már egyenesen azt mondja, hogy neki még soha egyetlen férfival sem volt dolga, de ezt az ő korában már be sem meri vallani. Ellenben a

52 Zsuzsannát meglátogató nővére első kérdése az, hogy elintézte-e már a küretet. Bárhogy is nézzük, itt már nem egyszerűen szituatív igazságokról/füilentésekről van szó, hanem arról, hogy a fiatal nő által játszott szerepek, a disszidált vőlegény után sóvárgó, ártatlanságát őrző magányos konzervatív lány, aki vasárnaponként a templomi kórusban énekelt, valamint a férfiakkal ismerkedő, s véletlenül teherbe esett fiatal nő képe *összeegyez-tethetetlenek*. Karácsony Nagy Zsuzsanna erkölcsi integritását tehát a viszonzatlan ajándékkal összefüggő viselkedése, valamint a körülötte lévő emberekkel ápolt kapcsolatainak hamissága ássa alá. Egyszerűbben fogalmazva, Fejes Endre kísregényének végén azért tűnik paradox módon már-már szánandónak a sötétkék ruhás fiú, mert az imént felidézett helyzetek megfordítják az alapképletet.

Karácsony Nagy Zsuzsanna tűnik szélhámosnak, aki – amint expressis verbis ki is mondja a kozmetikusnőnek – azért akar hozzámenni a jelentéktelen külsejű férfihoz, hogy kijusson Olaszországba, ott esetleg elváljon, s új kapcsolatba kezdjen. A fiatal nő áldozati pózba merevedő, passzivitást mímelő szélhámos-stratégiája sokkal célravezetőbbnek tűnt mindaddig, amíg rövid nyomozás után ki nem derítette, hogy a görög követségen nem dolgozik, a Margitszigeti Nagyszállóban pedig nem lakik Viktor Edman nevű görög tisztviselő. Nyilvánvalóvá vált, hogy az útlevel nemcsak az egyetlen hitelesítési elem, hanem egyben az egyetlen cél is számára: „szeretném, ha már holnap volna – mondja csöndesen a lány. Kezembe vehetném az útlevelet. Akkor *hiszek, újra elhiszek* mindent”.⁶³ Karácsony Nagy Zsuzsanna ekkor ébred rá, hogy valóságértelmezését sűrítő, megerősítő szociodinamikai elemek (öltöny, drága éttermek) mégiscsak megtévesztették őt. Innen azonban már nem volt visszaút: a regénybeli két szélhámos összefonódó hazugságait csak tragikus értékvesztés oldatta fel.

Ha egy utolsó gondolat erejéig visszatérünk Szöllösi György szörnyű bűncselekményéhez, s a dokumentumok nyomán térképre helyezzük az elkövető és áldozatai lakhelyét, akkor rögtön nyilvánvalóvá válik, hogy a valódi, kistílű szélhámosról van szó. Véletlenül kipécézett áldozatai ugyanis egy akkor nagyjából 1,8 milliós nagyvárosban mind a lakhelyéhez közel éltek. A VII., Akácfa utca 59., ahol szegény Sántha Ildikó lakott, épp 900 méterre feküdt Szöllösi ágybérletétől (VIII., Rákóczi út 53.). A „jobb életet” ígérő görög diplomata, a titokzatos idegen valójában a szomszéd szomszédja volt.

- ¹ NÉMETH Gábor, *Térgyen állva megyek hozzád – digózás*, Magyar Lettre Internationale, 2000/1, 68.
- ² *Gylkost fogott a rendőrség*, Népszabadság, 1962. júl. 15., 12.
- ³ Siegfried KRACAUER, *Detektívregény: értelmezés: Történelem a végső dolgok előtt*, Bp., Kijárat, 2009.
- ⁴ Gilles DELEUZE, *La philosophie de la Série Noire*, Arts et Loisirs, 1966/18, 12–13.
- ⁵ Georg SIMMEL, *A titok és a titkos társadalom* = G. S., *Válogatott társadalomelméleti tanulmányok*, ford. BERÉNYI Gábor, Bp., Gondolat, 1973 (Társadalomtudományi könyvtár), 337–338.
- ⁶ Lásd Oscar Iván CORTÉS-PÉREZ, *Femicide and Femicide, History, Typologies, Contexts, and Complexities = Forensic Victimology and Femi(ni)cide: A Transdisciplinary Approach on Forensic Evidence and its Contexts*, szerk. Oscar Iván Cortés-Pérez, Springer, 2024, 35–98.
- ⁷ A fogalomhoz lásd Aleida ASSMANN, Jan ASSMANN, *Kánon és cenzúra*, ford. V. HORVÁTH Károly = *Irodalmi kánon és kanonizáció*, szerk. Rohonyi Zoltán, Bp., Osiris – Láthatatlan Kollégium, 2001, 87.
- ⁸ SZABÓ László, *Kék Fény: Egy bűnügyi televíziós műsor első hat éve*, Bp., Táncsics, 1981², 5.
- ⁹ *A Magyar Újságírók Évkönyve, 1976*, szerk. SUHA Andor, Bp., MUOSZ, 1976, 26.
- ¹⁰ SZABÓ László, *Halálra ítélték a csillebérci borotvás gyilkost*, Népszabadság, 1962. okt. 2., 10.
- ¹¹ SMETANA József, *Különösen kegyetlen módon elkövetett emberölés nyomozása*, Rendőrségi Szemle, 1962/12, 1157–1164.
- ¹² NÁDAS Péter, *Szegény, szegény, Sascha Andersonunk*, Nappali Ház, 1992/1, 3. Kötetben: NÁDAS Péter, *Esszék*, Pécs, Jelenkor, 2001, 146.
- ¹³ Tükör, 1968. szept. 17., 2. A kiváló színész minden bizonnyal Latinovits Zoltán volt.
- ¹⁴ BÁCSKAI László, *Rendező: Szőnyi G. Sándor*, Tükör, 1976. ápr. 13., 27.
- ¹⁵ HÁMOS György, *Egy védőbeszéd védelmében*, Élet és Irodalom, 1972. febr. 19., 13; BARABÁS Tamás, *Jó estét, nyár, jó estét, szerelem*, Tükör, 1972. febr. 15., 30.
- ¹⁶ Rendezők szerint kronológiai rendben: Marton László (Vígyszínház, 1977), Gyöngyösi Gábor – Tóth-Páll Miklós (Északi Színház, Szatmár, 1984), Sándor János (Szegedi Nemzeti Színház – Kisszínház, 1984), Id. Kovács Levente (Állami Magyar Színház, Sepsiszentgyörgy, 1985), Telihay Péter (Ódry Színpad, 1992), Bagossy László (Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza, 1995), Xantus János (Pécsi Nemzeti Színház, 1995), Császár Imre (Ódry Színpad, 1997), Kerényi Miklós Gábor (Vörösmarty Színház, Székesfehérvár, 1999), Tóth Miklós (Komáromi Jókai Színház, Komárno, 1999), Zubornyák Zoltán (Jászai Mari Színház, Tata-bánya, 1999), Vándorfi László (Séd Filmszínház, Veszprém, 2006), Király Attila (Békés Megeyi Jókai Színház, 2008), Rába Roland (Nemzeti Színház, 2010), Szász János (Pesti Színház, 2015), Horváth Illés (Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza, 2022).
- ¹⁷ DEZSÉRY Judit, ERŐS Ferenc, HANN Endre, TERESTYÉNI Tamás, *Vélemények a Jó estét, nyár, jó estét, szerelem című tévéfilmről*, Bp., Tömegkommunikációs Kutatóközpont, 1972.
- ¹⁸ G. M., *Szőnyi G. Sándor a nagy siker után: „harmadik filmünk Fejes Endrével”*, Film, Színház, Muzsika, 1972. febr. 26., 28–29.
- ¹⁹ Raymond WILLIAMS, *Television: Technology and Cultural Form*, London, New York, Routledge, 2003³, 125. A jelenség további értelmezéstörténetéhez lásd CSÁSZI Lajos, *Tévéerőszak és morális pánik*, Bp., Új Mandátum, 2003, 76–79.
- ²⁰ Vö. Jean CAZENEUVE, Jean OULIF, *A televízió nagy lehetősége*, Bp., Tömegkommunikációs Kutatóközpont, 1969, 111.
- ²¹ Stephen PRINCE, *Savage Cinema: Sam Peckinpah and the Rise of Ultraviolent Movies*, Austin, University of Texas Press, 1998.
- ²² FEJES Endre, *Jó estét, nyár, jó estét, szerelem*, Bp., Magvető, 1969, 173.
- ²³ BARABÁS Tamás, *Jó estét, nyár, jó estét, szerelem*, Tükör, 1972. febr. 15., 30. (A betoldás tőlem K. H. Zs.)
- ²⁴ IRINYI Kálmánné olvasói levele, Tükör, 1972. febr. 29., 31.
- ²⁵ Budapest Főváros Levéltára (BFL), Fővárosi Bíróság, XXV.4.a 4899/1962, p. 5–6.
- ²⁶ BFL, XXV.4.a 4899/1962, p. 6–7.

²⁷ BFL, XXV.4.a 4899/1962, p. 8. Részletesebben tárgyalom: K. HORVÁTH Zsolt, „Különös kegyetlenség-gel”. *Autotelikus erőszak és vértabu: Szöllősi György pere és a Jó estét, nyár, jó estét, szerelem = A kegyetlenség elméletei: Tanulmányok Barcsi Tamás Embertelenség az együttérzés korában című könyve nyomán*, szerk. Bene Adrián, Tari Gergő, Bp., Attraktor, 2025, megjelenés előtt.

²⁸ A két fogalomra lásd Jan Philipp REEMTSMA, *Bizalom és erőszak a modern társadalomban*, ford. PAPP Zoltán, Bp., Atlantisz, 2017, 120.

²⁹ *Szociológiai filmsorozat!*, Filmkultúra, 1969/3, 95–96. Aláírói: Grunwalsky Ferec, Magyar Dezső, Mihályfy László, Pintér György, Sipos István (rendezők–operatőrök), Ajtony Árpád, Bódy Gábor, Dobai Péter, Kardos Csaba (írók). Lásd még NEMES Károly, *A „szociográfiai film” társadalmi és esztétikai szükségessége*, *Valóság*, 1973/11, 94–99.

³⁰ VARGA Vera, *A Balázs Béla Stúdiónál*, *Élet és Irodalom*, 1971. szept. 18., 7.

³¹ FÜLEKI József, *Jó jelek Miskolcon*, *Filmvilág*, 1971/12, 3.

³² Utóbbi volt a ritkább esett, jöllehet a *Nászutak* is mutat ilyet. A Magyar Szocialista Munkáspárt Párt és Tömegszervezeti Osztályának iratanyagából mutat be egy esetet TÓTH Eszter Zsófia, *Szerelem, házasság, Olaszország – és a Párt*, hozzáférés: 2025.03.11, https://mnl.gov.hu/_het_dokumentuma/szerelem_hazassag_olaszorszag_es_a_part.html.

³³ A digózás kérdése az *Élet és Irodalom* lapjairól átvándorolt az Ifjúsági Magazinba, amennyiben a levelezőrovatba pro és kontra több hozzászólás is érkezett. *Még mindig a digózás*, *Élet és Irodalom*, 1972. aug. 26., 9; illetve *Kedves IM*, Ifjúsági Magazin, 1972/8, 2. Érdekes adalék, hogy az 1980-as évekre az ifjúsági szubkultúrákban a „digó” radikális jelentésváltáson ment keresztül, s már az akkori kemény rock együttesek körül feltűnő „csövesekkel” emlegetik együtt.

³⁴ RAPCSÁNYI László, *Digózás*, *Élet és Irodalom*, 1971. szept. 18., 8.

³⁵ A fogalom természetesen sokat köszönhet az irodalom kulturális hegemoniájáról szóló elméletnek: Edward SAID, *Orientalizmus*, Bp., Európa, 2000.

³⁶ Attila MELEGH, *On the East-West Slope: Globalization, Nationalism, Racism and Discourses on Central and Eastern Europe*, Bp., New York, CEU Press, 2006; ill. Alekszandar KJOSZSEV, *Megjegyzések az önkolonizáló kultúrákról*, *Magyar Lettre Internationale*, 2000/2, 7–10.

³⁷ Larry WOLFF, *Inventing Eastern Europe: The Map of Civilization on the Mind of the Enlightenment*, Stanford, Stanford University Press, 1994.

³⁸ Greg CASTILLO, *Cold War on the Home Front: The Soft Power of Midcentury Design*, Minneapolis, London, University of Minnesota Press, 2010.

³⁹ Daniel BELL, *Cultural Contradictions of Capitalism*, New York, Basic Books, 1976.

⁴⁰ VÖRÖS Miklós, *Életmód, ideológia, háztartás: A fogyasztáskutatás politikuma az államszocializmusban*, Replika, 1997/26, 17–30.

⁴¹ Daniel MILLER, *Consumption as the Vanguard of History: A Polemic by Way of an Introduction = Acknowledging Consumption: A Review of New Studies*, ed. Daniel Miller, London, New York, Routledge, 1995, 2.

⁴² Tony JUDI, *The World We Have Lost = T. J., Reappraisals: Reflections on the Forgotten Twentieth Century*, London, Penguin Books, 2008, 1–22. A nem közgazdasági, hanem történeti értelemben vett gondoskodó állam 19. századi kialakulásáról pedig François EWALD, *L'État-providence*, Paris, Grasset, 1986.

⁴³ FARKAS Endre, *Kispolgári életmód – szocialista erkölcs*, *Társadalomtudományi Közlemények*, 1976/4, 35–36. A csak önmagára gondoló, az anyagi érdeket és az egyéni boldogulást hajszoló „kispolgári” magatartás összeegyeztethetetlen a szocialista elvekkel.

⁴⁴ Mark JANCOVICH, *The Politics of Playboy: Lifestyle, Sexuality and Non-Conformity in American Cold War Culture = Historizing Lifestyle: Mediating Taste, Consumption and Identity from 1900s to 1970s*, ed. David Bell, Joanne Hollows, Aldershot, Ashgate, 2006, 70–87.

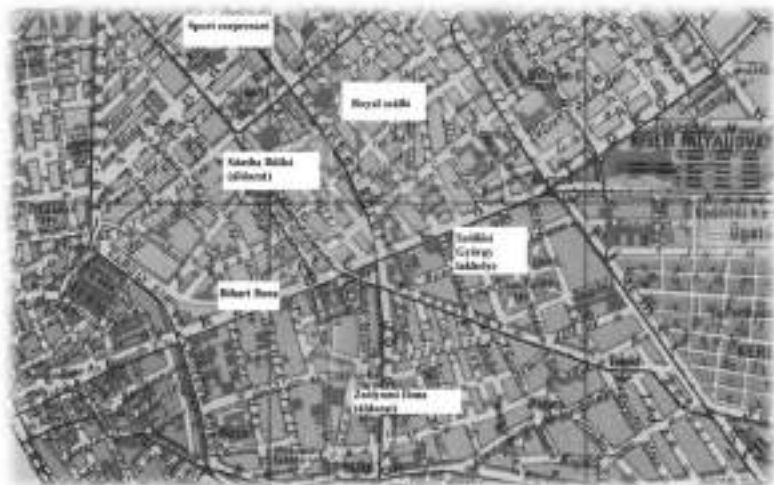
⁴⁵ Vö. VASS József, *Fejes Endre: Jó estét, nyár, jó estét, szerelem*, Alföld, 1970/1, 78–80.

⁴⁶ HANKISS Ágnes, *A bizalom anatómiája*, Bp., Magvető, 1978, 9.

⁴⁷ Vö. HANKISS Ágnes, *Szélhámos-stratégiák: Az interperszonális megismerés néhány problémájáról*, *Világosság*, 1974/11, 703–709.

- ⁴⁸ BÖRÖCZ József, *A jószág máshol van: Az Európán belüli másság szabálya*, Replika, 2020/115–116, 69–97. A határ komplex fogalmára pedig Hastings DONNAN, Thomas M. WILSON, *Határok és antropológia Európában*, ford. KIS-PÁL Klára, Replika, 2002/47–48, 117–131.
- ⁴⁹ TERESÉNYI Tamás, *Adalékok a jelentéstudajdonítási stratégiák tanulmányozásához a verbális kommunikációban*, *Pszichológia*, 1981/4, 562.
- ⁵⁰ Marcel MAUSS, *Szociológia és antropológia*, ford. SALY Noémi, VARGYAS Gábor, Bp., Osiris, 2004, 316, 317.
- ⁵¹ FEJES, *i. m.*, 6.
- ⁵² Alfred SCHÜTZ, *Az idegen*, ford. FÉLIX Pál = *Fenomenológia a társadalomtudományban*, szerk. HERNÁDI Miklós, Bp., Gondolat, 1984, 408. Lásd még Rudolf STICHWEH, *Az idegen: Megjegyzések a világtársadalom fejlődéséhez*, *Regio*, 1993/4, 12–30.
- ⁵³ BFL, XXV.4.a 4899/1962, p. 24–25.
- ⁵⁴ BFL, XXV.4.a 4899/1962, p. 161. Lásd Pierre BOURDIEU, *Célibat et condition paysanne*, *Études Rurales*, 1962/5–6, 32–135; illetve Pierre BOURDIEU, *A parasztok önpusztító magatartása*, *Valóság*, 1978/1, 114–116.
- ⁵⁵ Vö. FOLLINUS Gábor, *Fejes Endre: Jó estét, nyár, jó estét, szerelem*, *Társadalmi Szemle*, 1969/10, 106. Hasonló esetekre alkalmazza a társadalmi bandita fogalmát Eric HOBBSBAWM, *Primitív lázadók: Vázlatok a társadalmi mozgalmak archaikus formáiról a 19. és 20. században*, ford. TANDORI Dezső, Bp., Kossuth, 1974, 36–56.
- ⁵⁶ FEJES, *i. m.*, 31. (Az én kiemelésem.)
- ⁵⁷ Pierre BOURDIEU, *La Distinction: Critique sociale du jugement*, Paris, Minuit, 1979, 425. Az életstílusok kapcsán Fáber Ágoston tolmácsolásában magyarul is olvasható egy fejezet: Pierre BOURDIEU, *A habitus és az életstílusok tere*, ford. FÁBER Ágoston, Replika, 2010/72, 49–94.
- ⁵⁸ FEJES, *i. m.*, 51.
- ⁵⁹ Pierre BOURDIEU, *A kispolgárság fenomenológiája*, *Valóság*, 1976/5, 116–118. Kiemelés az eredetiben, a fordítást módosítottam.
- ⁶⁰ FEJES, *i. m.*, 95.
- ⁶¹ *Uo.*, 145.
- ⁶² *Uo.*, 146.
- ⁶³ FEJES, *Jó estét, nyár, jó estét, szerelem*, 169. Az én kiemelésem.

Új Forrás 2025/6 – K. Horváth Zsolt: A Rákóczi úti títokzatos idegen Szőlősi György bűnpere és a Jó estét, nyár, jó estét, szerelem occidentalizmusa

Nádas Péter *Egy családragény vége* című művének központi kérdése a zsidó örökség átadása, illetve annak lehetőségessége. A hagyomány és a *törvény* egyfajta zárt vilákként jelenik meg, amelybe be lehet lépni. Az ajtón való

56 Murzsa Tímea

„SEGÍTSÜNK NYITNI A KAPUKAT”

Titok és beavatás Nádas Péter

Egy családragény vége című

művében*

bebocsáttatás azonban nem mindenkinek adatik meg. Az *Egy családragény végében* az ajtó/kapu képeinek számos előfordulása található (csak az *ajtó* szó több mint kilencvenszer, a *kapu* szó pedig több mint harmincszor jelenik meg a szövegben), ezek közül most csak néhány példát hoznék: „nyílik az ajtó”,¹ „az ajtó

nyitva volt”,² „te ezen a kapun már be nem léphetsz, megkeveredett, nem visz be már a véred, csak éppen annyira, hogy benézz”,³ és a szöveg végén, hangsúlyos helyen: „Az ajtó valahol kinyílt.”⁴ A belépés aktusa pedig szorosan összekapcsolódik a titokba való beavatódás mozzanatával. Szántó T. Gábor így fogalmaz Kafka *A per* című szövege kapcsán, melynek a judaizmus felől történő értelmezésére több kísérlet is született: „A törvény világába vagy belép valaki, vagy azon kívül áll. Vagy aszerint él, vagy sem; vagy a törvény városának lakója lesz, és a város törvénye szerint él, vagy kívül marad, s legfeljebb vágyik a törvényre, melyet csak saját akarati cselekvése és a törvénnyel való szellemi foglalatossága által közelíthet meg: ez vallási parancs.”⁵ A tanulmányban arra teszek kísérletet, hogy az *Egy családragény végében* megjelenő beavatási rítust és annak szimbólumait a judaizmus és a kabbala tanai mentén elemezzem.⁶

A kapunak/ajtónak a judaizmusban többféle értelmezése is lehet. A Talmud például úgynevezett „kapukra” osztódik (Babá Kamma – azaz Első Kapu, Babá Mecia – Középső Kapu, Babá Bathra – Utolsó Kapu),⁷ de számos olyan szövegrészt hozhatunk a Tórából és a Misnából is, ahol ez a kép megjelenik. Ezeknek a képeknek egy része az Istenhez vezető úthoz, illetve – az előbbtől nem függetlenül – az ítélelhozatalhoz, a szabályok betartásához és azok megszegésének következményeihez kötődik. Lássunk erre néhány példát: „És fölébredt Jákob az álmából és mondta: Valóban az Örökkévaló van ezen a helyen és én nem tudtam. Félt és mondta: Milyen félelmetes ez a hely; nem más ez, mint Isten háza és ez az ég kapuja.” (1Móz 25:16-17.) vagy a nőt, aki vétkezik, az apja kapuja előtt kell megkövezni, ha ez nem lehetséges, akkor pedig a bíróság kapuja előtt (Ketubot 45b:5-8).

A kabbalisztikus hagyományban a kapu különösen fontos szerepet kap. A mennyei kapukon, csarnokokon való áthaladás vezet el a Tóra „titkához” és Istenhez:

„Míg [...] az antik zsidó hechalot-irodalomban e csarnokokon való áthaladás csak a fizikailag elképzelt mennyei csarnokokon való átkelés volt, addig a kabalában (sic!) ez az átkelés, amelyhez csatlakozik a sz’firotikus isteni erők világán történő áthaladás, egyúttal a Tórába, a törvénybe való belépésként is értelmezhető. A mennyei csarnokokon való áthaladás ezek szerint a Tóra azon bölcsességéhez vezető út, mely az élethez, az Istenség fényességéhez visz el. A talmudikus hechalot-misztikával szemben további fontos változás a mennyei csarnokok világának összekapcsolása a törvényszéki elképzelésekkel. Az adeptusok próbára tételét a mennyei kapuknál ettől fogva törvénykezésként képzelik el. Az élethez, Isten fényességéhez vezető út ítélőszékek egyre magasabb instanciáin visz keresztül. Az egyes törvényszéki instanciák a következő csarnokba vezető kapu őrei.”⁸

Új Forrás 2025/6 – Murza Timea: „Segítsünk nyitni a kapukat”
Titok és beavatás Nadas Péter: *Egy családregény vége* című művében

Ahogy az idézetből is kitűnik, mindennek van egy a törvényhez kapcsolódó vonulata is, melyben Isten mint a végső bíró és „kapuőr” jelenik meg. A kabbala egyik fontos szövegének, a *Resit Chochmának*⁹ a tanúsága szerint „folyamatos eljárás, per zajlik az égi törvényszéken az emberrel szemben.”¹⁰ Ezen konnotációk az *Egy családregény vége* szempontjából sem érdektelenek. A szöveg összetett motívumrendszerében a hagyományba, a *törvény* rendjébe való beavatódás és ezzel együtt az ítélethozatal és a per mozzanata is megjelenik.

Beavatás a hagyományba

A már emlegetett „termeken való áthaladás” az *Egy családregény vége* visszatérő motívuma, mely Simon Péterhez, a főszereplőhöz köthető:

„De az ajtó nyitva volt és átmehettem a másik terembe. Elindultam a tükörben és láttam magam, amint megyek. Néztem magam, mert azt hittem, hogy nem is én vagyok, hanem valaki hasonló helyettem. Mégis én voltam. A cipőt megismertem a lábamon, magas sarkú arany cipő a dobozból, amit elfelejtettem visszatenni. És látni lehetett a termeket, egyik üres termet a másik után, és mindenütt a sötét függönyök. A csillároknak már nem égtek a gyertyák, de nem volt sötét.

Valahonnan jött a fény. Nem féltem, a nagymama nem vehet észre itt, de rossz volt, mert csak előre mehettem és minden teremből nyílt egy ugyanolyan és abból is egy másik, és nem tudtam, meddig kell mennem, míg elérhetek oda.”¹¹

58

A törvény kapuit, a különböző termék ajtóit a kabbalában az úgynevezett „ajtónállók” őrzik. Az „ajtónállók” absztrakt formában is megjelenhetnek, nem feltétlenül öltenek emberi alakot. Ahogy Karl Erich Grözinger fogalmaz: „Az ember lehetősége és szüksége szerint is arra hivatott ugyan, hogy belépjen ebbe a Tórába, csakhogy az ajtónálló, azaz a szóbeli hagyomány felügyelete alatt. A mennyei Tóra két részét, tehát a vándorlás célját, ajtónállóstul a *Zohárban* [a kabbala alapszövegében – M. T.] is és de Vidasnál [a már emlegetett *Resit Chochma* szerzőjénél – M. T.] is két fának nevezik. E két fa azonos a teremtéstörténet fáival: az élet fájával, valamint a jó és a rossz tudásának fájával. A tudás fája az élet fájához vezető út kapujának őrizője.”¹² Érdekes módon az *Egy családregény végében* a terméken való áthaladás motívuma mellett Simon Péter játékaiban a beszélő fa képe is megjelenik,¹³ ahogy az édenkert is, továbbá az is jelentésszerű lehet számunkra, hogy a nagyapa az ősök történetének elmondása (tehát a beavatás) során – ahogy egykor felmenői is – egy szederfa alatt ül Péterrel, az idős férfi arcára pedig a fáról ráesik egy gyümölcs.

A törvény kevésbé absztrakt módon felfogott „ajtónállói” közé azok tartozhatnak, akik már „benne vannak” a hagyományban. Mivel a törvény átadása a férfiak feladata, így az apafigurák különösen fontos szerepet kapnak abban, hogy „kinyissák a kapukat” (vö.: „Így idézte a nagyapámnak a nagyapja és a nagyapám nekem, és így idézem neked én, és így nyitották ki a kaput, amit most én is kinyitok neked” – mondja a nagyapja Simon Péternek¹⁴). Az *Egy családregény végében* azonban ez a fajta átörökítés a három kiemelt generáció – nagyapa–apa–fiú – között alapjaiban kérdőjeleződik meg. A nagyapa, aki a szövegbe ékelt családtörténeteket elmeséli, még része a hagyománynak, annak ellenére, hogy egyrészt több ízben megpróbált kilépni belőle – ezekről a kilépési kísérletekről a későbbiekben még szót ejtek –, másrészt megpróbálták őt elpusztítani (lásd a holokausztra tett utalást a szövegben). A hagyomány átadásának a felmenőktől örökölt módját mutathatja az alábbi idézet:

„»Amikor gyerek voltam, a nagyapám udvarában leültünk a padra. A szederfa alá. Ne nézz! – mondta a nagyapám. – Csak halld, amit mondandó leszek. Arcom ne zavarja látásodat.« Néztem a gerendák között lehulló fényt, a porszemek hullámvásait.» A hátamat a szederfa törzsének támasztottam, óvatosan, hogy a nagyapám ne vegye észre

ezt az illetlenséget, és a lombokat néztem, külön-külön minden levelet; mennyi levél! Néha lepottyant egy-egy szeder. Azért ültünk oda a padra, mert én megkérdeztem a nagyapámtól, milyen volt az ő nagyapja és akkor azt mondta a nagyapám, hogy eljött az idő, és leültetett a padra. Sabbath volt, azaz szombat, ebéd után. Ebédre 59 volt kemencében sült sólet, finom, porhanyós marhahússal, és édes puliszka is volt, hideg. Mire a nagyapám befejezte, amit most én is mondani fogok, már feljött az Esthajnalcsillag a tiszta égre. De még sokáig ültünk ott némán, és láttuk a teliholdat is, vörösen. A nagyapám azt mondta, zavarban lenne, ha nem kezdheté úgy elbeszélését, ahogy az ő nagyapja kezdte. És az ő nagyapja is azt mondta, zavarban lenne, ha nem kezdheté úgy elbeszélését, ahogy az ő nagyapja kezdte. A kezdet pedig: kohen vagy, Áron főpap nemzetségéből való; ami nem több és nem kevesebb, mint ha azt mondanám, és az én nagyapám is ezt mondta nekem és a nagyapámnak is ezt mondta a nagyapja, kiválasztotta vagy a kiválasztott népnek, testvére Mózesnek, annak, kihez így szólt az Isten az írás tanúbizonyosága szerint: És szólj minden bölcs szívűeknek, akiket betöltöttem a bölcsesség lelkeivel, hogy csinálják meg az Áron ruháit, az ő felszentelésére, hogy papom legyen.”¹⁵

Új Forrás 2025/6 – Murzsa Timea: „Segítsünk nyitni a kapukat”
Ttk és beavatás Nadas Péter Egy családegyénny vége című művében

Az ősökkel való azonosulás – akik a nagyapa szerint egyébként sem a múlt részei, így nem kell rájuk emlékezni, mert köztünk vannak – abban is megmutatkozik, ahogy a történetmesélés során a férfi azonosítja magát felmenőivel: „Huszonnégy éves voltam, férfi és szűz. És telve az egészséges vágyakkal. De az ösztönök! [...] Nem szabad, nem engedtem, hogy a vágyaimat megtévesszék az ösztönök. [...] Vártam! Noé mennyire vonakodott szüzessége elvesztésétől, hiába sürgették. Várt. Addig várt, míg Isten megtalálta Nahamát, Énókh lányát, az egyetlen nőt, aki Isztakar óta tiszta maradt ebben a romlott nemzedékben. Én vártam!”¹⁶ Nem azt a kifejezést használja, hogy „én is vártam”, hanem azt, hogy „én vártam”, az azonosulás így teljes lesz. Az egyes szám harmadik személyből egyes szám első személybe történő váltás gyakori a meséiben, ez a narrációs technika jól érzékelteti, hogy a Simon család krónikája állandó ismétlődésekből áll, és egyfajta időtlenség jellemzi.

A család genealógiája a zsidóságon belül is meghatározó: a Simonok a kohenek leszármazottai, Áron főpap nemzetségéből valók. A nagyapa úgy véli, az ő alakjában ér össze a két Simon – galileai és cirénei – története. A Simon család története hét körbe rendeződik, és ezeknek a köröknek mindegyike egyfajta üldöztetéshez, pogromhoz kapcsolódik: az egyiptomihoz, a

rómaihoz, a hispániaiakhoz, a norwichihoz, a wormsihoz, a budaihoz és végül a holokauszthoz. A nagyapa családtörténetének szereplői arról tanúskodnak, hogyan lehet ezeket az üldöztetéseket túlélni. Értelmezése szerint az ő köre lesz a pusztulás köre, mely kifejezés a holokausztra utalhat. A férfi a 60 „saafeldi lószaros úton”, feltehetően a koncentrációs táborok felszabadítása utáni - az időmegjelölés szerint 1911 évvel Jézus keresztre feszítése után¹⁷ - erőltetett menetben földre roskad, mire egy német katona azt mondja neki, álljon fel, majd arcon köpi. Megszégyeníti ugyan, de megkegyelmez neki. Ez az élmény meghatározó lesz számára: úgy érzi, a két Simon története ért össze ebben a pillanatban az ő életútjában. Ennek jegyében választ jelmondatot magának: „haljunk meg, hogy megmeneküljünk”.¹⁸ Ennek a mondatnak számos variációja lelhető fel a szövegben: „Megölni, hogy mindez halott mítosz legyen”,¹⁹ „mi még élünk, de már halottak vagyunk”,²⁰ illetve a keresztény nagymama szájából: „mi nem haltunk meg, hiszen élünk”.²¹ Ahogy ősei, úgy ő is egy menekülési utat választ az üldöztetés után, azonban esetében ez egyenlő az örökség megsemmisítésével. A tett nem egyedi a korszak zsidóságának történetében, a holokauszt (közösségi és egyéni) traumájára adott reakció, egyfajta önvédelem.

A soá utáni értelemvesztettségre válaszul a nagyapa kidolgoz egy saját narratívát, melyet hozzátold a család addigi történetéhez: azt gondolja, hogy a Simonok „bűne”, hogy nem ismerték fel Jézust: „Hiszen megváltó született és nem vették észre. Csak a büntetést, ami figyelmetlenségükre következett.”²² Simon Péter nagyapja szerint ha egyetlen csepp is marad a (zsidó) vérből, akkor a menekülés tovább folytatódik, és a „bűn” továbböröklődik: ez saját unokájának, Simon Péternek az életét és életútját is kétségessé teszi. A vérvonal megszakítására több kísérletet is tesz: öngyilkos próbál lenni, de rátörnek az ajtót, és megmentik; illetve keresztény nőt vesz feleségül. Fia azonban zsidó nővel házasodik, így a nagyapa értelmezésében ez a választás az ő törekvéseit meggátolja. Simon nagyapa így látja a maga feladatát: „azért jövök világra, hogy a törvényt beteljesítsem, a végzetet, s így vezessem vissza a nagy folyót oda, ahonnan kétezer évvel ezelőtt elindult kanyarogni a világba szertesztét. Csak egyetlen szót kell kimondanom, amit nem mondhatnék. Jézus.”²³ Az *Egy családregény végében* nemcsak a hagyomány továbbélése a kérdés, hanem maga az életben maradás, melynek kulcsa a nagyapa szerint a zsidó örökség „lezárása” - amennyiben azt történetként fogjuk fel. „A mesemondó nagyapa célja, hogy az őt hallgató unokájával együtt, a mitikus-biblikus és történelmi időben működő családészme, vagyis a kereszténységben megváltott zsidóság »törvénye« értelmében, egyfajta meseközösséget alkotva »beteljesítsék« a Simon család több ezer éves hányattatástörténetét” - fogalmaz Bazsányi Sándor.²⁴

Azonban ezzel együtt fontos kiemelnünk, hogy Simon nagyapa nem asszimilálódott, nem tért ki, hanem – saját értelmezése szerint – belső

meggyőződésből döntött úgy, hogy kimondja Jézus nevét, ezzel egy saját, csak rá jellemző identitást hozva létre. Ezt az identitásstratégiát tükrözi a következő idézet is: „Én levetkőztem! De ki nem tértem soha! Ez világi máz! Én eljutottam a saját lelkemig. Saját! Csak Istenhez térő lelkemig! És ez a lélek, a saját, az enyém, semmilyen nyájba nem sorolható!”²⁵ Történe- 61
tének tétje a „bűnök” kiküszöbölése mellett, hogy megtalálja-e a „személyes Istent”. Esetében azonban mintha ez azt is jelentené, hogy a közösségi identitás nem lehet része ennek az Istenhez fűződő személyes kapcsolatnak és az így kialakuló identitásnak. Frigyes barátja a magában már eltemetett zsidó identitásának megtestesítője. Beszédes, hogy úgy ismerkednek meg, hogy Frigyes, miközben a feleségével veszekszik, kidob egy menórát az ablakon, amely majdnem eltalálja a nagyapát. Egy másik jelenetben a nagyapa így nyilatkozik barátjáról: „Ha te jössz, mintha valami visszatérne a múltból, illetéktelenül, valami, ami becsap, ami már nem az, ami volt, ami már nem él, mert bennem halott. De visszajön, tehát mozog, mutatja új képeit, pedig az én múltam már úgy megkövesedett, nekem már meghaltál te is! Szerettelek!”²⁶ Frigyes pedig így fogalmaz: „És abba öltöztem, amiből te kivetkőztetted magad. Kedvesem! Én talpig begombolva ülök, s te itt ülsz pőrén, velem.”²⁷

Ennek ellenére Simon nagyapa szükségesnek érzi unokájával is megosztani saját zsidó történetüket, ezzel folytatva a családi kört. Az átörökített szolgálgják a férfi függőbeszédszerűen beékelt szövegrészei, melyek ősi mesékből és a zsidó nép történetéből állnak, ezeket kívánja átruházni Péterre. Ki kell emelnünk, hogy „»Izrael és az egyház emlékező és elbeszélő közösségek«, amelyek nemcsak a múltat idézik fel elbeszélő módon, hanem várakozó tartásukat is mindig újból aktualizálják a kapott ígéretek elbeszélésével”.²⁸ A kollektív narratíváknak fontos elemei a következők: a kulturális és közösségi azonosság érzete; a megőrzés, átmentés gesztusa és az emlékezet.²⁹ A nagyapa történetmondási metódusa a mózesi könyvek logikájára emlékeztet: „az és-ek» végtelen halmaza neutralizálja az időt is. [...] Ez a konjunkciós világállapot a véghez, tehát a kezdethez is rendelt, ami annyit jelent, hogy az és-ek végtelen egymásutáni rendjét valami rövidesen megszakítja. »x« történik és »y« történik és »z« történik, egészen az »idők végeztéig«, vagyis amíg valaki (vagy valami) ki nem lép a történetből és meg nem váltja azt.”³⁰ A nagyapa meséi arról tanúskodnak, hogy korábban az örökség és a történetek átadása mindenféle komplikáció nélkül ment végbe. Viszont amikor Péternek mesél, ez az ösztönös áthagyományozódás megkérdőjeleződni látszik. A nagyapától hallott mítoszok legfontosabb elemeit hallás után kell elismételnie a kisfiúnak,³¹ egyfajta memoriterként. A családi örökség átmentése azonban sikertelennek tűnik, ami a történetben az apánál bekövetkező „szakadás”

indikálása mellett jelezheti, hogy a nagyapának a (zsidó) vérvonal elvágására irányuló törekvése sikeresnek bizonyult, de egyben azt is mutathatja, hogy a holokauszt után a zsidó történet folytatása többé nem lehetséges - a két utóbbi értelmezés nem független egymástól, hiszen a nagyapa tettét is a soá motiválja. A regény nyitva hagyott zárata akár Simon Péter halálának előrevetítéseként is értelmezhető, ami azt jelentené, hogy a „haljunk meg, hogy éljünk” jelmondat által jelzett program csődöt mondott. Az alábbi idézet rámutathat a történet megszakadására:

„»Egyszer játszottunk a szederfa alatt és potyogott a szeder és mi kitaláltunk valamit. Széder este kivirágzott szederfa! Szédervirág estezette faszeder! Szederki faeste széderzott! Estekiszéder fazottszeder! Der est ekiszé der szefazott! És szaladtunk a nagypapához, és megkérdeztük nagypapát: DER EKISZÉ EST DER SZEFAZOTT – ez mit jelent? Nagyapánk nevetett. Ihr seid ja dumme Esel! Wir hatten dasselbe Spiel gemacht, als mein Grossvater diesen Baum setzte. Es ist ja ungarisch gesagt und heisst: SZEDER ESTE KIVIRÁGZOTT SZÉDERFA! [...]« Örültem, hogy én is tudok hasonlót. »Nagypapa én is tudok ilyet!« A nagypapa nem válaszolt, de én azért mondtam: »PATYA RATYA TYATYA RA ARA TYATYA TYARA PA! Ez mit jelent, tudod?« A nagypapa hallgatott.³²

A történet arra is utalhat, hogy Simon Péter azért nem képes bekapcsolódni a zsidó hagyományba, mert bezárták előtte a kaput, ahogy már korábban idéztem: „Persze nem értheted, hiszen te ezen a kapun már be nem léphetsz, megkeveredett, nem visz be már a véred, csak éppen annyira, hogy benézz.” – mondja neki nagyapja.³³ Azonban ez a bezárlás a nagyapa számára sem mindig egyértelmű. Más szöveghelyeken meghagyja annak a lehetőségét, hogy a fiú belépjen a hagyományba.

A fentiek tükrében feltehető a kérdés: ki szakította meg a családtörténetet, ki lépett/lép ki a folyamatosan ismétlődő körökből? A válasz nem egyértelmű, hiszen a nagyapa intenciója szerint ő az utolsó, akin „fog még a zsidók átka”. Azonban, ahogy említettem, az apa, a nagyapa gyermeke ismét zsidó nőt vesz feleségül, így a Simonok története akár általa is folytatódhat, bár ki kell emelnünk, hogy az öröklődés nagyapa és unoka között megy végre: „A kiválasztottságról szóló történetet mindig a nagyapák adják tovább az unokáknak, és a történet, amelyet elmondanak, a kétezer év során változatlan. [...] Az üdvtörténet veszélyeztetettségét az apák nemzedéke jelzi, nemcsak a »most«-ban, vagyis a Rákosi-korszak idején, amikor is a gyerek apja egy háttörő laktanya elhárító tisztje, s a Rajk-perben terhelő tanú, hanem máskor is a Jeruzsálemtől Budapestig ívelő történet folyamán.”³⁴ A „törés” véleményem szerint nem Simon Péternél kezdődött, hanem az apjánál következhet be.

Az apa történetének számunkra leglényegesebb eleme, hogy identitásának fontos része a saját apai örökségének megtagadása. „Egy materiális, mégis parancsolóbb Felsőbb Hatalomnak alárendelve magát, az apa minden hagyományozott értéket felrúg, nemcsak a zsidó-keresztény múltat, hanem a morális döntés lehetőségét, sőt, a szabad választást, az individualitást is” – írja Szűcs Teri.³⁵ A Rákosi-rendszer kiszolgálója, és a hatalom által kreált koncepciók perben lesz hamis tanú: „A feltétlen cselekvésnek és a feltétlen szolgálatnak kötelezi el magát, mindent vállal, amit a választott ügy valóságos vagy vélt érdeke megkövetel. Politikai elhárító tiszt a jugoszláv határon, és a korszak legnagyobb politikai perében hamis vallomást tesz, hogy elősegítse a politikai vezetés törvénytörő terveinek sikerét.”³⁶ A hamis tanúzás szimbolikus értelmet is nyer Nádas kisregényében: mivel a nagyapa és az általa hordozott zsidó örökség meghatározó része a szavak fontossága (hiszen Isten az ige), az írás tisztelete és a történetmondás hitelessége,³⁷ ezért itt ez a hitel megtörik: a „perek kora és világa *csakugyan* a szavak hitelesíthetőségének és azonosítható jelentésének végső és nyilvános-cinikus összeomlását jelenti.”³⁸ A Rákosi-diktatúra koholt perei szembe mennek az egyik legalapvetőbb mózesi törvénnyel: „Ne tégy felebarátod ellen hamis tanúságot!” (2Móz 20,13) A parancsolat értelmében a hamis tanúnak magának is büntetésben kell részesülnie. Árulása által azonban az apa nemcsak saját halálos ítéletét írja alá, hanem a nagyapáét is. A nagyapa eszmékre építő világa ugyanúgy megsemmisül, mint az apa cselekvésre alapozott élete.³⁹

Mind ez szorosan kapcsolódhat ahhoz a kérdéskörhöz is, amit a tanulmány elején érintettünk a törvény és ítélőszék képe kapcsán. A törvénybe való beavatódás egyik mozzanata az, hogy az egyén, aki bebocsáttatást akar nyerni, „megméri”:

„Ha valaki a szentélybe kíván jutni, rögtön több vádlója is akad. S ha nem méltó, akkor ahhoz az emberhez hasonlatos, aki a király elé kér bebocsáttatást: mielőtt belépne, hogy láthassa a királyt, több ajtón is át kell jutnia, egyiket a másik után kell maga mögött hagynia. Mind-egyik kapu fölél több őr is van rendelve. Ők őrzik a [bölcesség] kinccsét, hogy senki se juthasson be, aki nem méltó arra, hogy belépjen. Ha nem így volna, minden bűnös birtokába juthatna a Tóra titkainak. Ezért aztán ha egy bűnös bebocsáttatást kér, hogy megismerhesse a Tóra titkait, összezavarják az ítélet angyalai [...], hogy ne juthasson el olyan helyre, mely nem illeti meg őt. Aki azonban jó, azzal szemben

minden vádló és ítéletvégrehajtó védőügyvéddé leszen, s a jól őrzött kincs elé vezetik. Az ilyen [arra méltó ember] láttán azt kiáltják: Urunk, itt van egy igaz és istenhívő ember, ki eléd kíván járulni, mondván nekünk: nyissátok meg nekem az igazságosság kapuit, hogy általmenvén rajtuk az Urat dicsőítse ajkam!”⁴⁰

Az apa figurája nem lehet a hagyomány hordozója, nem lehet övé a Tóra titka, hiszen nemcsak hogy elárulta barátját (Frigyes fiát), hanem egy koncepció perben lett hamis tanú. A folyamatos megfigyelés motívuma további kapcsolatot teremthet a koncepció per és az isteni ítélőszék között. A férfi a vallási eszméket kategorikusan megtagadja, ez az újonnan választott kollektív (kommunista) identitásából is adódik: „Mindig utáltam a képtelen szóvirágait! Mocskos vágyai szellemmé szublimálva! S nem vette észre, hogy nem élt? Ön nem élt! Érti! Volt, de nem élt! Ha nem venném figyelembe, hogy sajnos Ön az apám, akkor most egy gyilkos szokása szerint szájon vágnám és gondoskodnék, hogy gondolatai, amelyek egyébként szart se érnek! ne terjedhessenek sehová, még az én fülembé se!” – mondja apjának.⁴¹ Intenciója egyértelmű: az apai hagyományt le kell zárni.

Az ajtó bezárult

Tanulmányomban azt mutattam be, hogy Nádas Péter *Egy családregény vége* című kisregényében a beavatódás és az örökség átadása hogyan kapcsolódhat össze a judaizmusban és a kabbalában megjelenő ajtó/kapu motívumával. Az ajtó/kapu képe nemcsak a hagyományba való belépéshez kapcsolódhat, hanem szimbolikusan az Istenhez mint végső bíróhoz való eljutáshoz is (a kettő természetesen nem független egymástól). Az *Egy családregény végében* a holokauszt után, a kommunista diktatúra időszakában, a koncepció per idején az értelemvesztettség alapvető tapasztalata több szinten is befolyásolja, hogy átadható-e a (zsidó) örökség. A szöveg visszatérő képe a késé, amely Kafka *A per* című művének is kulcsmotívuma, és erősen kapcsolódhat az áldozatiság kérdéséhez: „de Vidasnál is *legvágják* a bűnöst, s *A perben* is *henteskessel* végeznek Josef K-val, Kafka lélektani alteregójával, illetve [...] Ábrahám is kést emel Izsákra”.⁴² Ezen allúziók mentén nyitott kérdés marad, hogy Simon Péter áldozat-e, és ha igen, feláldozásának mi a célja: a Simon család öröksége vajon tovább él, vagy sem?

* Támogató intézmény: ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem. (A szerző az EKÖP-24 Egyetemi Kiválósági Ösztöndíj Program ösztöndíjasa.)

¹ NÁDAS Péter, *Egy családregegy vége*, Bp., Jelenkor, 2015, 15.

² *Uo.*, 22.

³ *Uo.*, 67–68.

⁴ *Uo.*, 151.

⁵ SZÁNTÓ T. Gábor, *Törvénytelen behatoló vagy törvényen kívüli őr?* = Sz. T. G., *Törvényen kívüli őr*, Bp., Scolar, 2022, 71.

⁶ Az *Egy családregegy vége* judaizmus felől történő olvasására már több kísérlet is született.

A kabbala felől való értelmezése mellett pedig a következő érvek szólnak: a műnek visszatérő eleme a kilégzés–belégzés szavak említése, német nyelven („»Csak inzwischen, mindig két történet, két lélegzetvétel között: dazwischen!«” NÁDAS, *i. m.*, 35.). Mindez rímel a kabbala egyik alap gondolatára: „A teremtés első mozzanata azonban nem Isten kibontakozása – az emanáció –, hanem Isten magába húzódása – a kontraakció – volt, héberül *Cimcum*. Ez az önkorlátozás tette lehetővé, hogy az abszolút végtelen istenin kívül, mely a Kezdet előtt minden volt mindenben, más is létrejöhessen. A kontrakció azt jelenti, hogy a végtelen isteni fény egy pontján a fény visszavonult az isteni belsejébe. Ezzel létrejött az űr, a teremtett világok lehetősége. Ebbe az űrbe hatol be a tíz *Szefirotot* – mint rendező elvet – magában hordozó isteni fény. Ez a két ellentétes folyamat – kontrakció és emanáció – hozza létre és tartja fenn a teremtett világokat, minden teremtményt. A világok és maga Isten is a befogadás-kibocsátás dinamizmusával léteznek – mint az ember kilégzés és belégzés által. A ki- és beáramlás egyensúlya azonban nem volt tökéletes: az isteni fény egy részének edénnyé kellett válnia a beléáramló többi fény számára.” SCHMELOWSZKY Ágoston, *Kabbala: Hagyomány és tudomány*, Szombat Online, 2000. december 1., <https://www.szombat.org/archivum/schmelowszky-agoston-kabbala-hagyomany-es-tudomany-1352774040> (Kiemelés tőlem: M. T., hozzáférés: 2024. december 1.) De említhetnénk példaként az *Egy családregegy vége*ben a fény visszatérő motívumát is, mely kapcsolható a kisregény motívumában szereplő János evangéliumához, ugyanakkor a kabbalához is. Kitekintésként megemlíteném azt is, hogy a fent idézett *kontrakciónak* és *emanációnak* erős szexuális töltete van a kabbala hagyományában. A test és a testiség, illetve az a gondolat, hogy a test a metafizika hordozója, Nádas életművében több mint meghatározó.

⁷ A Talmudnak többféle fordítása létezik, a megnevezéseket a következő forrásból idézem: *A Talmud könyvei*, ford. Dr. MOLNÁR Ernő, Bp., „Garai” Irodalmi és Nyomdai Rt., [é. n.] (A hagyomány gyöngyei).

⁸ Karl Erich GRÖZINGER, *A per és az ajtónállók hagyománya a kabalában* [sic!], ford. VAJDA Károly, Műhely, 1997/4, 41.

⁹ Más változatban: *Reshit Chochma*. Élijáhu de Vidas 16. századi könyve.

¹⁰ SZÁNTÓ, *i. m.*, 67.

¹¹ NÁDAS, *i. m.*, 22–23.

¹² GRÖZINGER, *i. m.*, 41.

¹³ Lásd: „»Jó, akkor mesélek a fáról, csak hunyd be a szemed és hallgasd. Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy fa. Ennek a különleges fának volt egy levele. Ezer. Persze ez a levél, amelyikről én mesélek, egészen különleges levél volt, mert nem olyan volt, mint a többi levél. A fa, amelyikről mesélek, elátkozott kertben állt. Nem ismerte senki ezt a kertet, csak tudták, van valahol egy ilyen kert. De hiába kutattak, nem találták.«” NÁDAS, *i. m.*, 7–8.

¹⁴ *Uo.*, 65.

¹⁵ *Uo.*, 64–65.

¹⁶ *Uo.*, 26–27.

¹⁷ „Mert újra elküldte az Úr. Azt küldte, amit Simonnak küldött ezerkilencszáztizenny évvel előbb.” *Uo.*, 77. Az idézet arra utal, amikor círnei Simon nem ismerte fel Jézusban a megváltót, mikor az a keresztet cipelte.

¹⁸ *Uo.*, 67.

¹⁹ *Uo.*

²⁰ *Uo.*, 109.

²¹ *Uo.*, 37.

²² *Uo.*, 67.

²³ *Uo.*, 66–67.

²⁴ BAZSÁNYI Sándor, *Nádas Péter*, Bp., Jelenkor, 2018, 63.

²⁵ NÁDAS, *i. m.*, 88.

²⁶ *Uo.*, 86.

66

²⁷ *Uo.*, 89.

²⁸ THOMKA Beáta, *Elbeszélő hitvallás: Bibliaértelmező narratológia = Narratív teológia*, szerk. HORVÁTH Imre, THOMKA Beáta, Bp., Kijárat, 2010 (Narratívák), 21.

²⁹ *Uo.*, 24.

³⁰ RUGÁSI Gyula, *Apokrif történet: Nádas Péter: Egy családregény vége*, Vigilia, 1987/5, 340. (Kiemelés az eredetiben.)

³¹ Ez a kitétel fontos lehet számunkra, hiszen a Simon név eredeti jelentése: „aki meghallja Isten szavát”.

³² NÁDAS, *i. m.*, 72.

³³ *Uo.*, 67–68. Pályi András a rítusok kiüresedéseként értelmezi a jelenetet: „E kis epizód, ha akarjuk, (egyik) kulcsa is lehet a regény értelmezésének. Íme: a rítusok kiüresedése. Ahogy a gyerekmondóka nyelvi leleményéből eltűnik az értelem, akképpen a nagypapa sem lehet több, mint az ősök visszfénye (hisz ő az ősök vére ellen tett »hamis tanúságot«)”. PÁLYI András, *A családregény megíratatlansága: Nádas Péter: Egy családregény vége*, Kortárs, 1979/2, 320.

³⁴ RUGÁSI, *i. m.*, 340.

³⁵ Szűcs Teri, *A felejtés története: Nádas Péter: Egy családregény vége = Sz. T., A felejtés története: A Holokauszt tanúsága irodalmi művekben*, Bp.–Pozsony, Kalligram, 2011, 157.

³⁶ POMOGÁTS Béla, *Mitosz és történelem: Nádas Péter: Egy családregény vége*, Alföld, 2000/5, 50.

³⁷ Lásd a következő idézetet: „És hazudni nem akarok. Ebben a történetben mellékesek a szereplők tervei, képzelgése. Csak a tényekhez ragaszkodhatunk. A tények pedig úgy illeszkednek egymáshoz e finom szerkezetben, mint a fogaskerekek: egyik mozgatja a másikat; a hazugságnak egyetlen kis porszeme elegendő, és csikorog és megáll az egész!” NÁDAS, *i. m.*, 96.

³⁸ BALASSA Péter, *Metaforák és szimbólumok hálójában*, Alföld, 1996/5, 61. (Kiemelés az eredetiben.)

³⁹ POMOGÁTS, *i. m.*, 51.

⁴⁰ Élijáhu de Vidast Karl Erich Grözinger idézi: GRÖZINGER, *i. m.*, 41.

⁴¹ NÁDAS, *i. m.*, 95.

⁴² SZÁNTÓ, *i. m.*, 72. (Kiemelés az eredetiben.)

AZ ÜNNEP EMLÉKÉBEN

Kés koppan a porcelánon –
a mozdulat a régi, az éhség örök.
A bor kitöltése, a kenyér törése,
az ismétlődő gesztusok rendje.

Nem vagyunk önmagunk, nem egészen.
Arcunk formázható agyag,
szavaink óvatosan faragott kövek –
„Hogy vagy?”
„Igen, holnapra esőt mondanak.”
Kiejtjük, letesszük őket,
lépések egy ösvényen,
mely nem vezet sehova,
és mégis: végig kell menni rajta.

És Te, Uram, itt vagy, valahol,
a gyertya lángjának rebbenésében,
vagy a csendben, mely a nevetés után marad.

Poharakat emelünk, bólintunk,
beleolvadunk a társalgási szertartásba,
a szavak körbefutnak, körbeérnek,
de senki sem mond ki semmit igazán.

Nem a vallomás, hanem a maradás számít.
Hogy itt vagyunk, itt ülünk,
hogy hallgatunk,
és néha észrevesszük egymást.

És Te, Uram, itt vagy, valahol,
figyelsz, a könyvespolc árnyékából,
a terítékben maradt üres helyről.

A tányérok kiürülnek,
a bor csak halvány folt már az abroszon,
felállunk, visszavesszük magunkra saját formánkat,
és nem marad utánunk más,
csak félig elfeledett mondatok,
apró karcolások a porcelánon.

De Te, Uram, itt maradsz,
a megteremtett időben,
az ünnep emlékében.

70 „ÉRKEZZETEK MEG”

Gyorsított léptekkel szaladok fel az ismerős pár lépcsőn,
a kapu kitárul, a fény megtorpan,
üdvözöl a Megváltó.

Nem keresztről, nem szenvedve,
állva, áldva, nem feszítve.

„Érkezzetek meg,”
de ne egymáshoz,
ne is az ajtó küszöbéig,
hanem oda, ahova a lélek már előre sietett.

Becsukom a szemem – egy, kettő –
a lépcsők már mögöttem, a belső tér kitárul.
A csend körém hajol,
a közösség mozdulatlanul áll, érkezik.

Hálás vagyok.
A megérkezésért,
amely talán mindig csak ígéret marad,
és mégis, ahogy a remény érint,
itt vagyok – jelen, a pillanatban.

FUTÁS AZ ÉLET FELÉ

71

Péter és János futnak –
pirkadó fényben szalad a hit.
Nemcsak lábuk, de lelkük is előre tör,
az igazság sürget, belül gyötör.
Futnak a sírhoz, lélek-szakadva,
mert hátha igaz az asszony szava,
hátha a kő már félre van gurítva.

Az üres hely: nem veszteség,
ígéret, tett és menedék.
A feltámadás: nem zárja,
hanem nyitja az időt,
továbbra.

NARCISSUS MEGTALÁLÁSA

(A negyedik zene)

minden héten hallottam
ez volt a negyedik zene
újra és újra ugyanarra
a kétszer kilenc-tíz zenére
gyakoroltunk
én végig gyakorlóban, pedig
a végén már többen hordtak
spicc-cipőt, mint nem
de én csak odáig fejlődhettem
hogy megtanultam járni
a többiek táncoltak
én csak ott ragadtam
tizenkét évig
de valahogy nem volt élet
ugyanazon gyakorlatok nélkül
tizenkét évig minden héten
és különösen szerettem
azt a negyedik zenét
pedig már nem emlékszem
mit gyakoroltunk rá
csak hogy volt benne plié

akkor is hallottam
2005. március 20-án
amikor beléptetek az életembe
és már régebben vagytok benne
mint a legtöbb barátságom
és bármelyik párkapcsolatom
már nagykorúak vagyunk
akik akkor születtek, már felnőttek
csak én maradtam gyerek
veletek
mert a hiperfixáció valahol gyerekes
de minden, amit felnőttként értem el
valahol belőletek ered
szóval akkor, amikor feljöttem
a Madame Tussaud's dungeonjából
remegve
egy kisvonalon vittek körbe
és ugyanaz a zene szólt végtelenítve
ugyanaz a negyedik zene

ezt írtam bele az Orderlybe
mert valahogy sose tudhatja az ember
hogy hol végződik Abdul élménye
(ami amúgy dokumentált történetileg)
és hol kezdődik az enyémmel
(most már ez is, mert leírtam mindezt)

74 de úgy éltem az életemet
hogy nem tudtam, mi a negyedik zene
csak így neveztem: negyedik zene
fogalmam sem volt, mivel függhet össze
őriztelek magamban titeket
ahogy minden nárciszt meg akarok őrizni
minden tavasszal több száz nárciszfotó
nagyon rá tudok függni fura dolgokra
egyébként Jókai azt írja A névtelen várban
(ami nem hiteles, de ez most mindegy)
hogy van egy Marie-Antoinette nevű nárcisz
(ez még talán lehet is hiteles)
a lényeg, hogy szeretlek titeket

ma Coughton Courtból autóztunk vissza
Mandip szeret klasszikus zenét
hallgatni vezetés közben
amint felcsendült, felkiáltottam:
a negyedik zene!
elő a telefont, was ist dieses Lied,
nem tudja a kis hülye
hát most se fogom megtudni
de legalább elmesélem gyorsan mindezt
és ekkor véget ért a zene,
és egy kellemes női hang közölte:
Narcissus by Ethelbert Nevin

nekem ne akarja bemesélni senki
hogy ezek a mintázatok véletlenek.

MÁS VIDÉKRE

HELYSZÍN: Egy budapesti bérház

ÁDÁM egy második emeleti lakás ajtaja előtt áll a gangon, kopogtat, egyre türelmetlenebbül.

ÁDÁM Kriszta! Eszter!

KRISZTA Jövök már, csak egy pillanat!

KRISZTA ajtót nyit. Ahogy meglátja ÁDÁM-ot, arcán megvetés látszik.

KRISZTA Nahát! Már megint.

ÁDÁM hallgat.

KRISZTA A héten már harmadjára vagy itt, pedig csak csütörtök van. Tegnap nem jöttél. Leragadtál valahol?

ÁDÁM Mi bajod?

KRISZTA Értenéd, ha látnád magad.

ÁDÁM Beengedsz?

KRISZTA Részeg vagy. Egy részeges barom!

ÁDÁM idegesen megüti KRISZTA feje mellett az ajtófélfát. KRISZTA nem ijed meg, végig ÁDÁM szemébe néz.

ÁDÁM Színjőzán vagyok. Mondtam már, hogy leszoktam. Nem iszok.

KRISZTA Szégyelld magad, Ádám!

ÁDÁM Nincs miért!

KRISZTA ráhagyja, nem szól.

ÁDÁM Most mi van? Megijedtél?

KRISZTA Nem félek tőled. Részeg vagy.

ÁDÁM megragadja KRISZTA csuklóját, erősen megszorítja.

ÁDÁM Kis hülye, akkor is erősebb vagyok.

KRISZTA Akkor verj meg.

ÁDÁM Nem.

ÁDÁM elengedi KRISZTA kezét, majd hátralép.

ÁDÁM Beengedsz?

KRISZTA kitarja ÁDÁM előtt a bejárati ajtót. ÁDÁM azonnal beront, majd kinyitja az előszobából nyíló hálószoba ajtaját. A szoba üres és sötét, még a redőnyök is le vannak engedve.

KRISZTA Ma sincs itthon.

KRISZTA *átmegy a konyhába, kibont egy üveg bort. Tölt magának és ÁDÁMnak is.*

KRISZTA Gyere!

ÁDÁM a hálószobában marad, nem mozdul.

76 KRISZTA. Ádám, gyere már ki!

ÁDÁM továbbra sem mozdul, ezért KRISZTA utána megy.

KRISZTA Attól, hogy itt állsz, nem fog megjelenni.

ÁDÁM Még érezni az illatát.

KRISZTA Ádám, kérlek gyere!

ÁDÁM és KRISZTA átmennek a konyhába. Leülnek egymással szemben. KRISZTA

ÁDÁM elé tolja a bort.

ÁDÁM Nem kell.

KRISZTA *nevet.*

ÁDÁM Tényleg nem kell.

KRISZTA Nálad nincs olyan, hogy elég.

ÁDÁM Változok.

KRISZTA Egy héten legalább kétszer itt vagy. És sokat hallok felőled. Nem változol.

ÁDÁM Én tényleg igyekszem.

KRISZTA Elhiszem.

ÁDÁM elveszi a poharat.

KRISZTA Mit csinálsz most?

ÁDÁM Itt vagyok veled.

KRISZTA Hülye! Dolgozol? Hol alszol?

ÁDÁM Keresek.

KRISZTA Munkát és lakást is?

ÁDÁM bólint.

KRISZTA Hol alszol?

ÁDÁM Néha a Némethnél, néha meg a Fodornál. Van, hogy egy moziban vagy egy kocsmában.

KRISZTA Pár napot itt is maradhatsz, ha szükséged van rá.

ÁDÁM Tudom.

Pár pillanatig csendben isznak.

ÁDÁM Karikás a szemed alja.

KRISZTA Neked meg vörös az arcod.

ÁDÁM Laci?

KRISZTA *felemelve a kezét* Eljegyzett.

ÁDÁM Gratulálok!

KRISZTA Miért nézel így?

ÁDÁM Mi van?

KRISZTA Gúnyosan, mintha nem örülnél.

ÁDÁM Én örülök, őszintén.

KRISZTA Mi bajod van?

ÁDÁM Elvesz feleségül?

KRISZTA Te marha részeges. Itt van a gyűrű, nem látod?

ÁDÁM De tényleg el fog venni?

KRISZTA El.

ÁDÁM Miért nem telefonáltál nekem, amikor megkért?

KRISZTA Kellett volna?

ÁDÁM Igen.

KRISZTA Már mondani akartam a múltkor. Csak akkor részegebb voltál.

ÁDÁM Sosem vagyok részeg.

KRISZTA *ráhagyja.*

ÁDÁM Akarod is?

KRISZTA Persze, hogy akarom.

ÁDÁM Mással nem tudod elképzelni?

KRISZTA Voltak idők, amikor tudtam. De már nem.

ÁDÁM Mikor volt itt utoljára?

KRISZTA Pár hete. Nem tudom, hogy mikor jön legközelebb. Most bonyolultak a dolgok.

ÁDÁM Bonyolultak? Gondjaik vannak?

KRISZTA Nem.

ÁDÁM Teherbe esett?

KRISZTA Nem.

ÁDÁM *felemelve a hangját* Kriszta, kezd elfogyni a türelmem. Kérlek, mondd már el, hogy mi van.

KRISZTA Nem akarja, hogy tudd.

ÁDÁM Most azt tanácsolod, hogy menjek el, mi?

KRISZTA Jobb lenne.

ÁDÁM Kriszta, kérlek!

KRISZTA Elköltöznek.

ÁDÁM Tessék? De nemrég költöztek be az új albérletbe.

KRISZTA Igen, de Eszternek változásra van szüksége.

ÁDÁM Milyen változásra? A második kerületből vissza akar menni a nyolcadikba? Mégis milyen változásra van szüksége?

KRISZTA Görögországba költöznek.

ÁDÁM *földhöz vágja a kezében lévő poharat.* KRISZTA *felugrik a székről.*

KRISZTA *halkan motyogva* Részeges barom.

KRISZTA *elkezdi összeszedni a szilánkokat.*

KRISZTA Azt mondja, hogy itt mindenki szomorú. Ő is szomorú. Vágyik a tengerre és a napfényre, hogy minden nap ússzon. Elvágják már régóta, de ezt szerintem neked is mondta.

ÁDÁM Imádja a mediterrán országokat.

KRISZTA Igen. És Marci ezt meg tudja adni neki.

ÁDÁM Én is meg tudtam volna, ha vár egy kicsit.

KRISZTA Ádám, én mindig kedveltelek. De ő jobb neki. Nyugodtabb
78 nálad.

ÁDÁM Tényleg nem iszok már annyit. És voltam néhány állásinterjú.

KRISZTA Elhiszem.

Csengetnek. KRISZTA az ajtóhoz megy, kinyitja.

ESZTER Jó, hogy itthon vagy! Itt maradt pár ruhám, amiket szeretnék magammal vinni.

ÁDÁM meghallva ESZTER hangját felugrik a székéről, de még a konyhában marad.

KRISZTA Most nem alkalmas. Vissza tudsz jönni este?

ESZTER Ugyan Kriszta, van itt valaki? Nem árullak el. Hoztam neked bort is, lerakom a konyhában.

KRISZTA Kihozom inkább, ami kell. Melyik ruhákért jöttél?

ESZTER Most titkolózol előttem?

ESZTER belép KRISZTA mellett a lakásba, majd a konyhába megy. Ahogy meglátja ÁDÁM-ot, majdnem kiejti kezéből az üveget.

ÁDÁM Haza méltóztattál?

ESZTER Kriszta!

KRISZTA is belép a konyhába.

ESZTER Kriszta, ő meg mit csinál itt?

KRISZTA Csak a szokásos heti borozásunk miatt van itt.

ESZTER Tessék?

KRISZTA Ádám sokat jár ide, amióta elköltöztél.

ESZTER És te itatod?

KRISZTA Na, azért nem erőltetem.

ESZTER ÁDÁM-ot nézi, a szobája felé biccent.

ESZTER Gyere!

ÁDÁM követi, becsukja maguk mögött az ajtót.

ESZTER Miért jársz a nővéremhez?

ÁDÁM Miattad.

ESZTER Miattam?

ÁDÁM Igen, miattad.

ESZTER elmosolyodik.

ÁDÁM Miért nevensz?

ESZTER Nem nevetek, mosolygok.

ÁDÁM Most örülsz?

ESZTER Igen is, meg nem is.

ÁDÁM Nem értelek.

ESZTER Örülök, hogy érdekel téged, mi van velem. Én is így vagyok.

ÁDÁM Valóban?

ESZTER Mindig rosszul érzem magam, ha nem hallok rólad. De attól még nem kellene ide járnod.

ÁDÁM Téged ez miért bánt?

79

ESZTER Mert Krisztának sok a dolga. Biztos nyűg neki, hogy rád vigyázzon.

ÁDÁM Nem kell rám vigyáznia.

ESZTER Különben meg eljegyezték. Nem illik.

ÁDÁM Nem?

ESZTER Mindig ilyen állapotban jössz?

ÁDÁM Milyen állapotban?

ESZTER Részegen.

ÁDÁM Nem vagyok részeg.

ESZTER Nem úgy látom. Vörös az arcod és puffadt.

ÁDÁM Most ittam meg egy pohár bort. Meleg van.

ESZTER hallgat.

ÁDÁM Zavar, hogy itt vagyok?

ESZTER Jó látni.

ÁDÁM Hetek óta próbálok találkozni veled, de sosem vagy itt. Most miért jöttél?

ESZTER Ruhákért.

ÁDÁM Minek? Nem vesz neked újakat?

ESZTER Kriszta nem mondta?

ÁDÁM Tőled akarom hallani!

ESZTER Elutazunk.

ÁDÁM *gúnyosan* Elutaztok?

ESZTER Jó. Görögországba költözünk.

ÁDÁM A tenger, mi?

ESZTER Igen. Ott jó a levegő. Jót tesz az egészségnek.

ÁDÁM Adsz egy cigarettát?

ESZTER elővesz egy szál cigarettát a kabátja zsebéből, ÁDÁM szájába dugja, ki-neveti.

ESZTER Le fogok szokni.

ÁDÁM Elhiszem. Talán beteg vagy?

ESZTER Nem. De itt már nem vagyok boldog.

ÁDÁM Nem is voltál?

ESZTER Az már nagyon régen volt.

ÁDÁM Velem az voltál?

ESZTER Az elején igen.

ÁDÁM Gyere velem!

ESZTER Hova?

ÁDÁM A Dunára.

ESZTER Dehogy megyek.

ÁDÁM Kérlek!

80 ESZTER Minek?

ÁDÁM. Mert mutatni szeretnék valamit.

ESZTER De láttam már a Dunát. Nagy, koszos és zavaros. Pont úgy, mint ebben a városban minden.

ÁDÁM Tudom, de jönnöd kell!

ESZTER Nem lehet.

ÁDÁM Vettem egy hajót. Szeretném megmutatni.

ESZTER Nem igaz.

ÁDÁM Jó, nem igaz. Akkor is gyere, szeretném, ha látnád, hogy itthon is jó.

ESZTER Nem lehet.

ÁDÁM Tilos?

ESZTER Nem tilos. De holnap indulunk, még pakolnom kell.

ESZTER a szekrényéhez lép, átnézi a ruháit. ÁDÁM az ajtó felé indul.

ÁDÁM Akkor jó utat.

ESZTER Várj! Mi van veled?

ÁDÁM Ez-az.

ESZTER Ne szórakozz!

ÁDÁM Jössz vagy nem?

ESZTER Nem. Nekem nyugalom kell, kérlek érts meg.

ÁDÁM kimegy a szobából, KRISZTÁT keresi, a konyhába megy. KRISZTA az asztalnál ül, bort iszik és olvas.

ÁDÁM Segíts nekem!

KRISZTA Mondtam, hogy semmi értelme ide jönnöd. Mit beszéltetek?

ÁDÁM Segíts már!

KRISZTA Mit akarsz?

ÁDÁM Valami kaja kellene, lehetőleg görög.

KRISZTA Hülye vagy? Nincs semmi a hűtőmben, hónap vége van.

ÁDÁM Semmi?

KRISZTA Talán egy mirelit pizza.

ÁDÁM Az is jó lesz. Süsd meg!

KRISZTA értetlenül néz ÁDÁMra.

ÁDÁM Most, kérlek! Limoncellód van? Esetleg Aperol?

KRISZTA Nem emlékszem, nézd meg a spájzban.

KRISZTA előveszi a pizzát. ÁDÁM visszajön egy üveg Aperollal, nekiáll kikeverni az italokat.

ÁDÁM Olyan kis koktélos ernyőid nincsenek?

KRISZTA előveszi őket egy fiókból.

KRISZTA Mit tervezel?

ÁDÁM Megmutatom neki, hogy itthon is lehet jó. Olyan jó, amelyet csak akar.

KRISZTA Ádám, ez itt Budapest, nem Athén.

ÁDÁM *a pizzára és az Aperolra mutatva.* Nem is kell Athén, elég lesz Róma. 81

KRISZTA Ettől nem fog itt maradni.

ÁDÁM Csak segíts már, kérlek!

KRISZTA Jó, mit akarsz még? A pizza gyorsan kész lesz.

ÁDÁM Tekerd feljebb a fűtést.

KRISZTA Szerintem elég meleg van.

ÁDÁM Legalább harminc fok kell.

KRISZTA Te teljesen hülye vagy.

ÁDÁM és KRISZTA *átmennek a nappaliba. KRISZTA feljebb hajtja a fűtést, eközben ÁDÁM a kanapé köré teszi az összes növényt, amit talál.*

ÁDÁM Megvan még az a nagy növény a szobádban?

KRISZTA Igen, de jövök én is, már sokkal nagyobb, mint amikor utoljára láttad.

ÁDÁM és KRISZTA *együtt áthozzák a növényt.*

KRISZTA Sokkal jössz nekem. Remélem, ezt tudod.

ÁDÁM Majd vigyázok a kölykökre.

KRISZTA Még nem beszéltünk gyerekekről.

ÁDÁM Tényleg azt hiszed, hogy elvesz?

KRISZTA Ha lesznek is, sem bíznam rád őket.

ÁDÁM Változok.

KRISZTA *kimegy a konyhába, majd kezében paradicsommal és citrommal jön vissza.*

KRISZTA Tessék.

ÁDÁM Ezeket meg miért hoztad?

KRISZTA Tedd a dohányzóasztalra, dekor.

ÁDÁM *elneveti magát, majd átöleli KRISZTÁT.*

ÁDÁM Köszönöm!

ESZTER *elindul kifelé a szobájából.*

ESZTER Mi van, Kriszta, miért van ilyen meleg itt?

ÁDÁM és KRISZTA *gyorsan szétrebbenek.*

ESZTER Te még itt vagy? Mondtam már, hogy nem megyek sehova.

ÁDÁM Nem is kell. Csak üljetek le, kérlek.

ESZTER Minek? Sietek.

KRISZTA *leül a kanapé egyik végébe. ÁDÁM kimegy a konyhába az italokért és a pizzáért.*

KRISZTA Na, gyere!

ESZTER leül KRISZTA mellé.

ESZTER Miért van citrom és paradicsom az asztalon?

KRISZTA Mert most Rómában vagy!

ESZTER Mi van?

82 KRISZTA Meg akarja neked mutatni, hogy nem kell menned sehová, ha egy kis mediterrán hangulatra vágysz.

ESZTER De én Athénba megyek.

KRISZTA Nem tudtunk miből gyrost csinálni.

ESZTER Miért segítesz neki egyáltalán?

KRISZTA Igazából lehet, hogy tényleg változik. Ez pedig kedves tőle.

ESZTER Akkor kellett volna ilyeneket csinálnia, amikor még volt lehetősége. Elmegyek. El akarok menni.

KRISZTA Nekem is hiányozni fogsz.

ESZTER Eddig nem mondtad.

KRISZTA Mert lehetőséget sem adtál rá. Bejelentetted, mint egy ultimátumot.

ESZTER Rajtad kívül már semmim sincs itt.

KRISZTA Persze, magam miatt én sem maradnék itt.

ESZTER Kriszta, kérlek.

ÁDÁM visszaér a pizzával és a koktélokkal, leteszi őket az asztalra.

ÁDÁM Eszünk?

ESZTER Ez egy mirelit pizza?

ÁDÁM Nem akartál lejönni velem a Rómaira. Hirtelen nem tudtam jobbat kitalálni.

KRISZTA Kicsit ellazulhatnál.

ESZTER elvesz egy szelet pizzát, hátradől, és enni kezd. ÁDÁM bekapcsolja a Ricchi e Poveri nevű olasz együttes Sará perché ti amo című számát, amit a lejátszási listán további olasz dalok követnek.

ÁDÁM Jó a pizza?

ESZTER Ehető.

ÁDÁM Hunyd le a szemed!

ESZTER becsukja a szemét. ÁDÁM mutatja KRISZTÁnak, hogy maradjon csendben, majd ESZTER kezébe adja az Aperolt, és mögé lép. Szól a zene.

ÁDÁM Érzed? Olyan, mintha ott lennél.

ESZTER Igen, majdnem.

ÁDÁM Ha akarod, itt is lehet jó az élet.

ESZTER kinyitja a szemét.

ESZTER Lehet, de akkor sem olyan. Itt sosem lesz nyugodt semmi.

ÁDÁM leül ESZTER és KRISZTA közé.

ESZTER Tulajdonképpen mit akartok elérni ezzel az egésszel? Nem fogok itt maradni.

KRISZTA Mondtam, hogy hülyeség.

ÁDÁM Nem is akarom, hogy maradj.

ESZTER és KRISZTA Nem?

ÁDÁM Nem. Ha te nem akarsz, akkor megette a fene.

ESZTER Akkor minek csinálod ezt?

83

ÁDÁM Csak szeretném, ha tudnád, mindegy hol vagy, lehetsz bárhol, meg tudod teremteni.

ESZTER Hülyeség.

ÁDÁM Boldognak lenni Athénban és Rómában is éppen olyan nehéz, mint Budapesten. De az élet attól még szép itt is és ott is.

ESZTER feláll a kanapéról.

ESZTER Én ott akarom megpróbálni.

ÁDÁM Előlem menekülsz?

ESZTER Már régen nem.

Hangos kopogás hallatszik a plafon felől, lekiabál a felső szomszéd.

SZOMSZÉD Halkítsátok már le ezt a szart! Ne kelljen lemennem!

ESZTER Pontosan ez elől megyek el.

ESZTER megfogja az ajtóban hagyott bőröndjét, és elmegy. ÁDÁM visszauil a kanapéra KRISZTA mellé.

KRISZTA Tudod, nekem tetszett, amit a boldogságról mondtál, ötletes.

ÁDÁM Köszönöm.

KRISZTA Jössz még?

ÁDÁM Jövök.

ANNA NÉNI SZERINT

Mikor elballagtunk, képet adott
színes papírra ragasztva,
hogy kicsit még gyerekek lehessünk,
hátára idézetet írt,
személyre szabottan, nekünk,
jó szívvel tette,
de rossznak éreztem,
nem értettem,
én nem
ilyen vagyok.

Azt mondta, mindig csöndes vagyok,
mint hal az óceánban, aki csak nézi
a napfényt,
hogy akkor leszek jó,
ha nem a halam adom,
annak, ki rászorul,
hanem horgászni tanítom,
ebben nem tévedett.

Jó a hal, de én nem az vagyok,
és sárga lapra írta, mintha irigy lettem volna,
de nem voltam az, talán a hangjukra
osztálytársaimnak, egész kicsit,
mert nekik meg volt, amikor gonoszkodni kellett,
én meg csak tátoztam.

Sárga lapot kaptam, mikor az ellenfél hibázott.
Nem ismertek engem. Anna néni sem,
pedig szerettem az irodalomóráit.
Nem baj. Azóta már, nem csak úszni tudok.

Az esküvője reggelén esőcseppek peregnek le a tolóajtón. A Trixie hurrikán végén járunk, mondja neki George, leendő apósa, miközben kagylót párol a házikó konyhájában. Jenna majd elájul a sajátos rosszulléttől, amit az otthon elkészített kagylók okoznak. A Trixie még egy hurrikánhoz képest is alkalmatlan névnek tűnik, de Jenna nem szól semmit, és csak nézi, ahogy George apró fésűkagyló-darabkákat dobál a már csomósra sűrűsödött levesbe.

Ibi Kaslik 85

ÁRVÁK

Vőlegényével, Garyvel margarinnal megkent rozskenyér-szeleteket rágsálnak, és a víztől elnehezedett fákat bámulják. George nagy, narancssárga macskája legyeket eszik a piros padlócsempéről. A kenyér íze édes és égett, mint a karamell, de a lány hálás a margarin halványan felismerhető sóságáért. Az elmúlt huszonnégy órában semmi nem ízlett: tegnap este az áfonyás pitéje olyan volt, mintha krétát rágna, ma reggel pedig a fehérítő fogkrémtől majdnem hányt.

Hallja, ahogy az ereszcatornából víz ömlik a kavicsos kocsifelhajtóra, miközben barátnöje, Carle mandulát és aszalt áfonyát hajigál a szájába, és kifejezi ellenszenvét a mazsolával szemben: förtelmesek, szegényt hoznak a táplálék fogalmára azok a vacak, öreg, kiszáradt hullák.

Gary nevetése harsog a reggelizőasztal fölött, miközben monológot tart arról, hogy a banán nyálkássága elfogadhatatlan. Jennát meglepi, milyen határozott véleményük van a gyümölcsökről a nap e korai órájában. Összegyűjti a müzlis tálkákat, és elgondolkodik azon, hogy az elmúlt két hónapban több ezer dollárt vontak le a bankszámlájáról, hogy ő, Carle, George és Gary George házában ülhessenek, ételeket kritizálva és az esőt nézve.

Nézi Gary profilját, ahogy összefonja a karját, és tovább beszél Carlenak és az apjának az összes ételről, amit utál: kelbimbó, narancszelé. A többiek másnaposak, mivel előző nap késő éjjelig fennmaradtak, de Jenna korán lefeküdt, és addig bámulta a stukkós mennyezetet, amíg meg nem hallotta, hogy Gary halkan bőfög mellette. Összehúzott szemmel nézi Gary inas karjait és hosszúkás fejét. Próbálja elképzelni őt a jövője szobáiban, de nem tudja. Csak öreg önmagát látja: szürke, Katharine Hepburn-féle konty pihen a feje búbján, miközben csillagfürtöket ültet, és késő délután brandyt iszik. Bár a jelenlegi énje nem tud semmit sem erről, a jövőbeli öregasszony-énje olyan jól bridzsezik és römizik majd, hogy senki sem akar vele játszani. A jövőbeli énje akvarellfestéssel foglalkozik, és félmaratonot fut. Gary-t csak hangilag tudja beilleszteni lenyűgöző aranyéveibe. Becsukja a szemét, és a csoszogó

hangra koncentrálni. Élénk színekre festett, öregasszonyos házában keményfa padlón csúszó kartondobozokat hall, légycsapó csattanását, halk, férfias köhögést. Tudja, hogy ez Gary, a férje visszhangja a többi szobában. Kié másé?

Müzlis tálakat pakol a mosogatógépbe, és erőltlenül végighúzza egy mosogatórongyot a pulton. Gary ott áll mögötte, és megveregeti a hátát, mintha tudná, mire gondol, mintha megpróbálná magát belehelyezni a lány összes elképzelt holnapjába.

Jack most hívott, hogy jön.

Persze hogy jön. Én vettem neki repülőjegyet.

Az a helyzet, hogy késni fog.

~

Az édesanyjuk megtanította őket az autórádió használatára. Február volt, és a kulcsot az indítóban hagyta, hogy ha nagyon fáznának, akkor beindíthassák a motort. De ne járassátok túl sokáig, mert különben lemerül az akkumulátor – figyelmeztette őket. Amikor elment, Jack, aki kilencéves volt, csak biccentett az anyjuk felé, megvárta, amíg az bemegy a bárba, majd kifarolt a parkolóból.

Jack szerette egészen lassan vezetni az öreg kék Mavericket, keze kilenc és három óránál a kormánykereket markolta. Popeye, a tengerész-stílusban kormányozta a kocsit, matrózsapkája félrecsapva, szája szélén anyjuk egyik félig szívott cigarettacsikkje fityegett. Jenna és Jack a könyvtárba mentek, egyszerre több könyvet is lehúztak a polcokról, és a kabátjuk alá dugták őket, mielőtt kísértáltak. Eleinte az anyjuk megpróbált nekik könyvtári kártyát szerezni, de túl sokáig tartott volna az elintézése, és mire sikerült volna, már késő volt: mindig elköltöztek egy másik városba.

Jenna szerette a Madeline-könyveket, azokat, amelyek a francia lányról szóltak, aki a francia bentlakásos iskolában csínytevésekbe keveredett. Magukat a történeteket nem olvasta – bonyolultnak találta őket –, de tetszettek neki az egyszerű, kezdetleges rajzok és a takaros, apácás fekete egyenruha, amelyet Madeline és társai viseltek. Tetszett neki a gondolat, hogy egy a sok közül – névtelenül –, hogy apácák gondoskodnak róla. Lefogadta, hogy az apácáknak jó illatuk is van, mint a Napfény szappannak és a meleg mézes tejnek.

Jack megtanította rá, hogy dugja a kezét a merev műbőrrel bevont kocsikulcsok mögé, apró után kutatva. Ha találtak egy kis pénzt, Jack vörös medvecukrot vett, magának pedig piskótatallért. Ha volt benzin a kocsiban, elmentek a korcsolyapályára, és a palánkokon lógva nézték a hokimeccseket vagy a bézs harisnyás, bolyhos, rózsaszín lábmelegítőben korcsolyázó tinédzsereket.

De néha, ezeken az autós éjszakákon Jack túl fáradt vagy éhes volt ahhoz, hogy vezessen, vagy nem volt elég benzin a kocsiban, hogy menjen a fűtés meg a rádió, így aztán beletekerte magát a borfoltos paplanba, amit

az anyjuk állandóan a hátsó ülésen tartott. Jennának csak egy hasznavehetetlen, nyelv alakú paplansarkot hagyott, ami még a térdét sem fedte. Egyszer olyan rossz kedve volt, hogy minden alkalommal Jenna bordáiba vágott, amikor az kérte, engedjen át neki még egy kis darabot a takaróból.

Ezen az estéken Jenna a hátsó ülésen ült, és krinolinokat rajzolt a Disney-filmekből az ablakra csapódott párába, miközben megpróbálta megjegyezni a kilences szorzótáblát. Néha színes kitalálósdi játszottak, de az egyetlen szín, amit a kocsiból kinézve azonosítani tudtak, a vörös volt: a Coors sörreklám neonbetűi a bár ablakában; a hisztérikus EXIT felirat a bár ajtaja felett; a kötőjeles narancssárga sáv a cigarettagyújtó mellett. A vörös az a szín, ami a szemedben van, amikor elalszol a napon – mutatott rá Jack. Emellett ez az árnyalata Jack kedvenc szvetterének, a bíborszín rúzsnak, amit az anyjuk ken vékony ajkára egy csésze kávé után.

Ha nincs türelmük a kitalálósdihoz, összebújnak elől, és elszívják az összes rúzsnyomos cikket a kocsis hamutartójából. Figyelik a bejáratot, miközben a nikotin kék felhői a hajukba és a ruhájukba telepednek. Jenna soha nem ér a bátyjához, kivéve, amikor rágyújtanak, és a kocsis sötétjében a tömpe ujjai felé nyúl. Jenna gondolatai erejével megpróbálja előidézni az anyjukat az útszéli kocsmából, miközben az autó öngyújtója fényes, forró sebként izzik közöttük.

~

A hányingere csillapodik, de az eső nem. Jack nem késik a szó szoros értelmében, de két perccel hat előtt érkezik egy fekete autóval, és azonnal a hátsó szobába hurcolja az Ellen nevű dilis esküvőszervező matróna, aki folyton Jewelnek szólítja Jennát.

Micsoda vihar – mondja Jack, miközben elővesz egy pár kifényesített, koponyát mintázó mandzsettagombot és egy fél csomag nikotinos rágót. Széles arca izzadt, és csípős szaga van, vad, állati. Mégis egyedül ő számít Jennának: ő a mindene. Jack vezeti az oltárhoz a kis kápolnában. Nem több négy lépésnél, de Jenna érzi, hogy a férfi karja remegni kezd. A lány a karján kígyózó sárkánytetoválásra koncentrál, amelyet senki sem láthat az inge és a kabátja alatt. A tetoválás célja az lett volna, hogy elrejtse a vékony, rácszerű hegeket, de azok a tintalénnyel valahogyan még rosszabbul néztek ki. Jenna megmarkolja Jack ujjperceit, és érzi, hogy az ezüstgyűrűk hidegek és nehezek a kezében.

A szertartás után az emberek homárt tömnek a szájukba, Jack pedig ragaszkodik hozzá, hogy több fényképet is készítsen róla és Garyről a tengeri herkentyűs svédasztalból kinőtt világítótorony alakú jégszobor mellett. Aztán kimegy a pavilon esőáztatta deszkáira, és beszélget a felszolgálókkal, akik megpróbálják letörölni az esőt a nyugágyakról. Látja, ahogy meglazítja a nyakendőjét, vastag felsőteste kirajzolódik az acélgyapot felhőkkel a háttérben.

Jenna megiszik egy pohár vörösborot, majd még egyet. Arca feszessége enyhül, és mire Gary bátyja befejez egy oda nem illő szónoklatot arról, hogy Gary egyszer eltévedt egy sípályán, és havat evett az anorákja kapucnijából, a lány kezd ellazulni. Carle mond valamit a zöld árnyalatokban pompázó asztaldísz datolyaszilvájáról és valódi articsókájáról. Barátnője egy spenótdarabot tart a villáján egy dió társaságában, és kényesen beleharap, miközben flörtölni próbál Gary bátyjával, Roberttel. Azt kérdezi tőle Carle: Mi értelme a kempingezésnek, ha ennyi szart hozol magaddal?

Jenna megpróbál enni egy kis cordon bleu-t, de képtelen rá, és átadja a tányérját a bátyjának. Vacsora után Jack hoz neki egy dirty martinit sok olajbogyóval, és lassan táncolnak egy Sinead O'Connor-dalra. Fölötte a lámpák lágy fénye hol erősödik, hol halványul. Jack elmosolyodik, és játékosan ráfinitorítja az orrát. Jenna visszamosolyog.

Kérdezte valaki, hogy hol van a családod többi tagja?

Azt mondtam nekik, hogy csak te vagy.

Új apósa lekéri. A tánc és a beszédek után Gary keze az ölébe kigyózik. A férfi felé fordul: Gary vékony arca elragadtatott. Megszorítja a kezét, és fehér szandálja orrával valósággal a földre tűzi cipőjét. Érti a férfi lábát az övé alatt. Petyhüdtlen nyugszik, lazán és engedékenyen, mint a gyermeki bizalom.

~

Amikor az édesanyjuk végre visszaül a kocsiba, erősen havazik. A hajkoronája nagyobbak tűnik. Jack elaludt, de Jenna egész idő alatt ébren volt, és arra várt, hogy anyja berobbanjon a jármű légkörébe, és mindent megváltoztasson a kis térben. Valami vegyszerszagot áraszt, és csinos, de tönkrement, mint az eső leverte begónia.

Az átkozott kisbabáim! kiabálja, mintha elveszett kerti szerszámok lennének. Jack álmában megmozdul, és Jenna megrázza a vállát, ébredjen fel. Felemeli a fejét, majd átmászik az anyjuk mellé az ülésre, aki az utolsó dalt énekl, amit a bár zenegépén hallott. Valami az évszakokról, a varrásról, a boszorkányokról. Ránt egyet az indítókulcson, mire Jack áttolja az anyósülésre, ő pedig beül a vezetőülésbe. Bekapcsolja az ablaktörlőt. Anyjuk addig dörzsöli Jack fejét a kabátja piszkos ujjával, amíg Jack azt nem mondja: oké, elég volt. A nő visszamorog valamit, káromkodásokkal vegyítve.

Amikor hazaérnek, Jenna és Jack felhúzzák a lépcsőn a harmadikra, és lefektetik a barna kanapéra. Nem vesződnek azzal, hogy levegyék a télikabátját, amely a könyökénél és más helyeken is elszakadt, fehér bélése úgy lóg ki, mint a vattacukor.

Később, amikor lehámozza magáról a ruháit, és beszáll a kádba, Jenna nyirkosnak és piszkosnak érzi magát, mert megizzadt a hidegben. Magára húz egy nagy, túlméretezett pólót, a kedvencét, amit az édesanyjától örökölt: rajta

egy koalámama képe, amint egy koalabébit tart a karjában. Jenna bemászik a Jacké mellett álló kis ágyba, és bámulja a bátyja kerek, alvó arcát. Mint más-kor is gyakran, azon tűnődik, vajon a fiú még mindig önmaga-e, még mindig él-e – zajos erőszakkal, fenyegetően, Jack-módra –, avagy az alvás olyan, mint a részegség; az, ami vagy, kiszorul, mint a kinyomott víz, a 89 lelked teljes térfogatában kipréselődik belőled az álom súlyos mámo-rától.

Másnap reggel szombat van, és Jack hamarabb kel fel, mint ő. Az any-juk még mindig alszik. Jenna a hűtőhöz megy. Reméli, talál narancslét, de csak valami élénklila ital van egy kancsóban, az alján üledék. Rajta-kapja Jacket, amint a konyha sarkában egy cipősdoboz felett szipog. Lehúzza az ingét a térdére, és leguggol mellé.

Mi az? Megböki. Lehet, hogy Jenna hajlamos a hányingerre, de legalább nem olyan bőgőmasina, mint Jack, aki megeszi az arcán le-csorgó könnyeit. Kinyitja a dobozt, hogy megmutassa neki a rózsaszí-nes-kékes csomók tömegét, amelyek egérfiókáknak tűnnek neki. Levágott ujjbegyekre hasonlítanak, és ezt meg is mondja Jacknek, de ettől az csak még jobban sír. Legszívesebben megütné, amikor ilyen. Ehelyett megpróbál visszaemlékezni azokra az alkalmakra, amikor a fiú kedves volt hozzá, például megkötötte a tornacipője fűzőjét, vagy tett még egy adag csokoládészirupot a tejébe. Becsoszog a szobájába, és felhúz egy rózsaszín farmert.

Hová viszed őket? kérdezi Jack összefont karral, mint egy öreg-asszony. Jenna ajkára tett ujjal jelzi: tekintettel kell lenni horkoló any-jukra, és mezítláb, kócos, göndör hajjal kísétál a lakásból. Odakint, a bokrok tövében, a bérházuk melletti zajos út tőszomszédságában egyenként bedobja őket egy kis gödörbe, amit a kezével ásott. Kicsit vonaglanak, de nem bánják túlságosan, hogy meghalnak. Tenyerével lenyomogatja a földet, és az üres cipősdobozsal a kezében visszamegy a lifttel az emeletre.

Megkönnyebbülésére Jack abbahagyta a sírást, és készített neki egy cheeriós-mogyoróvajás szendvicset. Együtt belopódnak a YMCA tornate-rembe, és leeresztett műanyag labdákkal dobálják egymást, amíg az egyik al-kalmazott meg nem kéri őket, hogy nyugodjanak már meg, és kérnek egy kis szendvicset és almalét? Jack hazaviszi Jennát a hátán, és megnéznak egy fe-kete-fehér filmet, amiben rengeteg puhakalapot viselő férfi van. Az anyjuk aznap este ismét elmegy, de nem viszi el őket, sem a kocsi.

Jack elfelejti az egereket, de Jenna nem. Azon az éjszakán, amikor látja, hogy a bátyja lelkét lecsapolja az álom, azon gondolkodik, miért hazudik neki mindig, miért mondta neki, hogy az egerek nem fognak életben maradni,

egyszerűen azért, mert árvák. Végül Jenna is elalszik, abban a meggyőződésben, hogy igaz, amit Jacknek mondott: azok az anyátlan, vonagló testek halálra voltak ítélve. Később másképp fog emlékezni rá: mint egyikre a köztük bekövetkezett sok kis kegyetlen baleset közül, amit nem tudott kihantolni.

Gálfalvi Ágnes fordítása

TUDNI AKARTAM

Tudni akartam a végét,
a kifejeletet, hogy
ne hibázzak. Hozzá akartam igazítani
minden lépést, logikát
a korhadó ágak moharétegei közé.
Aztán a vetítőtérben
megbékített a sötét,
a gondolat, hogy elég így,
vakon nézmem, vászon,
kavargó porszemcsék,
árnyék és fénypászma nélkül.
Szemközt
az igazság fényjátékával,
majd érvek és levezetések nélkül
sorakoztatni az omladozó döntéseket.

92 MINTHA ÁJULÁS UTÁN

Mintha ájulás után,
bizonytalan
válnak külön a formák,
fehér foltok fehér foltok között.
Műtermi háttér előtt
pózol egy behúzott nyakú pelikán,
zsibbadtan borzolódik az ébredés.
A másik síkról
léptek hangja tetszik át,
száradt csontok ropogásából tudom,
hogyan közelít,
porrá válik mind,
aztán egyetlen anyagban egyesül;
a romok réseiben tollak villannak,
veréb billeg a tetőn,
gyönyörű zajokkal telten,
állnak össze a viszonylatok,
hajnalban teremtődik a világ.

HÚTOTT FÉMFALAK

Hűtött fémfalak között
zötykölődik a személyiségformálás
maga szabta korlátoknak és blokkoknak
ütődve minden fékezésnél.
Azon a buszon alig néhányan
Ülnek korán reggel,
A pirosnál hatalmas csikorgás,
lengő kapaszkodók, és
a testek akaratlan lassított repülése.
Senki sem szól semmit, pedig összecsúsznak
a határvonalak. Tartalak váltig,
szótlán és téma nélkül.

VALÓSÁG

Nagy Sára 93

Kék-vörös álom-erezet
szemmeddel szeretkezett
az összes csillag
lehunyta fény szemét.
Az apró pelyhek
a bőrödre csapódtak.

ÚT

Szélbölcsőbe
idegszálat fon
az emlékezés.

AZ ÉJSZAKA

Narancssárga vigyor ereszkedik
a kert fekete ciripelésére.
Az idegek gyors percegése
lefolyik a nyakszirten.
Itt vagyok — szól.
Hát nem hiába vártalak.

LILITH

Minden éjjel
felkel a végzet teliholdja
emlékeit összesöpri
fekete arcát az ég
opálos fényben fürdeti
tükrét a földre ejti
s meglátja egyetlen
nagy, vak szemét.

94 SZEMTŐL SZEMBEN

Roppanás a hóban.
Felvillanó szempár.
Menthetetlen vagyok veled.
Nélküled
elrajzolt oltár.

FARKAS ANYÁD SZÓLÍT

Óriás hálómat
ledobom
az erkély korlátján túl
a semmibe bomol
az értelem
farkas anyád
szólít a csövekből
mire a tinta
habod megszínezi
borulj belém vissza.

CSÖNGETÉS

Csak csend
csak cseng
a világoskék rémület
szájpadlásodon.
Egy óriás sárga bőrdőnd
csattog az éjszakában.
Ne nyisd, ne nyisd ki —
Szólt a delíriumos márványlegelő.

CÍM NÉLKÜL

95

Egyetlen jelben sóhajt,
ezer képben hazudik.
Futása megremeg.
Olyan jó meleg a bőröd.

HEGY

Tébolyba
tornyosul
kongó-mélyen
tűkörhidegen
beomlik
a hallgatás

BARDO

Kőbe fagyott erek
pirkadatvitorlát
bontanak.

VAKU VILLAN

Vaku villan.
Fény vonaglik a papíron.
Oszló báb táncolja körül
még remél
még énekel
aztán csak
elhamvasztja a színeket.

Terjeszti a Budapesti, a Nemzeti és a Vidéki HIRKER RT. és alternatív terjesztők

Szerkesztők

JÁSZ ATTILA – Csendes Toll (főszerkesztő, költészet rovat: jasz.attila@ujforras.hu)

REICHERT GÁBOR (főszerkesztő-helyettes, kritika rovat: reichertgabor87@gmail.com)

SZÉNÁSI ZOLTÁN (próza rovat: szenazol@gmail.com)

Laptev

SELLYEI TAMÁS OTTÓ

Munkatársak

HEGEDŰS GYÖNGYI, KAKUK TAMÁS, MURÁNYI SÁNDOR OLIVÉR, PAPP MÁTÉ,
SOPOTNIK ZOLTÁN, SZILÁGYI MIHÁLY

Online

REICHERT GÁBOR, SZÉNÁSI ZOLTÁN, SZŰCS BALÁZS PÉTER

Tiszteletbeli munkatársak

BARI KÁROLY, BUJI FERENC, DUKAY BARNABÁS, GERLÓCZY GÁBOR,
KELÉNYI BÉLA, KRULIK ZOLTÁN, MUZSNAY ÁKOS, TOLNAI OTTÓ, URI ASAF

Korábbi főszerkesztők: PAYER ISTVÁN, MONOSTORI IMRE

ÚJ FORRÁS

IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT

ALAPÍTÓ A KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

JÓZSEF ATTILA MEGYEI ÉS VÁROSI KÖNYVTÁRA

Megjelenik évente tízszer

Alapítva ezerkilencszázhatvan kilencben

Alapító főszerkesztő: PAYER ISTVÁN

Szerkesztőség: 2836 Baj-Szőlőhegy 2722/4

E-mail: jasz.attila@ujforras.hu. Interneten olvasható: www.ujforras.hu

ISSN 0133-5332

Kiadja a TMJV József Attila Könyvtár. A kiadásért felel: Új Forrás Kiadó Nonprofit Kft.

Készült a BD Sollers nyomdájában Tatán.